

GÖRSEL MEDYANIN

SPORDAKİ ŞİDDETTE ROLÜ

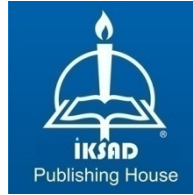


Dr. Bahadır DEMİR

GÖRSEL MEDYANIN SPORDAKİ ŞİDDETTE ROLÜ*

Dr. Bahadır DEMİR

*“Görsel medyanın spordaki şiddete etkisi konu başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.”



Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other non
commercial uses permitted by copyright law. Institution
of Economic Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications - 2019©

ISBN: 978-605-7875-11-2

Cover Design: İbrahim KAYA

February / 2019

Size = 16x24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR.....	1
GİRİŞ.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIK.....	7
1.1. Şiddet Kavramı.....	7
1.2. Şiddet Kültürü.....	8
1.3. Sosyolojik Olarak Şiddet.....	10
1.4. Şiddeti Ortaya Çıkaran Sebepler.....	13
1.4.1. Sosyo-Kültürel Sebepler.....	13
1.4.2. Psikolojik Sebepler.....	14
1.5. Şiddet ve Çeşitleri.....	16
1.6. Sporda Şiddet ve Boyutları.....	17
1.7. Seyirci Kavramı.....	19
1.8. Seyirci, Taraftar, Fanatik ve Holigan Kavramları.....	21
1.9. Futbol Seyircisi.....	26
1.10. Seyirci Tipleri.....	28
1.10.1. Fanatikler.....	28
1.10.2. Mekâncılar.....	29
1.10.3. Doyumsuzlar.....	29
1.10.4. Sabırsızlar.....	30
1.10.5. Deplasmanlılar.....	30
1.10.6. Takımla Şahlananlar.....	30
1.10.7. Uğura İnananlar.....	31
1.10.8. Bilmişler.....	31
1.10.9. Rasyonel (Gerçekçi) Seyirciler.....	31
1.11. Futbol Seyircilerinin Özellikleri ve Davranış Tipleri.....	32
1.12. Seyirci Şiddeti ve Spor.....	33

1.13. Evdeki ve Diğer Yerlerdeki Seyirci	36
1.14. Saldırganlığın Tanımı	36
1.15. Saldırganlık ve Nedenleri.....	38
1.16. Saldırgan Davranış	38
1.16.1. Saldırgan Davranışta Öğrenme.....	39
1.16.2. Pekiştirme.....	40
1.16.3. Taklit.....	40
1.16.4. Özdeşleşme	42
1.17. Seyirci Saldırganlığında Amaç	43
1.18. Sporda Saldırganlık Boyutları.....	44
1.19. Saldırganlık Kuramları.....	46
1.19.1. İçgüdü Kuramı	46
1.19.2. Biyolojik Kuramı.....	47
1.19.3. Engellenme - Saldırganlık Kuramı.....	47
1.19.4. İpucu – Uyarılma Kuramı	48
1.19.5. Sosyal Öğrenme Kuramı	49
1.20. Saldırganlığın Teorileri	50
1.20.1. Gerilim Saldırı Teorisi	52
1.20.2. Biyolojik İçgüdü Teorisi.....	54
1.20.3. Fizyolojik Teori.....	56
1.20.4. Biyolojik Teori	57
İKİNCİ BÖLÜM	58
2. GÖRSEL MEDYA VE ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	58
2.1. Görsel Medyadaki Şiddetin Tutum ve Davranışlara Etkisi	58
2.1.1. Görsel Medyadaki Şiddetin Sosyo-Kültürel Etkileri	61
2.1.2. Görsel Medyadaki Şiddetin Psikolojik Etkileri	63
2.2. Medyanın Şiddet Eğilimini Arttırdığını Savunan Görüşler	64

2.3. Kitle İletişim Araçlarının Şiddetin Etkinliğini Arttıran Yayın Türleri....	65
2.3.1. Filmler ve Dizi Filmler	66
2.3.2. Magazin Programları ve Reality Showlar.....	66
2.3.3. Haberler ve Haber Programları	67
2.4. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Etkilere Kuramsal Yaklaşımlar ...	68
2.4.1. Kültürleme Kuramı	69
2.4.2. Sessizlik Sarmalı Kuramı	69
2.4.3. Modelleme Kuramı.....	70
2.4.4. Özdeşleşme Kuramı.....	71
2.4.5. Uyandırma-Kışkırtma Kuramı	71
2.4.6. Senaryo veya Şema Kuramı.....	72
2.4.7. İki Aşamalı Akış Kuramı.....	72
2.4.8. Gündem Oluşturma Kuramı	74
2.5. Televizyon ve Şiddet İlişkisi Teorileri	76
2.5.1. Uyarma Kuramı.....	76
2.5.2. Duyarsızlaşma Etkisi	77
2.5.3. Toplumsal Öğrenme Kuramı.....	77
2.5.4. Catharsis (Arinma) Kuramı	78
2.5.5. Kullanıma Hazırlama.....	79
2.5.6. Saldırgan Örnekler Kuramı	79
2.5.7. Takviye Saldırganlık Kuramı.....	79
2.6. Televizyon ve Sosyo- Kültürel Etkileri	80
2.7. Televizyon İle Futbolun İlişkisi	82
2.8. Televizyonun Şiddet Davranışı Üzerine Etkileri İle İlgili Araştırma Bulguları	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	94
3. METODOLOJİ.....	94
3.1. Araştırmanın Tasarımı ve Uygulanması	94

3.1.1. Deneklerin Seçimi ve Örneklemin Temsil Gücü.....	94
3.1.2. Soru Formu.....	95
3.1.3. Verilerin Toplanması ve Kullanılan İstatistiksel Analizler	95
3.2. Araştırma Bulguları.....	99
3.2.1. Deneklerin Sosyo – Demografik Özellikleri	99
3.2.2. Futbol Maçlarına Gitme Nedenleri ve Karşılaşmalarda Şiddet Davranışı Gösterimine İlişkin Betimleyici Analiz Bulguları	111
3.2.3. Futbol Maçları, Medyada Şiddet Görüntüleri ve Şiddet Davranışı Göstermeye İlişkin Diğer Betimleyici Analiz Bulguları	140
3.2.4. Demografik Değişkenler ve Şiddet Davranışı Gösterimi	151
3.2.5. Futbol Maçları, Medyada Şiddet Görüntüleri ve Şiddet Davranışı	164
TARTIŞMA VE SONUÇ	179
KAYNAKÇA	211

ÖNSÖZ

Günümüzde toplumdaki şiddet içerikli olay ve davranışların giderek artması ile beraber toplumdaki bazı kesimlerce sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının şiddet içerikli davranış ve olayları tetiklemedeki etkisi tartışılmaya başlanmıştır. Gelişen ve değişen dünya koşul, şart ve imkanlarında sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının toplumdaki etkisinin bilinmesinin yanısıra bireyin yaşam tarzı, davranışları, tutum ve değerleri ile birlikte ahlaki anlayış ve yaklaşımları üzerindeki etkiside bilinmektedir. Fakat sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının davranışların şekillendirilmesinde nasıl bir etki ve yönlendirmeye sahip olması konusu hala tartışılmaktadır.

Aslında sosyal medya toplumdaki mevcut olan durum ve koşulları aktarırken dış kaynaklı gelişme ve değişimleride topluma aktarmak ile sorumlu olmalıdır. Bunun yanısıra sosyal medya, basın yayın ve kitle iletişim araçları toplumun her kesimine bilgi aktarımı yaparken topluma verdiği mesajlarda şiddet içerikli davranışların düzeyini ve dozunu ayarlama biçimini ve ahlaki değerlerin gözönünde bulundurularak yapıldığını söylemek pek mümkün değildir. Günümüzdeki sosyal medya ve kitle iletişim araçlarında şiddet içerikli davranışlar araçsallaştırılmış durumda ve neredeyse haber niteliği taşıyan bütün paylaşımlarda şiddet içeren davranışların yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda küresel gelişmelerin hep olumsuz olduğu ve olum bir atmosferin olmadığı algısına yol açarak toplumu karamsarlığa yönlendirirken sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının şiddet içeren davranışları daha da arttırdığı tartışmaları alevlenmektedir. Tartışmaların devam ettiği bu günlerde ise sosyal

medyanın kendisinde artık şiddet içeren davranışlara maruz kaldığı görülmektedir.

Sosyal gelişim ve değişimlerin hızlı olduğu ve kalkınmaya yönelik süreçlerin devam ettiği toplumumuz gibi toplumlardaki, farklılaşan ve gelişim gösteren rollerin bireylere kazandırılmasında kitle iletişim araçlarının ve sosyal medyanın etkisi yüksek olmasının yanında toplumun bilgilendirmesi ve yönlendirilmesi konusundaki sorumluluğu yaşanan olay ve durumları gözönünde bulundurarak gerçekleştirebilir. Toplumı oluşturan bireylerde ilgi ve tercihleri doğrultusunda kitle iletişim araçları ve sosyal medyayı yönlendirebilme güç ve imkanına sahip olabilmektedir. Bu bakımdan ilk olarak toplumun şiddet içerikli davranışlara karşı hassasiyetinin oluşturulması ve bu kazanımların kazandırılmasının yanısıra değer ve ahlaki anlayışın da korunması, geliştirilmesi ve ilerletilmesi gerektiği düşünülmektedir.

GİRİŞ

İletişim alanı ile ilgili araştırmalar 21. Yüzyıldan itibaren sosyal bilimler alanında araştırma yapan bilim insanlarının araştırma konusu olarak ilgilerini çekmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının günümüzdeki teknolojik gelişmeler ile birlikte kendisini revize etmesi ile birlikte, toplumun herkesimine ulaşımının kolaylaşmasının yanısıra daha geniş kitlelere ulaşma da etkili olmuştur. Geçmişte yazılı görsel basın sayısı hergeçen gün azalan okur–yazar bireylerin ilgisini çekmekte iken radyo, televizyon ve özellikle internetin keşfi ve kullanımının artması ile birlikte okur–yazar sorunu aşılarak sosyal iletişim araçları içinde bulunan toplumun geniş kesimi tarafından kullanılmaya ve toplum üzerindeki etkisinin artmaya başlamıştır. Sosyal bir varlık olan insan, düşünebilme, düşüncesini karşıdakine aktarabilme yeteneği ile toplumsallaşma sürecini kitle iletişim araçlarından da yararlanarak küresel boyuta ulaştırmıştır. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmenin neticesinde, insanların alışkanlıklarını ve davranış kalıplarını değiştiği gözlenebilir. Geçen yüzyıldan başlayarak günümüzde de iletişim araçlarının toplumsal ve kişisel davranış kalıplarını değiştirmekte son derece etkili olduğu bilinen bir gerçektir.

Değişim ve gelişmeleri öncelikle bireylere ve topluma iletme ve açıklamalar getirme görevi yine kitle iletişim araçları üzerinden gerçekteşiği gerçeğinden hareket ederek, “Görsel Medya ve şiddet Kültürü” ile ilgili durumlar, çözümlenmesi düşünölen bir problem olarak görölmüştür. Diğer taraftan günümüzde birey ve toplumu yönlendirebilecek özelliğe sahip olan kitle iletişim araçları ve sosyal

medya gibi iletişim kanallarının etkileri, araştırma alanının tespitindeki diğer bir önemli faktör (Tolan, 1991: 10). Hala kitle iletişim araçlarının etkileri yoğun olarak tartışma konusu olmaktadır. İletişim teknolojilerindeki hızlı değişimler, sorunun boyutlarını genişleterek daha da karmaşık hale getirmiştir. Televizyon, bilgisayar, internet ve akıllı cihaz teknolojisinin gelişimi, bu durumu çok iyi örneklendirmektedir (Usluata, 1994: 16).

Aslında şiddeti tanımlamanın güç olmasına rağmen, şiddet kavramı ile ilgili farklı yaklaşımların göz önünde bulundurulması ile şiddet; etkileşimli ilişkilerin olduğu ortamlarda taraflardan birinin, bir yada birkaç kişinin bedensel bütünlüğüne, manevi veya ahlaki değer bütünlüğüne, malına yada kültürüne, sembolik ve simgesel değerlerine, düzeyi ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması şeklinde tanımlanabilir (Balcıoğlu, 2001: 202). Ahlaki ve kültürel değerlerin birey tarafından içselleştirilmesi toplumun bireyden beklediği sorumluluk ve değerleri desteklemekte (Demir & Altınkök, 2018: 86), bu durum başkalarına zarar vermeyen, haklara saygılı, toplumsal değerler, gelenek ve adetler doğrultusunda hareket edebilen şiddet eğiliminden uzak iyi bir insan profili oluşturabilmekte (Eraslan & Altınkök, 2018: 596) ve bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında eğitim ve öğrenme-öğretme faaliyetleri araçsallaştırılabilir (Altınkök & Kurnaz 2018: 245). Günümüz beden eğitimi ve spor, hareket ve spor eğitimi anlayışındaki ilerlemeler, bireyin yaşam tarzını, kültürünü, hayata bakış açısını ve ahlaki değerlerini değiştiren, bu ve benzeri değerlere katkı sağlayan yapıya bürünmektedir (Altınkök, 2016: 611). Fakat nitelikli ve etkili bir

planlama ve programlama dahilinde ilerlemeyen öğrenme–öğretme faaliyetleri istendik davranış değişikliğini desteklemeyebilir (Altınkök, 2018: 612).

Sosyal media ve kitle iletişim araçları yolu ile gerçekleştirilen şiddet topluma ve yapısına, değer ve toplum bütünleşmesine zarar vermesinin yanında toplumun yapı taşıını oluşturan bireyi olumsuz etkilemekte ve birey hafızasında da telafisi zor olan etkiler bırakmaktadır. Görsel ve sosyal medya, televizyon ve internet çoğu sosyal bilimci tarafından çağın “veba”sı ve “şiddet toplumu”nun oluşturulmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle toplumu çaresizleştiren bireyler üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkilerdir. Bu durumun, simge ve mesajların üretilmesi ve günümüzde daha geniş kitlelere yayılma eğiliminde olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sosyal medya ve kitle iletişim araçları teknolojisindeki ilerleme ve gelişmeler kadar, hiçbir teknolojik yenilik yaşam sivilini, bilinç düzeyini ve toplumsal davranışı etkilememiştir (Küçük Kurt, 1980: 402). İletişim araçlarının etkileme gücü, aracın türüne, etkin olarak kullanılmasına ve mevcut toplumda benimsenmesine göre değişiklik göstermektedir.

Bu araştırmada, Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin futbol karşılaşmalarında şiddet eğilimlerinin ortaya konması ve karşılaşmalarda gösterdikleri şiddet davranışları ile televizyonda (özellikle) spor programlarında izledikleri taraftarların şiddet görüntüleriyle arasındaki olası ilişkinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışma Selçuk Üniversitesi Alaeddin Keykubad yerleşkesinde öğrenim gören 574 öğrenci ile yüz yüze görüşme

yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şiddet kavramı, şiddetin nedenleri, şiddetin çeşitleri, sporda şiddet, saldırganlık kavramı, saldırganlığın nedenleri ve sporda saldırganlık boyutları ele alınmıştır.

İkinci bölümde, görsel medya ve şiddet ilişkisi, medyanın şiddet eğilimini arttırdığını savunan görüşler, kitle iletişim araçlarının toplumsal etkilere kuramsal yaklaşımlar ve televizyon ve şiddet ilişkisi teorilerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, araştırma hipotezleri ve araştırma soruları, araştırma tasarım ve araştırmanın uygulanması, deneklerin seçimi ve örneklem gurubu, soru formu, veri toplama araçları ve tercih edilen istatistiksel analizler ile araştırma bulgularına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIK

1.1. Şiddet Kavramı

Ünsal 1996'da şiddetin temel nitelik ve özelliklerinin türü ne olursa olsun topluma ve zamana göre değişir. Osmanlıdaki şiddet kavramı ile günümüz şartlarının Türkiye'sinin şiddet kavramı benzer değildir. Toplumların değişimine bağlı olarak normlar da doğru orantıda değişiklik göstermektedir (Ünsal, 1996: 31).

Goswami (1995: 9) şiddeti, fiziksel saldırganlıkla aynı değerlendirmekte, zarar verme, yaralama ve hem bireyi hemde toplumu etkileyen bir hareket olduğunu ve genel olarak gayri meşru güç kullanma şeklinde belirtmiştir.

Michaud(1991: 18), etkileşimli ilişkilerin bulunduğu ortamlarda kişilerin bir yada birkaçının dolaylı yada doğrudan, bir yada birden fazla kişinin bedensel bütünlüğüne, malına yada mallarına, sembolik ve simgesel kültürel değer yada değerlerine ve ahlaki bütünlüğüne az yada çok zarar verecek biçimde davranılması olarak şiddet kavramını daha geniş anlamda kullanmıştır.

Berger (1991: 12) şiddeti; kendini beğenme ve saldırgan tutumlarda bulunma ve çoğu saldırı faaliyetlerindeki gibi belirli bir gerilim ile ilişkili olarak açıklamakta ve bazı bilim insanları, çoğunluk ile cinsel gerilimin ve cinsellik ile ilişkili diğer bazı olayların şiddete sebep olduğunu bildirmektedirler. Tam olarak bu açıdan bakıldığında toplumda, televizyon ve sosyal iletişim araçları vasıtası ile yapılan

cinsel baskılama yaşanan çoğu şiddet olaylarının bilinçaltının dışı vurumu ile oluştuğu bildirilmektedir.

Psikiyatristler şiddet kavramını, “derin bir mahrumiyet duygusuna, mutlak gerekli olan şeye sahip olunmadığı duygusuna tepki olarak doğan bir davranıştır.” olarak tanımlar iken, “engelleme” ve “doyumsuzluğun” saldırganlık ve şiddet oluşturduğunu kabul etmektedirler. Fenemolojik olarak şiddet, kuvvet kavramına yakındır. Çünkü şiddet üretmek amaçlı kullanılan bütün malzeme ve materyaller kuvveti artırmak ve daha kuvvetli görünmek için tasarlanır ve kullanılır ve bu durum doğal kuvvetin yerini alana kadar devam eder (Arendt, 1997: 56).

1.2. Şiddet Kültürü

Toplumların önde gelen problemlerinden birisi şiddet olarak görülmektedir. Günümüzde herkes, toplumsal ve bireysel şiddetin uygulama biçimi ve bireyleri etkileme düzeyleri ile ilgilendirmektedir. Dünya’da ve Türkiye’de şiddet kültürünün ve şiddetin bireyler tarafından öğrenilmesi ve bir davranış olarak benimsenmesinde etkili olan faktörlerin çoğu geleneksel kurumları doğrudan etkilemeye başlamıştır.

Şiddet davranışlarının insan ile özdeşleşmesi ile kültürel bir özellik olan şiddet, dönüştürülen doğanın içerisinde insan tarafından kültürün içerisinde gelişmiştir (Büker ve Kıran, 1999: 17). Cole (2000: 12), tarafından insanlık tarihinde şiddet; siyasal şiddet, etnik şiddet ve sınıf şiddeti olarak ifade edilmektedir. Günümüze kadar geçen süreçte şiddet bir çok farklı şekilde insanlık tarihinde var olan bir olgudur.

İnsanlık medeniyetinin gelişimi ile birlikte şiddet olgusunda bu gelişimlere ayak uydurmuştur.

Doğaya zarar veren saldırganlık ve şiddet, insana isteyerek ve bilerek kötülük yapan, yıkıcı ve yok edici saldırganlık içeren davranışların tamamı şiddet olgusunu kapsar. Bu tarzdaki saldırganlık içeren davranışlar ve şiddet eylemleri, insana özgü olup, içgüdü ve dürtülerden kaynaklı olan, koruyan ve kollayan davranış kalıpları haricinde öğrenilerek kazanılmaktadır. İnsanlık tarihinde, kuşaklar boyunca süre gelen “saldırgan kültür” veya “Şiddet kültürü” olarak adlandırılabilen bir kültürün ürünü biçiminde ortaya çıkmıştır. Bu durumun oluşumunda, ortak toplumsal davranış kalıbı şekillerinin karışması ve kaybolması neticesinde oluşan alt kültürler rol alır. Örneğin, maç sonunda karşı kulübün taraftarlarını öldüren genç; işadamını, öğretim görevlisini, sanatçıyı, yazarı, gazeteciyi otomatik silahla tarayan terörist, okuldan çıkan gençlere bomba atan militan; işyerine, çarşıya, pazara baskın yapan örgüt, orman yakan eylemci vs. gibi insanlık dışı davranış kalıpları ile karşılaşmaktadır. Verilen örnekler, şiddet eylemleri ve zarar veren saldırgan davranışların ürünüdür (Köknel, 1996: 45).

Şiddet kültürü geçmişten günümüze her toplumun tarihinde olan ve yabancı olmadığımız bir olgudur. Teknolojik ilerleme ve gelişmeler ile birlikte, hızlı değişim gösteren toplumlarda şiddetin şekli, yöntemi ve öğrenildiği durum, koşul ve araçlar da değişiklik göstermektedir. Günümüzde kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın şiddet içeren davranışları öğrettiği ve insanları kışkırttığı düşüncesi pek çok bilim insanı tarafından desteklenmektedir. Örneğin Belson, televizyondaki

şiddete fazla maruz kalmanın şiddet davranışının seviyesini arttırdığını savunmaktadır (Chomsky, 2001: 21).

1.3. Sosyolojik Olarak Şiddet

Şiddetin en iyi şekilde anlaşılması, farklı sosyal ortamlarda inceleme ve kültürel ortamlar dizisi içinde gözlemler ile oluşur. Eylem yolu ile şiddet içeren davranışların kontrol edilmesi oldukça güçtür ve toplumların çoğunluğunda hoş görülmeleyen bir davranış biçimidir (Marvin, 1989: 25).

Şiddet davranışlarının değişik toplumlarda, değişik şekillerde ve değişik nedenlerden ortaya çıkması o toplumun sosyal yapısı ve kültürü ile yakından ilişkilidir. Gündelik hayatta kaşı karşıya kalınan toplumsal ve bireysel şiddet eylemlerinin arkasında insanlık tarihinde oluşan birikimlerin yer aldığı genellikle gözden kaçırılır. Oysa ki gündelik hayatta bulunan, medyada yer alan şiddet eylemlerinin ve saldırgan davranışların geçmişten kaynaklanan sebepleri bulunmaktadır. Bunun yanısıra günümüz koşullarından kaynaklanan saldırganlık ve şiddet oluşturan, şiddeti besleyen ve kışkırtan ortamlar ve etkenler de söz konusudur (Köknel, 1996: 47).

Öte yandan şiddet, her toplumda ve her dönemde varolmakta ve varolacağı öngörülen olgusal bir gerçektir. Şiddetin niceliği ve niteliği içinde bulunulan toplumun yapısına göre değişiklik göstermek ile birlikte yine toplumun içinde zamanla değişiklik gösterebilir. Şiddet içeren davranışların nicelik ve niteliklerinde oluşa gelen değişimler aslında sosyal değişim ile yakından ilgilidir. Şiddet içeren davranışlar günümüze kadar araştırmacı ve bilim insanları tarafından “sosyal

problem” olarak adlandırılmıştır (Balcıoğlu, 2001: 22).

Birçok araştırma saldırgan davranışların taklit edilme ile öğrenildiğini ortaya koymuştur. Kendisinden büyük bir bireyin şişme bebek üzerine farklı şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar uyguladığını gören ve gözleyen bir ocuk sadece gözlediği davranışları yapmanın yanısıra daha farklı saldırganlık içeren davranışlarında göstermiştir (Atkinson, 1995: 457).

Newcombe, ocuklukta şiddete yönelik eğilimlerin, militarizm, konservatizm, xnophobia, otoritarizm ve diğer sosyal tutumlarla ilgili olduğunu belirtmiştir. Newcombe’a göre şiddetin önemli bir kısmını öğrenilmiş davranış biçimleri oluşturur. Bergius ise, bu hususta içgüdü teorisini ret ederek şiddet eylemlerinin okul sıralarında kazanılan tutum ve sosyal normlardan kaynaklandığını iddia etmiştir. Çünkü toplumsal katılma; ya geleneksel değerleri toplum alanlarına sürmüş ya da hiçbir değer kalmamış olan insanları hareketlendirmiştir (Newcombe, 1985: 30).

Toplumda şiddetin etkilediği kesimlerden biri de gençliktir. Bluman’ın 1987’deki araştırmasına göre son otuz yıldıki genç nüfus ölümlerinin bulaşıcı hastalıklardan ziyade şiddet içeren davranışlara maruz kalmadan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Özellikle 15–24 yaş aralığındaki kişilerin cinayet sonucu ölümlerin kazalı ölümlerden sonra ikinci sırayı aldığı ve üçüncü sırada ise intihar ölümleri grlmştir (Tanrısever, 1999).

şiddet tarihi, toplumsal bir olgu olarak geçmişten günümüze kadar pek çok düşünürün ilgisini çekmiştir. Bunlardan birisi de Hegel’dir. Hegel’in diyalektik felsefesine göre şiddet, toplum

tarihinin akılcılığını bütünleştirici bir özelliğe sahip olduğu kadar şuurunun doğuşunun sebebidir. Ona göre şuur hayattan doğar ve “başkasına” tepkide bulunmak suretiyle “kendisi için” olur. Diğer taraftan Marksist toplu kuramı, şiddete özel bir anlam verir. Bu kurama göre, tarihsel gelişimi harekete geçiren etken sınıf kavgasıdır. Engels “zor teorisi” çalışmasında her siyasal zorun ekonomik bir nedene dayandığını belirterek, zorun tarihte devrimci bir rolü olduğunu, Marx’ın sözleriyle açıklar; zor bağrında yeni bir toplum taşıyan her eski toplumun ebesidir. Bu kurama göre, antogonist çelişkiler uzlaşmayla çözülemez (Batur, 1998: 4).

Şiddete bir diğer yaklaşım “alt kültür teorisi” ile olmuştur. Alt kültür kavramı, şiddet davranışlarını açıklamak için kriminologlar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Wolfgang ve Ferracuti’nin şiddet alt kültür teorisinde, şiddeti cesaretlendiren ve destekleyen yasal sistemlere bağlılıktan doğan alt kültürleri şiddet kullanmak için davranışlarda meydana gelen değişiklikler olarak ileri sürerler. Şiddet alt kültürü ne hâkim kültüre karşı çıkar ne de her durumdaki şiddeti açıklar. Buna karşılık şiddet alt kültüründe üyelerin şiddet isteklerini ve beklentilerini oldukça fazla arttırır. Alt kültür normları, belli durumların anlaşılması ve açıklanması için rehberlik eder. Gerçekte, Wolfgang ve Ferracuti alt kültürü şiddetsizliği belli durumlarda yasaklanmış birisi gibi tasvir eder. Çetesinin kurallarını kendi hayatından önemli saymayan genç hemen yakalanır ve beklide geri alınmamak üzere statüsünü kaybeder ve yeni ittifaklar bulmak için zorlanır, çeteden atılır (Leslie ve Stephan, 1991: 2).

1.4. Şiddeti Ortaya Çıkaran Sebepler

1.4.1. Sosyo-Kültürel Sebepler

Toplumların tamamında şiddet olgusu ve şiddet içeren davranışlar ile karşılaşılabilir. Toplumlara özgü şiddet içeren davranışların biçimlerinin olmasının yanı sıra kitle iletişim ve sosyal medya araçları vasıtasıyla şiddet eylemlerinin uygulanış biçimlerinde benzerliklerin görülmesi yaygınlaşmıştır. Günümüzde şiddetin bireyselleşmiş olmasının yanısıra birey şiddet içeren davranışlara çok farklı biçimlerde maruz kalır durumdadır. Ayrıca toplumların kendine ait gerçekleri, kültürel yapısı, kültürlerine has kaide, kural ve anlayışları ile şiddete kendilerine özgü biçimlenmektedir (Büker ve Kıran, 1999: 17). Öte yandan şiddet içeren davranışların sosyo-kültürel boyutunda toplumdaki değişim ve hareketliliğin etkisi bulunur. Toplumda gerçekleşen hızlı değişim ve ilerlemeler şiddet içeren davranışlara sebep olan yeni engellemeler oluşturduğu ve bu değişim ve ilerlemeler ancak hızlı ekonomik ilerleme ve gelişmelerle birlikte olması şiddet içeren davranışları azalttığı görülmektedir (Balcıoğlu, 2001: 24).

Bireyin ilk sosyal ortamını aile oluşturur. Bu ortamda, dünya ile tanışır, karşılıklı etkileşimli ilişkiler kurar ve öğrenme öğretme süreci başlar. Bilgin şiddet içeren davranışların ilk olduğu ortamı aile olarak adlandırır. Bu ortamdaki ilişkiler, anlayış ve terbiye yöntemleri aile içi şiddeti şekillendirir (Bilgin, 1997: 21).

Yapılan araştırmalar ile birlikte şiddet içeren davranışların tahmin edilenden fazla ve benimsendiğini, günlük yaşamdaki söylemleri ve davranış biçimleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Şiddet içeren davranışların, şiddeti yeniden şekillendirdiği ve bununla birlikte davranışlarını şekillendirdiğini belirlemişlerdir (Kocadağ, 2002: 229). O halde birey, şiddeti aile içinde yaşayarak, medyadan ve çevresinden de gözlemleyerek öğrenmektedir. Sosyal medyadaki şiddet içeren görüntüler, şiddet içeren davranış sergileme eğiliminde olan bireyler için farklı şiddet sergileme teknik ve yöntemleri kolayca ve daha düşük maliyetli öğrenebileceği bir kaynaktır. Rita ve Richard Atkinson bu durumu, sosyal öğrenme kuramı ile açıklamışlardır. Onlara göre sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığın bir içgüdü ya da engellenmenin yol açtığı bir dürtü olduğu biçimindeki anlayışı reddeder ve saldırganlığın diğer öğrenilmiş tepkilerden farklı olmadığını savunur. Şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar taklit edilerek yada gözlem yolu ile öğrenebilir; bu davranışlar pekiştirilme oranlarına bağlı olarak sergilenme olasılığında o derece yüksek olduğu bilinmektedir (Atkinson, 1995: 458).

1.4.2. Psikolojik Sebepler

Psikiyatristler, şiddet içeren davranışların sergilenmesine sebep olan faktörleri belirlemeye yönelik araştırmalarında öncelikle birey ve onun kişilik özelliklerini incelemeye yönelir. Winnicott bireyi şiddet içeren davranışları sergilemeye iten faktörler yetersiz ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki, yetersiz ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişki, sevgi ve şevkatten yoksun aile ile soyağacından şiddet içeren davranışların aktarımıdır. Birey olumsuz bir toplum ve kültür yapısı içinde bulunuyorsa şiddet içeren davranışları sergileme eğiliminde olmaktadır (Moses, 1996: 28).

Kişilik bozukluğu olan bireyler, iç dünyalarındaki çatışma ve çelişme sebebiyle diğer bireyler ile, aileleri ile, yakın ve uzak çevreleri ile, toplum ve kültürel değerler ile sağlıklı ilişkiler kuramaz, içgüdü ve dürtülerinin sebep olduğu davranışları bastıramaz ve engelleyemezler. Bu durum, ani duygu durum bozukluklarına ve olmadık durumlarda kızıp öfkelenmelerine sebep olur ve insanlara, nesnelere ve doğaya saldırgan tavırlarda bulunur ve şiddet içeren davranışlar sergilerler (Köknel, 1996: 48).

Saldırgan davranışları birincil içgüdü görenler (Hortmann, Waelder, Kernberg, Freud) ve hoşnut olmamaya tepki ya da engelleme olarak görenler (Stone, Glaser, Parens, McDevit, Stecher) olarak dürtü kuramcıları ikiye ayrılmışlardır. Freud gibi Saldırgan davranışları birincil içgüdü görenler, saldırgan davranışların doğuştan geldiğini ve ölüm içgüdü ile ilişkisiz olduğunu savunur ve bu durumun başkalarına karşı olduğunu kabul ederler. Glaser gibi saldırgan davranışları hoşnut olmamaya tepki ya da engelleme olarak görenler ise farkedilebilen tehditleri algılama ve kendisini güvene alma durumları ile ilişkilendirir. Tehdit unsurunun ortadan kaldırılması için saldırgan davranışlar sergilenir. Böylece birey kendisini güvene almış olur (Öngören, 1994: 104).

İnsandaki şiddet kaynaklarından biride engelleme dir. Küçük bir çocuk bile Atabek'e (1999) göre, küçük yaşlarda bile beklentisi ve istediği karşılanmayan bir birey şiddete başvurur. Örneğin, isteklerini karşılamayanlara vurma eğilimi gösterir, bağırma, ağlama ve etrafındaki nesnelere zarar verir. Genç ve yetişkinler engellenme durumları ile karşılaştıklarında şiddet içeren davranışları serilerler. Bu

durumu aşmak için yani şiddet içeren davranışlar ile sonuca ulaşamayacağını anlamak için deneyim, eğitim ve öğretim gerekmektedir. Öte yandan toplum içerisinde şiddet uygulamaları da bireyler için yol gösterici ve öğreticidir.

1.5. Şiddet ve Çeşitleri

Şiddet içerikli davranışların sergilendiği ortamlarda, acı, mutsuzluk, ezilmişlik, tutsaklık ve kendini gerçekleştirememeye vardır. Bireyin algısı düşük, düşünme yetileri sağlıklı, tartışma ve sorgulama nitelikleri olmadığı için bilim üretilmez, sanat icra edilemez, inançlar yaşanmaz ve istedikleri atmosferi oluşturamazlar. Ortak noktaları olan beş farklı şiddet kaynağı bulunur.

1-Kozmik şiddet: var olma, yaşam şartları ile uğraşma yani hayat kavgasıdır.

2-Şiddetin ikinci anlamında: davranış biçimi, hoşgörüsüz ve saldırgan, öfke ve hınç olan görüşür.

3-Şiddet üçüncü anlamda, kaba kuvveti kullanmak ile alakalıdır. Eğitmek ve terbiye kazandırmak için gerçekleştirilir.

4-Şiddet dördüncü olarak, bilerek ve isteyerek yapılan biçimdir. En tehlikelisi bu biçimdir ve sindiren şiddet olarakta adlandırılır.

5-Şiddetin beşinci türü, sindiren ile püsküren şiddet davranış biçimleri arasında kalma olarak adlandırılır. (İnam, 2001: 46).

Şiddet biçimleri, Fromm'a (1990: 8) göre ise dört grupta ele alınmaktadır.

✓ **Oyunda Ortaya Çıkan Şiddet:** Şiddet içeren davranışların hastalıklı ve normal halidir. Burada amaç sadece yeteneklerini

sergilemektir.

✓ **Tepkisel Şiddet:** Gerçek yada gerçek dışı korku ile oluşur. Korunma ve koruma odaklıdır. Bireyin engellenmesi halinde oluşabileceği gibi kıskanç davranışlar ve intikam duygusundan dolayı da oluşabilir. Yine bu şiddeti içeren davranışlar güven kaybı ve güvene olan inancın yitirilmesi sonucunda da oluşabilir.

✓ **Ödünleyici Şiddet:** Kendini kanıtlama, ispatlama ve gösterme gibi durumları şiddet içeren davranışlara başvurarak sergilemesi ile görülür. Bu davranış biçimi sadizm ile örneklendirilebilir.

✓ **Kana Susamışlık:** Kendi güçlülüğünü, üstünlüğünü, eşsizliğini ve tercih edilebilirliğini kan akıtma eğilimi ile gösterir.

1.6. Sporda Şiddet ve Boyutları

Spor, insanın bedensel, ruhsal ve aynı zamanda sosyal alanda gelişmesini sağlayan bir uğraşı olup insanın doğayla savaşımdan kaynaklanmış bir olgudur. Bilindiği gibi ilk insanlar, beslenmek, vahşi yırtıcı hayvanların saldırılarından korunmak ve kurtulmak amacıyla avcılık yapmışlar, avladıkları hayvanların etinden, derisinden yararlanmışlardır. Böylece, avcılık insanoğlunun hayatında önemli bir uğraşı türü olarak yer almış, insanlık tarihi boyunca bir spor dalı olarak gelişmiş, öteki spor barının kaynağını oluşturmuştur. Bu nedenle, tüm spor dallarının temelinde, geniş kapsamlı bir kavram olarak, insanın kendisiyle ve başkalarıyla mücadelesi yer alır (Köknal, 1996: 52).

Spor, her ne kadar, daha hızlıya, daha güçlüye, daha yükseğe ulaşmak için yapılan büyük bir mücadele ise, aynı zamanda da evrensel ilke ve kurallarla yapılan bir oyun, yarış ve eğlencedir. Spor yarışma ve rakip olmanın yanında sevgi, barış ve kardeşliktir. Sporu yapanların ya da seyirci ve taraftarların, bireysel ya da sosyal nedenlerle bu amaçları görmezlikten gelmeleri, saptırmaları, kötüye kullanmaları sporu saldırgan davrananların ve şiddet eylemlerinin yer aldığı savaşı alanına dönüştürülmesine neden olmuştur. Sporda şiddet olaylarına saldırganlık dürtüsünü bastıramayan, denetlemeyen, günlük hayatında amaç ve beklentilerine ulaşamayan, yeterince sosyalleşmemiş, benlik, kimlik, kişilik bunalımı içinde bulunan gençlerin yol açtığı bilinmektedir. Bu tip kişilik yapısında olan gençler, taraftarı oldukları takımla, takımın renkleriyle bütünleşir, özdeşleşirler. Tüm amaçlarını, beklentilerini takımın gücüne, üstünlüğüne, galip gelmesine bağlarlar. Taraftarı oldukları takımın fedailiğini yaparak toplumda yer ve rol kazandıklarına inanırlar (Yetim, 2000: 114).

Tuttukları takımları uğruna saldırganlığı ve şiddeti saygınlık simgesi olarak görürler. İçinde buldukları alt kültürün grubun, sosyal kesimin yarattığı boyun eğme, uyma, korkutma, sindirme, sosyal hızlanma ve riske girme gibi süreçlerin etkisi altında, saldırganlığı ve şiddeti, bağlı oldukları renklerin ortak değeri olarak benimserler. Diğer takımlara ve rakiplere aşırı bir düşmanlık besler ve kendilerini toplumdan soyutlarlar (Yetim, 2000: 114).

Sporda saldırgan davranışlar ve şiddeti sadece taraftarlar değil, sporun içinde bulunan sporcu, yönetici, hakem, amigo, medya vb.

faktörler de teşvik etmektedir. Örneğin, maçlardan önce, kulüp başkanı ya da sözcüleri karşı kulübe ve taraflarına yönelik sözlü saldırı ve kışkırtıcı davranışları, maç sırasında taraftarların gösteri ve tezahüratları, oyuncuların sert davranışları, amigoların kışkırtmaları, bilerek bilmeyerek hakemlerin hatalı sanılan kararları, tartışmalı durumlar, spor yazar ve yorumcularının taraflı, kinci, yanlış ve sert yorumları özellikle özel televizyon kanallarının reyting uğruna federasyonu, hakemleri, kulüpleri suçlayan yayınları sporda saldırgan davranışları ve şiddet alemlerine açık davetiye çıkartmaktadır (Köknel, 1996: 54).

Spor müsabakalarında yenmek ve yenilmek, iki yüzü keskin bir kılıç gibidir. Bu durum, yarışmacı sporcuya devamlı baskı ve tehdit altında olma hissini yaşatır. Tüm spor müsabakalarının kuralları uluslararası düzeyde belirlenmekte ve bu kuralların ihlal edilmemesi için gerekli tüm tedbirler alınmaktadır. Buna rağmen, normal şartlar ve kurallar çerçevesinde yansı kazanamayacağını atayan sporcu ya da diğer ilgililer kuralları ihlal ederek ve rakibe saldırgan davranışlarda bulunarak yarış kendi lehine çevirmeye çalışırlar. Bu ise, sporun ruhuna, amacına, centilmenlik anlayışına tamamen zıt, insana, sporcuya ve spor adamına yakışmayan bir davranış biçimidir (Köknel, 1996: 55).

1.7. Seyirci Kavramı

Günümüzde seyirci olma, taraftar olma nedir diye sorulduğunda bir takımı destekleme, takıma tezahüratlarla moral ve psikolojik olarak güç verme olarak düşünülür. Günümüzde takımlar vardır, bu takımlar oyun alanına kazanmak amacıyla çıkan grup, seyirci de

tuttuğu takımın kazanması için onlara destek ve moral vermeye çalışan kitledir. Çok eski devirlerde, seyircilik düşünöldüğü ve yorumlandığı gibi değildi (Önlücan, 1998: 15).

Sporun tarihsel gelişiminin başlangıcında güçlü bir seyirci, oyuncu ayırımının olmadığı görülür. Seyirciler o dönemlerde aynı zamanda potansiyel yarışmacılardı ve yarışmacılar da belirli koşullar altında seyircilerdi. Hatta ortaçağ İngiltere'sin de bazen iki binden fazla kişinin katıldığı top oyunlarında, seyircilerle oyuncular arasında çok küçük bir ayırım vardı. Seyirciler rastlantısal olarak oyun alanına karıştıklarında, pasif rollerini bırakıp oyuncu oluyorlardı (Voigt, 1992:202).

Bu dönemlerde, federasyonlar veya kulüpler gibi sporcuları bir bayrak altında toplayan, onları böyle grupların bir parçası bir üyesi yapan kuruluşlar yoktu. Sporu eğlence, zevk ya da güç göstermek için gerçekleştirirlerdi. Bundan dolayı da doğal olarak farklı takımları destekleyen bugünkü gibi bir seyirci kitlesi de yoktu.

Bir futbol maçında seyirciyi gözlemediğimiz zaman, seyircinin değişik şekillerde davranışlar sergilediğini görürüz. Kimi gruplar, ayakta heyecanla maçı takip ederken, kimi gruplar, başlarını ellerinin arasına almış bir gerilim içinde maçı izler. Kimi gruplar bağıra çağıra takımlarına tezahürat ederken, kimi grupların da sahaya yabancı maddeler attığını ve küfrettiğini görürüz.

Seyirci davranışı, Parson'a göre önerilen dört davranış sistemi boyutunda ele alınmaya çalışılmalıdır. Bunlar, organizma, kişilik, sosyal ve kültürel sistemlerdir. Sosyal sistemde, norm ve rol yapısı karşılıklı, sürekli yaptırımlara bağlı beklentiler içerisindedir. Birbirine

eklemlenen örgün rollerle antrenör, oyuncu, seyirci ve hakem gibi bir çeşit entegrasyon işlevi yerine getirirler. Kültürel sistem ise, var olan bütün sistemin devamını içsel çatışmalarla ya da dışarıdan gelecek müdahalelerle karşı yapıyı korumaya yarayan inançlardan, sembollerden ve değerlerden oluşur. Seyirci davranışı da, organik çevrenin, kültürel değerlerin, sosyal beklentilerin, psikolojik düşüncelerin ve süreçlerin sonucunda ortaya çıkar (Voigt, 1992: 202).

Günlük yaşamlarında duygularını sıkı bir denetim altına alan insanlar, bir maç esnasında ödünleyici gerilim yaşarlar ve organizmada şiddetli ve ani heyecanlar yaşanır. Burada seyircinin şahsına veya grubuna dışarıdan gelen bir uyarı seyircinin bastırılmış olan gerilimlerinin patlak vermesine neden olup, saldırgan davranışlarının başlamasına neden olabilir. Burada seyircinin gerilim düzeyinin küçük bir uyarıya karşı, gerilimin ortadan kaldırılması söz konusudur. Bir maç esnasında saldırganlık gösteren seyircide, bir spor içi boyutun bir de spor dışı boyutun olduğu ortaya çıkıyor. Toplum içerisinde yaşayan insanların günlük yaşamlarında üzerlerinde oluşan baskılar, gerilimler, maç sırasında organizmada yaşanan heyecan ve dışarıdan gelen bir uyarı, maçta gözlemlediğimiz tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ünlücan, 1998: 16).

1.8. Seyirci, Taraftar, Fanatik ve Holigan Kavramları

Futbolla ilgili literatüre bakıldığında "seyirci", "taraftar", "fanatik" ve "holigan" kavramlarının sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlar yalnız akademik literatürde değil, yazılı ve görsel basın ile gündelik konuşmalarda da kullanılmaktadır.

Böylesine sık kullanılmasına karşılık bu kavramların tatmin edecek birer tanımı olduğunu ileri sürmek zordur.

Guttman'a (1986: 30) göre, spor seyircisi, bir spor olayını yerinde (canlı) ya da film veya televizyon gibi görsel medya yoluyla izleyen herhangi bir kişidir. Guttman, sosyal rolleri açısından, sporu gazeteler, dergiler ya da radyodan izleyen kişilerle, sahadan ya da televizyondan izleyen kişilerin kesinlikle benzer olduğunu, fakat bir spor olayını tam olarak deneyimleydiler ile kısmi olarak deneyimleydiler arasında bir yere kavramsal bir çizgi çekilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Guttman, bu çizgiyi, eylemi yerinde görenle görmeyen arasına çekmeyi önermektedir. "Fan", duygusal olarak spor olayına bağlanmış bir "tüketicidir". Görüldüğü gibi, seyirci ve fan kavramlarının binişliği vardır; pratik olarak bakıldığında, fanların çoğu seyirci, seyircilerin çoğu da fandır. Ancak kuramsal olarak, fan olup seyirci olmamak ve seyirci olup fan olmamak da mümkündür. Bu ayrım çerçevesinde bakıldığında, Türkçede "fan" karşılığı olarak "tarafdar" kavramının kullanıldığı ve bunun da oldukça uygun bir karşılık olduğu düşünülebilir.

Sloan'a (1979) göre, eğer insanlar spor olaylarını belirli bir arzuyu tatmin etmek için seyrediyorlarsa, katı anlamda sadece seyirci olan çok az kişi vardır. Spor seyircilerinin çoğu sadece seyirci değil, dini ayinlere gerçekten inanan katılımcılar gibidirler. Bu insanlar, yani fanlar oyun izlemediklerinde, geçmişteki oyunları hatırlarlar ya da gelecektekiler için plan yaparlar. Bu insanlar için spor, bir şeye bağlanmaktan fazla bir şeydir ve iş, aile, arkadaş ve önemli günlerden önce gelir (Aktaran: Bromberger, 1989: 78).

Avery ve Ark. (1995: 23) Redhouse Sözlüğü'nde fan, "hayran veya düşkün kimse, meraklı kimse"; fanatik, "aşırı derecede bir parti ya da din meraklısı; mutaassıp; müfrit, aşın, ölçsüz" olarak tanımlanmıştır. Türkçe Sözlük de (1983) fanatizm, "bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanmak", fanatik ise "bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanan kimse" olarak tanımlanmıştır. Meydan Larousse'da, benzer şekilde, fanatizm "insanı bir din, düşünce, parti uğrunda aşırılıklara sürükleyen kör tutku" ve fanatik (Latince Fcmaticııs) "bir dine, davaya, partiye vb. aşırı bir tutkuyla bağlı olan kişi" olarak tanımlanmıştır. The Random House Dictionary of the English Language'de fan sözcüğünün fanatik sözcüğünün kısaltması olduğu belirtilmesine karşın, bu iki sözcüğün kullanım anlamlarında ince ayırım var gibi görünmektedir.

Fan ve fanatizmde olduğu gibi holigan tanımlarında da problem vardır. Redhouse Sözlüğünde (Avery ve Ark., 1995: 23) holigan "sokak serserisi" olarak tanımlanmıştır. Oxford Advanced Learner's Dictionary'de (Cowie, 1989) holigan "sıklıkla şiddetli ya da yıkıcı davranışlar gösteren başıboş ve gürültücü genç kişi", holiganizm "futbol holiganları tarafından yapılan vandalizm" olarak tanımlanmıştır.

Walvin (1986), holigan ifadesinin ilk kez İngiltere'de 1898'de basın tarafından şehirde kurallara uymayan kitle davranışları için kullanıldığını, son 30 yıl içinde ise, bu tür davranışlar futbol statlarının içinde ve çevresinde yaygınlaştığından futbola holigan sıfatının eklendiğini belirtmektedir. Ancak, Melnick (1986: 1), bunun özellikle

medya ve politikacılar tarafından yapılan bir etiketleme olduğunu ve bu ifade çerçevesinde holiganlara ait mitler yaratıldığını ileri sürmektedir. Holiganın kim olduğu, ne tür özelliklere sahip olduğu, İngiltere'de bu konuyla uğraşan sosyal bilimciler tarafından halen tartışmalıdır.

Melnick, Walvin, Marsh gibi araştırmacılar, yazılarında tırnak içinde kullandıkları holigan kavramının, dışarıdan yapılan yargısal bir değerlendirme olduğuna dikkat çekerken, diğer bazıları bunu gerçek bir olgu olarak kabul etmektedir.

Kerr (1994: 82), futbol holiganlarının kendilerinin bir futbol takımına bağlı olduklarını iddia etmelerine rağmen, takımlarının oyun biçimi ya da başarılarının onlar için önemli olmadığını, takımın onlar için diğer takımların taraftarlarına, polise ve kamuoyuna karşı kendi holigan faaliyetlerini devam ettirmek için sadece "uygun bir tür bayrak" olduğunu ileri sürmektedir. Melnick, futbol holiganlarının, takıma olan sadakatlerinin şüpheli, takım, oyuncular ve lig hakkındaki bilgilerinin sorgulanabilir olması yüzünden gerçek taraftarlar olmadıkları iddiasının gerçekleri yansıtmadığını, bu görüşlerin yukarıda sözü edilen etiketleme sayesinde yayıldığını ileri sürmektedir. Benzer şekilde Morris, holigan davranışları yüzünden suçlanan aynı grupların, takımlarına çok büyük destek verdiğini, onlar olmasa sporun bütünüyle çıkmaza gireceğini iddia etmektedir (Aktaran: Kayaoğlu, 2000).

Holigan ve holiganizmin bu kadar tartışmalı ifadeler olduğu göz önüne alındığında, "Türkiye'de holiganizm var mı?", sorusunu yanıtlamak oldukça zor görülmektedir.

Koloğlu (1994: 69) döner bıçağı ile maça gidenlerin olduğunu, taşıdıkları silahlara bakıldığında amaç açısından Türkiye'deki taraftarların Avrupalı holiganlardan farkı kalmadığını belirtmekte, ancak Türkiye'de, İngiltere'de olduğu gibi spor dışı hedeflere saldırı olmadığını ve İngiltere'deki olaylarla Türkiye'dekiler arasında şimdilik bir fark olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, Koloğlu, Türkiye'de sporun sosyal sınıf ve tabaka farklılıklarının aşılabildiği tek alan olduğundan, ölkemizde Avrupa türü holiganizmi frenleyecek ya da ona başka bir yön verecek bir tür kaynaşmanın varlığından söz etmektedir. Ona göre, bu genel yapının dışında alanlar, sadece, bazı kulüplerde yönetimi ele geçirmek isteyenlerin beslediği mafya türü amigolardır.

Koloğlu'nun söyledikleri kısmen tartışmalı da olsa, Türkiye'de ma öncesi çıkan olaylar, taraftarların silah taşınması vb. türden ipuçları "holiganizm" in habercisi olarak değerlendirilebilir.

Dunning ve arkadaşları (1984: 215), 1. Dünya Savaşı öncesi İngiltere'de futbolda şiddetin daha çok, maçın hakemine ya da misafir takım oyuncularına saldırılar, en uç durumlarda futbol sahasını işgal etme biçiminde gerçekleştiğini, ancak 1960'lardan sonraki başat holiganizm biçiminin taraftar grupları arasında yapılan kavgalar olduğunu belirtmektedirler. Aynı örüntünün Hollanda'da da görüldüğu bildirilmektedir. Çok spekülatif bir düzeyde söylemek gerekirse, Türkiye'de futboldaki şiddet olaylarının çoğu, İngiltere'nin 1. Dünya Savaşı öncesi vakalarına oldukça benzemekte, ancak, daha önce de söylendiği gibi, ölkemizdeki olayların bir kısmı, bugün Batı Avrupa ölkelerinde yaşanan olay formlarını çağrıştırmaktadır. Elbette

ki, bu, futbolda seyirci şiddeti olaylarının zorunlu olarak aynı örüntüyü izleyeceği biçiminde anlaşılmalı, başka formlara da çevrilebileceği olasılığı göz ardı edilmemelidir (Kayaoğlu, 2000).

Diğer yandan, Hovardaoğlu'ya (1999: 18) göre taraftarlık, fanatizm ve holiganizm, takım sembollerine dayalı benlik tanımı olarak ele alınabilir. Bu alışımda, seyirci, taraftar, fanatik ve holigan kavramları benlik tanımına ait dereceler olarak nitelendirilmiştir. Böylece bu kavramlar, azdan çoğa doğru giden bir süreklilik çizgisi boyutunda ele alınarak tartışılmıştır. Hangi açıdan ele alınırsa alınsın, konu, şiddet ve saldırganlık ile bağlantılı olduğundan, sosyal psikoloji alanlarında önemli bir yer tutan saldırganlık konusuna değinmekte yarar vardır.

1.9. Futbol Seyircisi

Futbol, seyirlik bir spor olması ve kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Psiko-sosyal açıdan bakıldığında, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde şahsiyetin kaybolması ve çeşitli dış uyarıcıların etkisiyle çeşitli arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır (Karagözlüoğlu ve Ay, 1999: 27).

Bir karşılaşmayı, yarışmayı izleyen kimseye seyirci denir (Savaş, 1995). Başka bir tanımda ise çıkarı aynı olan ve bir spor yarışmasında aynı tepkiyi gösteren, daha önce organize edilmemiş insan grubuna seyirci denmektedir (Mavili, 1997:5).

Sosyolojik açıdan bakıldığında seyirci, teşkilatsız topluluklar olarak toplantı, devamlılığı kısa olan ve gerçek bütünlüğü bulunmayan sosyal gruplar olarak ifade edilmiştir. Sokakta biriken meraklılar kalabalığı, maç seyircileri, konferans dinleyicileri, vapurdaki insanlar ve gerçek bütünlüğü olmayan gruplar olarak kabul edilmiştir (Sezen, 1999: 39).

Seyirci, kolektif bir kimlik içinde kazanmanın ya da zaferin güzelliğini, kaybetmenin acısını yaşamaktadır. Takım tutmak psikolojinin ya da toplumsal gerçeğin altında bu yatmaktadır. Kazanmak ve kaybetmek gerçeği ile birlikte seyircide kendine güven, haz duymak, hırslanmak, kıskanmak gibi duygular yaşam deneyine girmektedir. Böylelikle, günümüz sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlarında spor en önemli en etkin kitle kültür gruplarından biri haline gelmekte ve geniş yığınların katıldığı bir olgu kimliğine dönüşmektedir (Taşgın, 2000: 5).

Gabler, Schulz ve Weber (1982)'in yaptıkları çalışmada seyircilerin saldırgan davranışlarındaki belli başlı amaçlarını şöyle sıralamışlardır;

- Rakibe zarar vermek ve kendi takımından yararlanmak, • Sosyal açıdan kabul görme arzusu,
- Bir gruba ait olma gereksinimi yani birlikte ve esenlik içinde olmak,
- Güçlü olma isteği olarak belirlenmiştir.

Bir başka araştırmacı Opaschowski, seyircilerin sporla ilgili eğence arzusunu 4 gereksinime bağlamıştır:

- 1) Haz duymak,
- 2) Gerilim yaşamak,
- 3) Aynı dūřüncede olan insanlarla beraber olmak,
- 4) Heyecanlanmak, şeklinde ifade ederek seyircilerin stadyuma, daha çok deşarj olmak için gittiğini vurgulamıştır (Aktaran: Acet, 2001: 46).

1.10. Seyirci Tipleri

Seyirci tipleri genel olarak Fanatikler, Mekâncılar, Doyumsuzlar, Sabırsızlar, Deplasmancılar, Takımla şahlananlar, Bilmişler, Uğura İnananlar ve Rasyonel Seyirciler şeklinde sınıflandırılmaktadır.

1.10.1. Fanatikler

Aslında bu kişiler polis ve seyirci tarafından tanınmaktadır. Buldukları ortamda üstlerinde delici-kesici alet ve sopa, taş gibi cisimler bulunmaktadır. Her koşulda, kavga etme eğiliminde ve genellikle müsabakaya yakın olan çevredeki bireylerin oluşturduğu kişilerdir. Fanatik seyircilerin tanımını yapmak gerekirse, körü körüne bir takımı tutan, bağnaz anlamına gelmektedir (Aktaran: Acet, 2001: 32).

akmaklı, taraftarlık ve fanatikliği bilimsel olarak şöyle açıklamaktadır. “insanlar arasında taraftarlık ve fanatikliğin sosyolojik olduğunu, herkesin aynı řeyi dūřünmedięini değil toplumlarda, küçük gruplarda, hatta ailede bile birbirine zıt dūřünceler, davranışlar, zevkler, inanışlar olabileceğini ve bunların

normal olduğunu savunarak, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler sosyolojisinde görmekteyiz ki, zıt fikirler hoş karşılanmamaktadır. Bilmemiz gereken şey, zıtlıkların hayatın her aşamasında olağan olduğudur.” Daha çok olumlu yönüyle konuya yaklaşan bilim adamı, hayattaki zıtlıkların gayet normal olduğu, önemli olan bu zıtlıkların hoş karşılanması, kendimizi severken başkalarından da nefret etmemek gerektiğini ifade etmiştir (Kucur, 1995: 2).

Olası Fanatik davranışları;

- ❖ Kazanma uğruna herşey legal dir,
- ❖ En önemli şey bağlı oldukları kulüptür,
- ❖ Oyunun kalitesi değil sonuç önemlidir,
- ❖ Olumlu gelişmelerde (gol atmak gibi), bütün içindeki enerjiyi boşaltır ve .ok sesli bir ortam oluşur,
- ❖ Olumsuz durum olursa (gol yemek gibi) saldırganlaşırlar.

1.10.2. Mekâncılar

Her stadyumda aynı yerde oturmayı severler. Buldukları yer sahayı görüş açısı bakımından çok elverişli olmasa da onlar başka yerde maç seyretmekten hoşlanmazlar. Eğer bunların sevdikleri yerler doluyorsa, oturanların en arkasında maçı ayakta izlemeyi tercih ederler (Taşgın, 2000: 15).

1.10.3. Doyumsuzlar

Hiçbir sonuçtan ve başarılı gelişmeden tatmin olmazlar. Tuttukları takım o sene bütün kupaları kazansa da sezonun son maçındaki bir yenilgi yüzünden teknik direktörü, yönetimi ve futbolcuları eleştirebilirler. Maç esnasında topun sürekli olarak kendi

takımları tarafından oynanmasını isterler.

1.10.4. Sabırsızlar

Her şeyin bir an önce olup bitmesini isterler, genellikle müsabaka saatinden önce stadyuma gelirler. Fakat maç başlayana kadar sıkıntıdan ne yapacağını şaşırırlar. Bu tür seyircilerin bir an önce müsabakanın başlamasını ve müsabaka başladıktan sonra maçın ilk dakikalarında itibaren takımlarından gol atmalarını beklerler. Takımlarının bir an önce gol atmaları için tezahüratlarıyla mesaj vermeye çalışırlar (Erkal, 1998: 147).

1.10.5. Deplasmanlılar

En büyük mutlulukları deplasmana gitmektir. Takımlarının kendi sahasındaki maçları zaten kaçırmazlar. Deplasman maçlarını kaçırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Bu tür seyirciler maddi yönden sıkıştıkları zaman, kolundaki saatini bile satarak tutuğu takımın deplasmanda ki maçına gidebilmektedirler.

Takımları yenince kendi yeniyormuş gibi olurlar. Biz duygusu, biz algısının kaynağı takım ne kadar başarılı ise, doyum ve de coşku o kadar yoğunlaşır (Erkal, 1998: 42).

1.10.6. Takımla Şahlananlar

Stadyuma saatler önce girseler de tuttıkları takım sahaya çıkıncaya kadar sakin otururlar. Tezahürata pek katılmazlar. Ancak takımlarının çıkış tüneline gürülmesiyle birlikte çıldırır ve kendilerini kaybederler (Yazıcı, 1991).

1.10.7. Uğura İnananlar

Her ayrıntının tuttıkları takımın lehine ve aleyhine olabileceğini düşünürler. İçlerinde maça giderken dua almak için otobüste, trende yer verenlere rastlanır. Yanında oturanla yer değiştirenler, takımları penaltı atarken gözlerini kapatanlar ve sırtlarını sahaya dönenler de vardır (Yazıcı, 1991).

1.10.8. Bilmişler

Bunların hepsi kendilerine göre birer teknik direktördür. Kimin iyi oynayıp oynamadığı, taktik hatalar ve oyuncu değişiklikleri konusu uzman oldukları işlerdir (Taşgın 2000: 25). Bu tip seyirciler müsabaka başlamadan önce takımın nasıl kurulması gerektiğini, oyuncu değişikliği yapılırken hangi oyuncunun oyuna girmesi gerektiğini etrafındakilere anlatmaya çalışır.

Böylesi bir durumda antrenörün, bir hafta boyunca takıma antrenman yaptırırken kimlerin çalıştığını ve iyi performans gösterdiğini, sakat mı veya cezalı mı olduğu hakkında bilgi sahibi olmadan bu tür davranışlara girmektedirler. Bunlar için başarı sadece galip gelmektir (Afyon, 1994).

1.10.9. Rasyonel (Gerçekçi) Seyirciler

Bu tip seyirciler sporun güzelliklerini sahada uygulayarak değil seyrederek görmeye çalışırlar ve bundan zevk alırlar. Müsabakayı bir takımın taraftarı gözüyle değil objektif yaklaşım göstererek seyrederek. Duygusal tepki göstermezler. Gerektiğin de her iki takımında ortaya koyduğu güzellikleri ve hareketleri alkışlayarak sporcuları onura edebilecek yapıdadırlar. Genellikle oyunun kuralları

hakkında bilgi sahibidirler. Sporun içindeki şiddete yönelik hiçbir hareketin içinde yer almazlar, onları da hoş karşılamazlar (Aktaran: Acet 2001).

1.11. Futbol Seyircilerinin Özellikleri ve Davranış Tipleri

- a) Futbol seyircisinin üyeleri arasında belli ölçüde bir ilişki ve iletişim vardır. Bu takım taraftarlığına dayalı bir ilişkidir.
- b) Teşkilatlanmaya ve müşterek faaliyete yatkındırlar.
- c) Futbol seyircileri heyecan kitlesi hüviyetinde oldukları için kolay provoke edilebilir, heyecan kitlesinin mantığı ortadan kalkar.
- d) Ancak spor müsabakasına ait kuralların caydırıcılığı sebebiyle temkinli davranışa da yatkındırlar.
- e) Seyirci kitlesinde şuurlu şahsiyet kaybolur, şuur altı ile hareket eden şahsiyet devreye girer.
- f) Seyirciler bir araya geldiklerinde ferdi şuurlarını o toplumun şuuruna katar ve kolektif şuura sahip olarak ferdi şuurlarından uzaklaşırlar.
- g) Fikirler sirayet yoluyla aynı hedefe doğru yönelir.
- h) Önceden tahmin edilen hareketleri vardır. Normal seyirciler için geçerlidir. Holiganlar ve fanatikler için aynı şeylerin söylenmesi biraz zordur.
- i) Kitleyle bütünleşen kişi, tek başına iken yapamadığı davranışları, frenleyebildiği içgüdülerine söz geçiremez ve duygularından bütünüyle uzaklaştırır.
- j) Kitle içindeki birey, rüzgârın istediği gibi kaldırdığı kum

taneleri arasında, bir tek kum tanesi gibidir. Bunlar tek tek ele alındığında barışsever insanlar olarak bilinirler.

- k) Futbol seyircilerinin muhakeme etme özelliği azalır, fiil ve hareket kabiliyetleri artar (Lebon, 1997: 27).

Takımların ligdeki beklentileri arttıkça yukarıda verilen özelliklerin seyircilerde görülme sıklığı da paralel olarak artar. Bir kitleye bağlı bulunan bireyin durumu hemen hemen uyutulan bir kimsenin durumuna bağlıdır. Bir kitlenin, telkine karşı direnecek derecede güçlü kişiliğe sahip fertleri, sayıca pek azdır ve genel akım onları sürükler.

Bir tarafta milyarlar, trilyonlar dönerken, diğer tarafta pek çok insan, günlerce çalışarak didinerek biriktirdiği haftalığıyla ve de saatlerce kuyruklarda bekleyerek maç bileti almaya çalışıyor. Harcanan paralar, vakitler sadece maçta kalsa iyi maçtan sonra da gelecek maça kadar insanlar, vapurda, trende, okulda o maçı konuşuyor ve tartışıyorlar. Artık spor, boş vakitlerimizi değerlendirici, sağlığımızı koruyucu, hayatımızda kullanacağımız bir uğraş olmaktan çıkmış, heyecanlarımızı, canlılığımızı maçlarda bağırarak münakaşa ederek harcama konumuna gelmiştir (Aktaran: Acet, 2001: 34).

1.12. Seyirci Şiddeti ve Spor

Genellikle koçlar, taraftarlarının hem kendi sahasında hem de rakip sahada oynayacağı maçlara gelmelerini isterler; özellikle de kendi sahasında oynayacağı maçlara. Yine bazı koçlar, seyirciyi futbolda 12. voleybolda 7., basketbolda 6. sporcu olarak görür.

Bununla birlikte tribünlerde başlayan bazı olayların sahaya yansıdığı da bir gerçektir. Bunun tersi de doğrudur. Yani sahadaki olaylar tribünlerdeki olayların başlatıcısı olabilmektedir (Şahin, 2003: 78).

Seyirci sayısı ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren çok az çalışma bulunmakla birlikte, seyirci sayısının sahadaki oyuncuların işlevlerini ne derecede etkilediği ile ilgili çalışmalar daha çoktur. Örneğin Russell bir çalışmasında seyirci büyüklüğünün, misafir takımın saldırganlığıyla negatif ilişkili olduğunu gösterirken, önceki çalışmasında seyirci büyüklüğü ile sporcu saldırganlığı arasında pozitif olarak artan curvilinear bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Burada seyircinin büyüklüğünden çok seyircinin tutumu önemli olmaktadır. Eğer seyirci sürekli olarak tezahürat yapıp destekleyen seyirci ise, bu ev sahibi takımın, örneğin futbolda top çalma, kafa toplarında hakimiyet, uzun pasları kontrol edebilme gibi fonksiyonlarını kolaylaştırırken, rakip takımını güçleştirmektedir. Psikolojideki karşılığı ile fonksiyonel atılgan davranışlar (functional assertive behavior) ev sahibi için artarken, rakip için azalmaktadır (dysfunctional assertive behavior). Ayrıca tezahüratın fazla olması, yüksek desibelli ses anlamına da gelir ki, bunun da saldırgan davranımları kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Şahin, 2003: 78).

Hemen hemen bütün spor psikolojisi ve spora yer veren sosyal psikoloji kitapları, maç izlemeye gelen seyircilerin saldırgan davranımlarının maçtan sonra azalmadığı, aksine arttığından söz etmektedir. Bir başka ifade ile spor, saldırgan dürtülerin boşalmasına olanak vermemektedir. Yani sporla katarsis sağlanmamaktadır. Bu görüş elbette saldırgan ipuçları taşıyan futbol, hentbol, güreş, boks,

Amerikan futbolu, buz hokeyi gibi sporlar için doğrudur. Zaten saldırgan ipuçları taşımayan yüzme, jimnastik, artistik buz pateni gibi sporların izlenmesi sırasında şiddetle ilgili olaylara rastlanmamaktadır (Tiryaki, 2000: 5).

Gergen ve Gergen, seyirci şiddetini açıklarken batı kültüründe haksızlığın cezalandırılmasının bir norm olduğunu, bu norma dayalı olarak ta seyircilerin şiddete başvurduklarını ifade etmektedir. Yazarlar 1964 yılındaki Peru-Arjantin maçındaki olayları örnek göstererek, Peru'nun maçı berabere bitirmek için oyunu yavaşlatmalarını Arjantinli seyircilerin bir haksızlık olarak gördüklerini ve bunun için de sahaya indiklerini belirtmektedir. Yine seyircilerin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini incelediklerinde, olay çıkaran seyircilerin daha genç yaşta oldukları ve toplumun daha alt gelir düzeyinden gelen gençler olduğunu söylemektedirler. Seyirci saldırganlığı artıran nedenlerden bir diğeri de, saha içerisindeki sporcuların birbirleriyle itişip-kakışmaları, ağız dalaşında bulunmalarıdır. Bu tür davranımlar tribünlerdeki saldırganlığı tetikleyen önemli faktörlerden birisidir. Eğer bazı seyirciler alkollü iseler durum daha da vahimleşmektedir (Aktaran: Şahin, 2003: 79).

Claude Steele, alkolle birlikte gelen sarhoşluğun, bir tür miyoplığa neden olduğunu söylemektedir. Bu miyopluk kişinin alması ve bütünlemesi gereken bilgiyi sınırlamakta, kişinin var olan bilgiden özet bir anlam çıkarma yeteneğini azaltmaktadır. Anlam çıkaramayan alkollü seyirciler de olayı şiddete dönüştürmektedirler (Tiryaki, 2000: 7).

1.13. Evdeki ve Diğer Yerlerdeki Seyirci

Bugünkü ticarileşmiş futbol, işçi sınıfı erkeğinin gençken kendi arkadaşları arasında amatör olarak ve ligde seyirci olarak giriştiği bir sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik faaliyettir. Örneğin futbol Türk toplumunda hem sınıf farkını hem de sınıf içindeki cinsiyet farkını üretir, hem ekonomik hem de ideolojik bir görev görür. Son yıllarda seyirci profilindeki değişim kızların da artan bir şekilde futbol" seyirci olarak katılması yönünde olmaktadır. Fakat kızların, örneğin Amerika'daki gibi futbol oynama ve bunu oldukça becerili bir şekilde yapmaları görülmemektedir. Bunun da elbette önde gelen nedenlerinden biri, kültürel yapının ötesinde spor yapma alanlarının yokluğu ve teşvik olmamasıdır. Seyirci olarak stadyuma gidenlerin çoğu için ödedikleri bilet ücreti ve maça gidiş ve gelişte harcadıkları para aylık gelirlerinin önemli bir kısmını alıp götürmektedir (Erdoğan, 2002).

1.14. Saldırganlığın Tanımı

Freud (1930: 64) saldırganlığı amaçlı ya da amaçsız bir davranışın bir kişiye veya gruba zarar vermesi şeklinde tanımlamıştır.

Buss (1973: 425), saldırgan davranışları sınıflandırmaktadır. Saldırgan davranışlar sözel yada fizikseldir. Bu durum aktif ya da pasif ve doğrudan veya dolaylı olabilir. Buss hayvanlardaki saldırgan davranışların aktif olduğunu ve fiziksel sergileme eğiliminde doğrudan olduğunu söyle. Oysa insan, saldırganlığı pasif ve dolaylı bir şekilde dışa vurabilir. Yani, öfkeli bir kişi genelde kendi hedefiyle doğrudan karşı karşıya gelmeyi istemeyebilir. Örneğin, kişi yalan hikâyeler uydurmak, dedikodu yapmak veya hedefi olan kişinin evini

yakmakla kendi öfkesini gösterebilir. Birinci durumda, kişi sözel saldırganlıkla dolaylı bir şekilde hedefe saldırıda bulunmuştur. İkinci durumda ise saldırganlığı fiziksel bir biçimde göstermiştir.

Bununla birlikte dolaylı saldırganlık, doğrudan saldırganlığa oranla saldırgan davranışın eğilimini daha az tatmin etmektedir. Pasif saldırganlık, özellikle dolaylı bir şekilde kendini gösterirse aktiften daha az zarar vericidir.

PASİF		AKTİF		
Dolaylı	Doğrudan	Dolaylı	Doğrudan	
Gerekli bir görevin zamanında yapmamak	Diğer bir bireyin yolunu kesmek	Rahatsızlık verici şaka	Yumruk vurmak (hedefe)	Fiziksel
Onay yapmamak (uygun zamanda)	Konuşmaktan kaçınmak	Kindar, dedikoducu ve yalancılık	Sayıp sövme (küfür)	Sözel

Bandura ve Walters (1965: 1), insanların sosyal ortamlarda bir çok şeyi taklit aracılığıyla öğrendiklerini savunmuşlar ve saldırganlığın tanımlanmasında fiziksel yöne (dövme, yaralama vb) önem vermişlerdir.

1.15. Saldırıcılık ve Nedenleri

“Saldırıcılık” denildiği zaman ilk akla gelen şiddet içeren, kaba kuvvet gösterilen olaylar gelmektedir. Oysa saldırgan davranışlar sadece fiili değil, sözlü olarak da gösterilebilir. Saldırıcılık, insanın karşısındakine zarar vermesidir, diye de düşünebilir. Fakat farkında olmadan da karşımızdakine zarar vermiş olabiliriz. Bu ve buna benzer bilinçsizce, farkına varmadan yapılıp karşıdakine zarar veren davranışları saldırganlık olarak değerlendirmek yanlış olur. O halde genel bir yaklaşımla saldırganlığı, karlıdakine zarar vermeyi, incitmeyi amaçlayan sözlü veya hareketli olarak yapılan tutum ve davranışlar olarak tanımlayabiliriz (Ünlücan, 1998: 3).

Saldırıcılık tutum, bir diğer kişiye zarar vermek için birey yada bireylerin sergilediği davranışlar bütünüdür (Bilgin, 1997: 21). “Davranışçı ya da öğrenmeci yaklaşımların yeğlediği, en yalın tanıma göre saldırganlık başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır.” Fakat burada eylemi gerçekleştiren bireyin niyeti önemsenmektedir. Saldırıcılık tutumlar incitmek için gerçekleştirilir (Freedman, 1998: 144). Öte yandan, saldırgan tutum gözlemlenebilen ve yok etmek odaklı gerçekleştirilen davranışlardır. (Köknel, 1996: 60).

1.16. Saldırıcılık Davranış

Engellenme, zorlanma, rahatsız edilme ve saldırı, insanları kızdırmak eğilimindedir ve bu kızgınlık duyguları, saldırgan davranış doğuran önemli bir ögeyi oluşturur. Normalde, kişi kızgınlık duyduğu ölçüde saldırgan davranmak eğilimindedir (Freedman, 1998: 152).

Duygusal olarak saldırgan davranış, kızgınlık ve öfkenin yanısıra farklı düzeylerde nefret, kin ve düşmanlıktır. Bu durumda birey, kızgın, öfkeli vesaldırgan davranışların oluşmasını sağlar (Köknel, 1996: 60).

Saldırgan duyguların birçok nedeni vardır. Türkiye’de özellikle son yıllarda artarak, çok büyük oranlara yükselen ve futbol sahalarımızda da görülen saldırganlık olayları ile karşılaşmaktayız. Saldırgan davranışın başlamasını oluşturan nedenlerin, son aşamasının kızgınlık ve öfke olduğundan bahsetmiştik (Köknel, 1996: 64).

1.16.1. Saldırgan Davranışta Öğrenme

İnsan, davranış şekillerini çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde genetik özelliklerin yanı sıra, öğrenerek edinir. Saldırganlık da bir davranış şekli olduğuna göre öğrenilir. Bu öğrenme pekiştirme, taklit ve özdeşleşme yoluyla öğrenme aşamaları içerisinde gerçekleşir. İnsanlarda saldırganlık büyük ölçüde onların ne öğrendiklerine bağlıdır (Freedman, 1998: 160).

Öğrenme bireyin kendi yaşantıları aracılığıyla davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. İnsanlar, önceleri herhangi bir konuda bilgi ve becerileri yokken, bir süre sonra o konu hakkında bilgi ve beceri kazanıyorlar. Bir şeyi öğrenmek, bir işi yapmak, bu sonucun alınmasında önemli bir etken oluyor. Her öğrenme sürecinin temelinde böyle yaşantılar vardır (Binbaşoğlu, 1992: 22).

Sosyal öğrenme teorisi de, saldırganlığı kendine özgü bir yolla açıklamak yerine diğer bütün sosyal davranışlar gibi onun da öğrenme süreçlerine bağlı olduğu görüşünü ileri sürer. Bandura tarafından

ortaya atılan bu yaklaşım, saldırganlığın açıklanması konusunda büyük ilgi görmüştür (Bandura1963: 589).

1.16.2. Pekiştirme

Pekiştirmenin kelime anlamı, öğrenilen bir konuyu ya da olayı tekrarlama yolu ile hafızada güçlendirmek, kuvvetlendirmektir. Saldırganlık, daha önce de açıkladığımız gibi öğrenilen bir davranış şeklidir. Pekiştirme de öğrenme aşamalarından biridir. Pekiştirme ile bireyin saldırgan davranışı daha da güçlenip, bu davranışı istediği herhangi bir şeyi elde etmek için kullanabilir. Şöyle ki; arzu ettiği herhangi bir şeye sahip olması engellenen birey, saldırgan davranarak arzuladığını elde ederse, daha sonra benzer bir durumla karşılaştığı zaman yine aynı davranış şeklini göstermesi olasılığı artacaktır (Ünlücan, 1998: 6).

Cüceloğlu (1993: 4) ise pekiştirmeyi şöyle açıklamaktadır; “Bir davranışın ortaya çıkma olasılığını arttıran her türlü uyarıcıya pekiştirme adı verilir”. Saldırgan davranışın hafızada tutulmasında yani pekiştirilmesinde ödül ve ceza kavramları önemli bir yer tutar. Ödül, istenen bir davranışa verilir ve davranışın tekrar çıkma olasılığını arttırır. Ceza, istenmeyen bir davranışa verilir ve davranışın tekrar çıkma olasılığını azaltır, bundan dolayı özellikle çocuklara bu kavramlar bilinçli bir şekilde uygulanmalıdır.

1.16.3. Taklit

Taklit, sosyal öğrenmenin temelinde yatan diğer önemli bir süreçtir. Özellikle çocuklar, çevrelerinde gördükleri davranışları taklit etme eğilimindedirler. Daha önceki konularda da söz edildiği gibi

saldırıcılık da bir davranış şekli olduğuna göre taklit yoluyla öğrenilebilir. Aile içinde anne babasının devamlı birbirlerine karşı saldırgan davranışlarını gözlemleyen ve böyle bir ortamda büyüyen çocuğun, arkadaşları ile oynarken saldırgan davranışlar göstermesi büyük olasılık taşır (Ünlücan, 1998: 7).

Bandura ve arkadaşları, çocuğun saldırganlığı taklitle öğrenmesi konusu üzerinde bir dizi deney ve araştırma yapmışlardır. Bandura'nın çocuklar üzerinde yapmış olduğu bu deneyler psikoloji ve sosyal psikoloji ile ilgili kitaplarda yer almaktadır. Bu deneylerden elde edilen sonuçlar, saldırgan davranışın taklitle öğrenilebileceğini göstermektedir (Ünlücan, 1998: 7).

Gerek pekiştirme, gerekse taklit yoluyla saldırganlığın öğrenilebilen bir davranış olduğunu görmekteyiz. Örneğin psikanalizin kurucularından sayılan Freud, saldırganlığın doğuştan gelen, içgüdüsel bir davranış olduğunu ileri sürmüştür. Saldırganlığın öğrenilebilen bir davranış olduğunu gördükten sonra saldırganlığı sadece doğuştan gelen faktörlere indirgemek yanlış olur kanısındayız. Fakat, saldırganlık öğrenilir ve uygulanır demekte yanlış olur. Saldırganlık, öğrenilen bir davranıştır ama saldırgan davranışın ortaya çıkması için bir uyarının olması gerekmektedir. Toplumumuzda ekonomik zorlukların yaşanması, işsizlik oranının artması ve bundan dolayı insanların istedikleri birçok şeyi gerçekleştirememeleri ve ihtiyaçları olan birçok şeyi alamamaları, insanların üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. İşte o zaman, onlara ters gelen küçük bir uyarın karşısında, öğrenmiş oldukları saldırgan davranışları göstermektedirler (Freedman, 1998: 162).

1.16.4. Özdeşleşme

Özdeşleşme, insanın kendini başka bir varlıkla, benzer, eşdeğer görmesidir. Başka bir ifadeyle kendini, başka biriyle bir bütün olarak düşünmesidir. Özellikle çocukların özdeşleştirdiği kişi saldırgan davranışlarda bulunursa, çocuk da bu şekilde davranmaya çalışacaktır. Saldırganlığı diğer öğrenme aşamalarında olduğu gibi özdeşleşme yolu ile bu şekilde öğrenebilecektir (Geçtan, 1994: 13).

Kişi özellikle yetişkinlik dönemlerinde özdeşleşme yolu ile değerini koruma ve arttırma psikolojisi içindedir. Futbol seyircisi, takımıyla, seyirci gruplarıyla veya futbolcularla özdeşleşme eğilimindedir çünkü bu yolla değerini arttırma isteği içindedir. Seyirci, bu gruplara aşırı oranda bağlanmışsa, özdeşleştiği grubun başarısızlığa uğraması sonucunda kendine olan saygısını kolayca yitirip, sinirlenebilir. Böyle bir pozisyonda, girmiş olduğu stresten dolayı, ya tutmuş olduğu takıma karşı ya da bu sonuçların sorumlusu karşı takımın seyirci ve oyuncularımış gibi onlara karşı saldırgan tutumlar sergileyebilir. Harrison'ın çağdaş futbol bağlamında, bir dostun dostu dosttur; bir düşmanın düşmanı dosttur; bir dostun düşmanı düşmandır” şeklindeki ifadesinden aynı takımın seyirci kitlesi tarafından oluşan grup içinde bir özdeşleşmenin var olduğunu anlıyoruz (Rıches, 1989: 214)

1.17. Seyirci Saldırganlığında Amaç

Rakip takım oyuncusuna acı çektirme, rakip takım taraftarlarına sözlü veya direkt olarak yapılan saldırılardır. Örneğin, saha içerisine atılan sert cisimler, sahaya inilerek yapılan saldırılar gibi. Seyircilerin yaptığı araçsal saldırganlıkta amaç, yine zarar vermektir. Bununla birlikte amaç, saldırıda bulunulan kişinin acı çekmesini görmek değil, bazı dışsal ödüller almak ve istenilen hedefe ulaşmaktır. Seyirci, saldırgan davranışta, birincil amaca ulaşmak için saldırgan davranışta bulunmayı bir amaç olarak görür. Amacın elde edilmesi ise saldırgan davranışı pekiştirir. Sporda seyircilerin düşmanlık içeren saldırganlık daima bir öfkeyi, kızgınlığı içerirken, araçsal saldırganlık içermeyebilir. Saldırgan eylemini doğuran çok çeşitli uyaranlar vardır. Bu uyaranların başında galibiyete şartlanma gelir. Görsel ve yazılı basının hafta boyunca yaptığı yayınlarda kendi takımının mutlaka kazanacağına inanan ve mağlubiyeti aklından bile geçirmeyen şartlı taraftar, beklenilmeyen mağlubiyet sonrasında etrafını yıkma, kırma ve zarar verme eylemine girer. Bir başka uyaran, ekonomik şartlardır. Ekonomik açıdan kişide oluşan negatif olumsuzlukların birikmesi sonucunda agresif davranışlar ortaya çıkar. Seyirci, bu birikimi bir karşılaşmada etrafına karşı zarar verici hareketlerde bulunarak deşarj olma yöntemini seçer. Bir başka uyaran ise, aşırı derecede takım sevgisi veya fanatiktir. Galibiyet veya mağlubiyetin bu tür kişilerde pek fazla önemi yoktur. Bu tür seyirciler, skor ne olursa olsun maç öncesi ve sonrasında gereksiz, fair-play'e aykırı hareketlerde bulunarak sadece zarar vermek amacını güder (Kuru, 2000: 129).

1.18. Sporda Saldırıcılık Boyutları

Sporda saldırıcılık; bireyin bile, isteye ve kasıtlı olarak bulunduğu çevreye, fiziki ve psikolojik bir şekilde zarara uğratan davranışlar sergilemesine “saldırı” denir. “Saldırıcılık” ise bireydeki saldırıcılık davranışlarının genel olarak süreklilik göstermesi eğilimidir. Sportif olarak, dikkat çeken iki önemli husus bulunmaktadır; birincisi; yapılan saldırının ne amaçla ve kasıtlılık ile yapıldığıdır. İkincisi ise; saldırı yapılan hedefdir. Spor karşılaşmalarında, rekabet şartlarının oluştuğu ve seyircilerin aktif olarak katılım sağladığı mücadele içeren sportif karşılaşmalarda, saldırıcılık davranışların sergilenmesi için şartlar daha uygundur. Ancak müsabaka içindeki her zararlı davranış saldırıcılık olarak adlandırılmamakla birlikte (İkizler, 1993: 80), müsabaka içerisinde bazı kişisel ve sosyal davranışlar da sportmenlik ile ilgili davranışlardır. Aslında sportmenlik anlayışı genel olarak spor müsabakalarındaki ahlaki ve sosyal ilişkiler ile ilgilidir (Kayışoğlu vd, 2015: 1046).

Sosyal öğrenme kuramına göre, toplum, taraftar ve medya üçüncü tür pekiştirmedir. Literatürde sosyal medya ve saldırıcılık davranışlar ile ilgili örnekler bulunmaktadır. Kopya suçlar olarak isimlendirilen bu tür saldırıcılık olaylarla ilgili olarak okurlar, Berkowitz’in (1993), Bandura’nın (1973), Gergen ve Gergen’in (1986), Perlman ve Cozby’nin (1983), Halberstadt ve Ellyson’un (1990) kitaplarıyla pek çok makalede, görsel ve yazılı basındaki şiddet film ve haberleriyle aynı zamanda ortaya çıkan şiddet ve saldırıcılık davranışlara ilişkin pek çok örnek bulabilirler. Berkowitz’in

kitabından Şu örneklere bakalım 1966 yılının Temmuz ayında Illinois, Chicago’da Richard Speck, 8 hemŐeriyi öldürür. Aynı yılın AĞustos ayında Charles Whitman, Teksas nivertesinde bir kuleden etrafa ateŐ açarak 45 kişiyi yaralar. Smith, kitle halinde öldürmeyi önceki iki olayı gazetelerden okuduktan sonra düŐündüĐünü söyler. 17 AĞustos 1962 tarihinde Marilyn Monroe intihar ettikten sonra, ABD’deki intihar vakalarının beklenenin %12 üzerinde olduğu belirtilmektedir. 1973-1978 yılları arasında ABD’deki istatistiklere göre, ağır sıklet boks müsabakaları öncesi ve sonrasında cinayet vakalarında 12 kat artış grlmŐtr (Aktaran: Tiryaki, 2000: 8).

Tüm bu rnekler, Rosenthak’ın (1986) medyadaki Şiddet haberleriyle, aynı zamanda ortaya çıkan saldırganlık arasında, pozitif bir ilişkinin bulunduğu yönündeki varsayımlarını desteklemektedir. Smith ve Mackie, ABD’de çocukların günde ortalama 3.5 saat televizyon seyrettiklerini, bu sürede ortalama olarak Şiddetle ilgili 33 sahne izlediklerini, prime-time da saatte 5 Şiddet sahnesinin gösterildiğini, cumartesi sabahları çizgi filmlerde bunun 202’ye ulaŐtıĐından söz etmekte ve bu tür filmleri izleyen çocukların daha saldırgan davranışlarda bulduklarını belirtmektedir. Örneklerde grldĞu gibi televizyon veya yazılı basında saldırganlık ve Şiddetle ilgili görüntü ve haberlerin yer alması bu tür davranışları arttırmaktadır. Bu bağlamda Şiddet içerikli davranışların bulunduğu video ve bilgisayar oyunları oynayan kişilerin de saldırganlık gösterme eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Bandura’nın sosyal öğrenme kuramına göre taklitçi ve model alma davranışı saldırgan davranışların sebeplerindedir. (Aktaran: Acet, 2001: 49).

Kısaca, sosyal öğrenme kuramına göre bireyi saldırgan davranışlara yönlendiren durumlar içsel süreçlerden ziyade dışsal süreçlerin etkili olduğudur. Birey ile çevre arasında karşılıklı etkileşimli bir iletişim kanalı bulunmaktadır. Bireyin davranışları çevreyi etkilemekte iken çevresel etken ve faktörler de bireyin davranışlarını etkileyip şekillendirmektedir (Tiryaki 2000: 12).

1.19. Saldırganlık Kuramları

Saldırganlık kuramları genel olarak içgüdü kuramı, Biyolojik Kuram, Engellenme-Saldırganlık Kuramı, İpucu-Uyarılmışlık Kuramı ve Sosyal Öğrenme Kuramı başlıkları altında ele alınmaktadır.

1.19.1. İçgüdü Kuramı

S.Freud ve K. Lorenz kuramın temsilcilerindedir. Freud insanlarda, yaşam içgüdü olan eros ve ölüm içgüdü olan thanatos olmak üzere iki temel içgüdüden bahsetmektedir. İçgüdülerin temel işlevi, ihtiyaçların oluşturduğu gerilimi azaltmaktır. İnsandaki ölüm içgüdüde bulunan yıkıcılık, saldırgan davranışların sergilenmesi ile azalırken, saldırgan davranışlar sergilendikten sonra oluşan süreçte yıkıcılık içgüdü tekrar oluşur (Tiryaki, 2000: 150).

Etolog K.Lorenz göre ise insan doğuştan saldırgandır. Lorenz ile Freud'un görüşlerindeki farklılık, Lorenz'in saldırganlık hakkında türlerin hepsine hizmet eden ve fayda sağlayan fonksiyonu olduğunu belirtmesidir. Saldırganlık, türlerin korunmasını ve hayatta kalabilme şansını yükseltir. Bu yolla mevcut türün hem en güçlü olan lideri hemde en sağlıklı bireyi belirlenir, böylece ileriki nesillere bırakılan kaynak miktarı artar, yaşanan ortamda en üstteki sosyal hiyerarşinin

düzeyi belli olur. Spor karşılaşmalarındaki saldırganlık düzeyi kabullenilebilirken savaş ise saldırgan davranışların sergilenmesi için kabul görmemektedir.

Hala yoğun bir şekilde görülmekte olan spor müsabakalarına seyirci olarak katılan bireylerin deşarj olmak için saldırganlık içeren davranışları günümüzde Kabul görmemektedir (Tiryaki, 2000: 151)

1.19.2. Biyolojik Kuram

Bu kuram ile organizmayı oluşturan bazı yapıların bireydeki saldırganlığa sebep olma düzeylerini belirlemektir. Organizmada salgılanan bazı hormonlar saldırganlık ile ilişkilimidir? Beyindeki bazı bölgelerin saldırganlık ile bir ilişkisi var mıdır? Kromozomlar ile saldırganlık ilişkilimidir? Conner'ın hayvanlar üzerinde yaptığı çalışmada, testosteron hormonunun saldırganlık davranışlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Danimarka, Almanya ve İsviçre'de cinsel saldırganlıktan ceza alanlara, iğdiş etme cezası vermelerinin bireydeki cinsellik üzerine eylem ve düşünce yapısında azalmanın yanısıra toplumdaki cinsel saldırganlık davranışlarında da azalma olmuştur (Acet, 2001: 46).

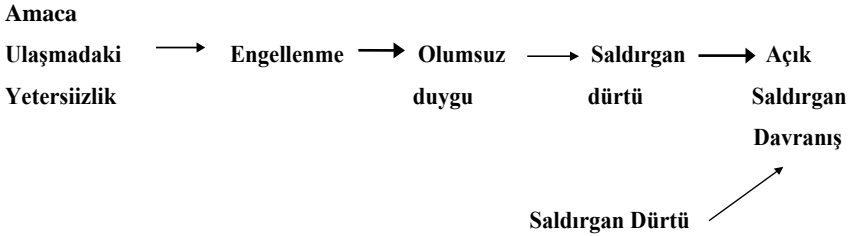
1.19.3. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Bu kuram 1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, engellenmeye çalışılır. Kurama göre bu engellenmeler

arttıkça saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur. Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiyse, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunmaya bilindir başka bir davranışta bulunabilir veya saldırganlık bastırabilir. Bu görüş Berkowitz tarafından engellenme-saldırganlık kuramının yeniden ele alınmasına neden olmuştur (Acet, 2001: 47).

1.19.4. İpucu-Uyarılmışlık Kuramı

Berkowitz'e göre engellenme, öfke olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olabilir. Ama olma hemen saldırganlığa neden olmayabilir. Çünkü engellenen kişi eğer hemen saldırgan davranışta bulunacak olursa cezalandırılacağını düşünebilir ve çevresel şartla uygun olana kadar saldırgan davranışta bulunmayarak ortamın uygun olduğu bir zamanda saldırgan davranışı gösterir. Aşağıda Berkowitz'in görüşünün şekille ifadesi verilmiştir;



Spor ortamında Berkowitz'in yaklaşımına uygun örnekler çoktur. Örneğin basketbol da topsuz alanda yapılan fauller, futbolda hakemin görüş alanı dışında atılan dirsekler, tekmeler, küfürleşmeler gibi (Acet, 2001: 47).

1.19.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı (social learning theory), Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre saldırganlık doğuştan gelen veya içgüdüsel bir özellik olmayıp, edimsel koşullanma ve gözlemsel öğrenme ile öğrenilen bir özelliktir (Glyn, 1986: 71).

Kanadalı psikolog Albert Bandura'nın görüşlerini temel alan sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar, belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini başka insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Bandura'ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının pekişmesinde en önemli etkende çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir (Kağıtçıbaşı, 1999: 349).

1994 yılında yapılan bir araştırmada evde anne babadan biriyle sürekli çatışma halinde olan çocukların, dışarıda öteki çocuklara göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bandura'nın yapmış olduğu bir başka araştırmada ise; saldırganlığın olduğu kadar, saldırgan olmamanın da öğrenilebilir bir davranış örüntüsü olduğudur.

Terry ve Jackson'a (1985) göre spordaki pekiştirmeler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki antrenörler, sporcunun takım arkadaşları ve ailelerden oluşan referans grupları, ikincisi sporun

yapısı ve kuralları uygulamadan sorumlu kişiler ve hakemler, üçüncüsü de taraftarlar, medya, mahkemeler ve genelde toplumdur (Aktaran: Zülal, 2001: 34).

1.19. Saldırganlığın Teorileri

Saldırganlığın sebeplerini açıklamaya yönelik çalışmalar, üç teori üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu teoriler arasındaki çalışmanın odak noktasını ise saldırganlığın doğuştan mı geldiği, yoksa sonradan mı edinildiği tartışması oluşturur (Şahin, 2003: 60).

Freud'un görüşlerine dayanan birinci teoriye göre saldırganlık, bir içgüdüye bağlı olarak ortaya çıkan ve saldırı davranışında bulunmaya yönelik doğuştan gelen bir eğilimdir. Sosyalleşme veya öğrenme teorisi olarak da adlandırılan ikinci teori ise saldırganlığın öğrenme süreçlerinin bir sonucu, yani öğrenilmiş bir davranış olduğunu ileri sürer Engellenme-saldırganlık varsayımına göre de saldırganlık, engellenmeye bir tepki olarak ortaya çıkar. Bu şekilde tepki verme eğilimi, doğuştan gelebileceği gibi sonradan ca edinilmiş olabilir (İkizler ve Karagözoğlu, 1997: 79).

İnsanlarda, öldürme içgüdüsünün varlığından söz eden Freud, bu içgüdüsel enerjinin bu şekilde boşaltılmaması durumunda kişinin, kendisine ve çevresine karşı tahrip edici davranışlar içerisine girebileceğini ileri sürmüştür. Kişinin kendi kendisini tahrip etmeye yönelik ölüm içgüdüsünün, diğer insanlara yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Şahin, 2003: 60).

Bu yaklaşımın sporla ilişkisini ise ünlü Etholog, konrad Lorenz kurmuştur. Lorenz'e göre saldırganlık tüm diğer organizmalarda da

bulunan kavga etme içgüdüsünden kaynaklanır. Bu içgüdüyle ilgili enerji, değişen oranlarda her insanda üretilmektedir. Saldırganlığın ortaya çıkması biriken bu enerjiye ve saldırganlık doğurucu uyarının varlığına ve gücüne bağlıdır. Hayvan davranışları konusundaki çalışmalarıyla tanınan Lorenz, hayvanlarda gözlemlediği saldırgan davranışları insanlara da genelleyerek, canlılardaki saldırganlığın bir içgüdü olduğunu savunmuştur. Ayrıca düşmanlık ve saldırganlık eğilimlerinin dengelenip, bunların zararsız faaliyetlere dönüştürülebilmesi için, saldırganlığın yaşanmasının doğru ve gerekli olduğunu belirtmiştir. Saldırganlık kaçınılmaz bir şeydir ve zaman zaman kendiliğinden boşalabilir (İkizler ve Karagözoğlu, 1997: 81).

Bu bakımdan spor faaliyetleri özellikle müsabaka ve zirve sporları, saldırganlık eğilimlerinin, toplumda kabul edilebilir bir şekilde ifade edilmesine yönelik uygun bir zemin oluşturmaktadır. Spor faaliyetleri, saldırganlık içgüdüsünün boşaltılması konusunda, bir subap görevini üstlenmiştir. Sporun bu özelliğine arınma (Katharsis) fonksiyonu denir. Saldırganlık içgüdüsünden spor yoluyla arınmanın ardından, bu enerji tekrar birikinceye kadar yeniden saldırgan bir davranışta bulunma ihtimali azalır (Şahin, 2003: 60).

Saldırganlığın bir içgüdü olduğu şeklindeki varsayımı kabul etmeyenlerin temel çıkış noktası, bu davranışın da diğerleri gibi öğrenilmiş olabileceğidir. Model alma ve pekiştirme yöntemleriyle, bu öğrenme süreci desteklenir. Bir spor müsabakasının başarı ile sonuçlandırılmasında önemli bir rol oynayan saldırgan davranışların tekrarlanması ve benimsenmesi ihtimali çok yüksektir. Kural dışı bir vuruş ile rakibini korkutan ve sindiren bir tekvandocu bu durumu,

aldığı ikaza rağmen, müsabakanın gidişatı bakımından kendisi için daha faydalı olacağı şeklinde algılsa bu davranış sporcuda bir alışkanlık halinde gelir. (İkizler ve Karagözoğlu, 1997: 84).

Saldırgan davranışların öğrenilmesindeki iki temel kaynak aile ve kitle iletişim araçlarıdır. Çocuklar için ilk ve önemli model aile büyükleridir. Bu kişilerin saldırganlık da dâhil olmak üzere her türlü davranışları çocuklar tarafından taklit edilir. Çocuğun içinde bulunan saldırganlık yönündeki bir eğilim ise anne ve babanın saldırgan davranışlarına bağlı olarak iyice pekişir. Yaş ilerledikçe sosyal çevre genişler. Bunun en uç noktasında bütün dünyayı evimize getiren kitle iletişim araçları yer alır. Bir futbolcunun yaptığı faulü hakemin görmemesi bu sporcuyu aynı davranışı tekrar etmesi konusunda cesaretlendirir. Bu maçın televizyondan yayınlanması durumunda ise hakeme fark ettirmeden rakibe faul yapma şeklindeki saldırgan davranışın çok daha geniş bir kesim tarafından taklit edilmesi ihtimali doğar. (İkizler ve Karagözoğlu, 1997: 88).

1.20.1. Gerilim Saldırı Teorisi

Bu teoriye göre, saldırı, kişinin her şeyi içine atarak boşalamamasından meydana gelen gerilimden ortaya çıkar. Bu saldırı, etrafındaki objelere ve canlılara zarar vermesine yol açar. Bir enerji birikimi gerilimin ortaya çıkmasıyla saldırı şeklinde dışa vurur ki buna katharsis denir. Eğer katharsis teorisi doğruysa ve eğer saldırgan enerjinin atletik etkinlikler yoluyla dışa çıkarılması mümkünse, o zaman insanın insana zararı azalabilir. Bunun yanında, spordaki saldırganlık olaylarının bir kısmını pozitif yönüyle yani kazanmaya

yönelik yapılan bilinçli davranışlar olarak yorumlamak da mümkündür (Şahin, 2003: 60).

Düşmanca katharsis, saldırganlığı teşvik eden şeylere karşı yapılabilecek saldırıların, etraftaki canlı ya da cansızlara karşı yapılarak ya da, yarış, fantezi gibi davranışlara indirgenerek önlenmesi olarak açıklanabilir. İnsanlar bir kavgayı izleyerek tatmin olmazlar. Eğer o anda içlerinde saldırı için gereken neden var veya sorun varsa, kendi kendilerini bir anda kavganın içinde bulabilirler. İnsanların birbirlerine saldırmaları yerine, herhangi cansız bir şeyi olabildiğince sesli bir biçimde parçalayarak bu dürtülerini tatmin etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Klasik psikanaliz ve Lorenz Etolojisine göre insanın içine sanki olağanüstü bir güç hâkim olur ve bu saldırıya otomatik olarak iler. Deneysel gözlem yapan biyolog ve psikologlar buna itibar etmemişlerdir (Fischer, 1986)

Saldırgan davranışların ortaya çıkışında bazı tahriklerin ve teşviklerin olduğu düşünülür. Örneğin, bir silah, saldırgan davranışların ortaya çıkmasını sağlayabilir. Çocukların oyuncak tabancayla oynarken, daha saldırgan davranışlara geçtikleri görülmüştür. Saldırganlıkta söz veya davranışlar da birer tahrik olabilir. Duygusal "yanmalar, kıskançlık veya iğrenme, nefret etme gibi duygularda saldırganlığı artırabilir. İnsan neden şiddet olaylarını seyretmekten hoşlanır denmişti. Bunun nedeni o an: sorunlarını unutmaları ve kendilerini dinlemekten bir süre vazgeçmiş olmalarındandır (Şahin, 2003: 60).

Bunların dışında, saldırganlığı güçlendiren bir unsur daha vardır ki o da dövülme bir insanın görüntüsüdür. Eğer saldırıya uğrayan ya

da yaralı olan, gerilimi yaralan kişi o zaman gerilim azalır. Birisi, kendisini kızdıran, gerilime sürükleyen kişiden başkasına saldırırsa, fizyolojik gerilim (systolic pressvve) düşmemektedir. Fizyolojik tansiyonun gerilimi yaratan kişi olmasıdır. Saldırıyı yapan kişi kendini ödüllendirilmiş sayar ve övünç duyar. Bunun yanında, eğer kişi saldırmadığı için etraftakiler tarafından ödüllendirilmişse bundan sonraki gerilim yaratıcı olaylardan daha çabuk sakinleşir ve saldırı, düşmanlık yollan tıkanmış olur. Gerilimi yaratan kişinin mutlaka zarar görmesi yani karşı dayak yemesi ya da hırpalanması gerekmez. Bu kişinin başına herhangi bir şey" geldiği zaman onu sevmeyenler, kendilerini ödüllendirilmiş kadar iyi hissederler (Fischer, 1986).

1.20.2. Biyolojik İçgüdü Teorisi

Hayvanların üzerinde yapılan araştırmalar, saldırganlığın içgüdüsel ve genetiksel olabildiğini gösterdikten sonra insanın da doğuştan saldırgan olduğu öne sürülmüştür. Eğer bu doğru ise o zaman bu davranışların kontrolü sorun yaratır. Araştırmacılar, insanın bölgesel bir hayvan olduğunu ve yaşadığı bölgeyi savunmak için dövüşebileceğini belirtmişlerdir. Bu düşünce doğal karşılanabilir. Çünkü birçok sporda kendi bölgesini savunma ve rakibi engelleme eğilimi vardır. Hayvan bölgeselliğinde çevresel ve sosyal pek çok etkenler bulunduğunu ifade etmiştir (Şahin, 2003: 71).

Lorenz modeline göre, normal içgüdüsel hareketler, merkezi sinir sisteminin, hareketin gerçekleştiği bölümünde oluşan özgül enerjiyle ortaya çıkar. Bu enerji doğal olarak birikir ve hareketin gerçekleşmesiyle boşalım meydana gelir. Eğer içgüdüsel hareket

belirli bir süre içinde gerçekleşmezse, biriken enerji dağılır. Lorenz, Andry ve Star'a göre saldırganlık da bu teoriye uymaktadır (Fischer, 1986).

Birçok araştırmacı, devamlı şekilde saldırgan davranışlar sergileyen bir grup insanda, bunun nedenini bireyin sinir sistemindeki hasar olduğunu savunmaktadır. Saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğu görüşüyle de birleştirilerek şöyle bir açıklama getirilmektedir. Şiddetli fiziksel istismara maruz kalmış insanlar da, sinirsel bir asabiyet oluşur. Bu sinirsel harabiyet, bu kişilerin biyolojik olarak şiddete yatkın olmasına yol açar. D. Lewis,1986 yılında cinayet nedeniyle cezaevinde yatan bir grupta yaptığı çalışmada, çalışmaya alınanların tamamında sıklıkla şiddet uygulayan ana-babanın neden olduğu kafa travması öyküsü saptanmıştır. Çalışmanın sonucunda bu grubun hükümlü topluluğu içinde en sık sinirsel asabiyet taşıyan grup olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kafa travması ve şiddet ilişkisini araştıran bilim adanılan fiziksel istismar, kafa travması ve şiddete yönelik davranışlar arasındaki bağlantının kesin olmadığını belirlemekle birlikte birçok çalışmada erken fiziksel istismarla sonraki yaşamda saldırgan davranışlar ortaya çıkması arasında bir bağlantı saptanmıştır. (Şahin, 2003: 61)

Biyolojik kuram, insan saldırganlığına organizmadaki bazı yapıların neden olup olmadığını araştırmaktadır. Acaba bazı hormonların saldırganlıkta rolü var mıdır? Beynin bazı bölgeleri saldırganlıktan sorumlu mudur? Kromozomların saldırganlıkla ilgisi var mıdır? Conner'e göre hayvan deneylerinde, seks hormonlarından testosteron verilmesi saldırganlığı artırmaktadır. Fetus erkek

olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beynin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkûm olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken salıverilecekleri söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden gönüllü suçluların izlenmesi sonucunda bunların cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın yanı sıra, cinsel saldırılarda da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir. Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafalon ve amıgdala'nın uyarılmasının öfke ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (Tiryaki, 2000: 147).

1.20.3. Fizyolojik Teori

Saldırganlık fizyolojik teori olarak şöyle açıklanmıştır. Doğuştan beynin lûpolalmusunda bulunan sinirsel mekanizmalar kışkırtıcı etkenler karşısında saldırganlığın oluşmasını düzenler. Böylece saldırganlık, ne sadece biyolojik ne de çevreseldir. Bunun anlaşılmasını kolaylaştıran, sinir sistemiyle çevre arasındaki iletişimidir (Fischer, 1986).

Aslında bir insanın saldırganlığı, ruh haliyle yakından ilintilidir. Eğer mutluydu, çok az neden onu kızdırabilir. Ama sinirliyse, o zaman havadan nem kapma misali her şeye kızabilir. Fakat sınırlı bir günde

bile kişiyi saldırganlığa sürükleyebilecek olan özel nedenler ortaya çıkmalıdır. Ayrıca sinir sisteminin durumu da bu davranışın ortaya çıkışında çevresel faktörler kadar önem taşımaktadır. Eğer sinir sistemi aktifse ve olası nedenlerde sağlanmışsa, insanlar saldırgan davranışlar gösterecektir. (Karasüleymanoğlu, 1992: 3).

1.20.4. Psikolojik Teoriler

Bu bölümde saldırgan davranışlarla ilgili üç psikolojik araştırma tartışılacaktır. İlk sırada Freud ve Lorenz'in biyolojik olarak yönlendirilmiş fikirleri vardır ki burada agresiv davranışa doğuştan eğilimli olma fikri önem taşımaktadır. Bu tür saldırganlık kabul edilebilir bir şekilde yönlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında spor önemli bir rol oynayabilir. İkinci sırada istenmeyen uyarım sonucu (hayal kırıklığı gibi) ortaya çıkan duygusal reaksiyon koşulunu öne süren teoriler vardır ve bu yine saldırgan davranışa sebep olmaktadır. Son olarak "Gözlem ve takviye" sonucu öğrenilen agresyonun belirtildiği sosyal öğrenim teorileri vardır (Rasthing, Bakier, Wonderbrug 1984). Freud'un bakış açısına göre, saldırganlık birincil olarak kişinin kendisini tahrip etmeye yönelik ölüm içgüdüsünün, diğer insanlara yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Yıldız, 1998: 27).

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖRSEL MEDYA VE ŞİDDET İLİŞKİSİ

Son yıllarda toplumdaki şiddet oranlarındaki artış, televizyondaki şiddet ögesi içeren programların, çocukların şiddet eğilimleri üzerinde etkili olup olmadığı sorusuna yönelmiştir. Televizyonun etkisinin üç unsura bağlı olduğu ileri sürülmektedir: İçerik, izleme süresi ve izleme sıklığı (Çaplı, 2002: 197).

Türk televizyonlarındaki şiddet ve saldırganlık dozu, dünya televizyonları ile paralellik göstermektedir. Televizyondaki şiddet eylemleri daha çok iki kişi arasında geçmekte (%47), on saniye kadar sürmekte, şiddet eylemlerinin yarıya yakını bir silahı da içermekte ve söz konusu eylemlerin %64'ü kentlerde yaşanmaktadır (Görmez, 1998: 219).

Televizyon, en yıkıcı gücünü etkiye en fazla açık durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde gösteriyor. Şiddet onların davranışlarına, sözlerine ve oyunlarına yansıyor. Ayrıca çocukların ve gençlerin erişkinler için hazırlanan televizyon programlarını da seyrettikleri düşünüldüğünde, yoğun şiddet bombardımanı altında kaldıkları görülür (Akarcalı, 1999: 553).

2.1. Görsel Medyadaki Şiddetin Tutum ve Davranışlara Etkisi

Medyaya karşı farklı yaklaşım ve davranışlar, grupların değer hükümleriyle ilgilidir. Riley-Riley'in 1951 yılında akranlarını gözterek hareketlerini düzenleyen bir gruba mensup olan ve olmayan çocuklar üzerinde medyanın tesirlerini araştırmışlardır. Buna göre,

davranışlarını birbirlerini gözetmek suretiyle tayin eden çocuklar için medya, sosyal bir faydayı temsil etmektedir. Onlar grup yaşayışını kolaylaştıracak olan medyayı takip etmektedirler. Birbirlerini gözetmeyen ailelerin çocukları ise evlatlarına belli değer hükümlerini telkin etmektedirler yani bunlar evde yardım etmek mecburiyetinde, okulda çalışkan olmak zorunda, faydalı bir yetişkin olarak hazırlanmakla yükümlüdürler. Bu standartlara ulaşamayan çocuklar ise isyan duygularını medyada (radyo, televizyon vb. gibi) şiddet, tecavüz, macera gibi hususları konu alan programları seçmek suretiyle ifadeye kavuşturmaktadırlar. Böylece, akranları gözetmen sosyal grupta medya bir çeşit öğretmen görevi, akranlarını gözetmeyen çocuklarda ise ruhi bir tatmin vazifesi görmektedir. Görsel medyadaki program içerikleri, bireyin herhangi bir konuyla ilgili önceden sahip olduğu tutum ve davranışlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle medya, önceden var olan tutum ve davranışların üzerinde etkisini göstermektedir (Pınar, 2006: 28).

Televizyonun ve filmlerin insanların davranışını gerçekte ne oranda etkilediği konusunu sorgulasalar da, çalışmaların çoğunluğu şiddet izleniminin özellikle çocuklarda bireyler arası saldırganlığı arttırdığı sonucuna işaret edilmektedir. Filme çekilmiş şiddeti izlemek şu şekilde saldırgan davranışlara yol açmaktadır (Turam, 1998).

- Saldırgan davranma yöntemlerini göstererek: Çocuklar ya da 13-19 yaş grubundaki gençlerin daha önce televizyonda görmüş oldukları bir şiddet eylemini kopya ettikleri çeşitli olaylarla saptanmıştır. Ayrıca, yetişkin suçlularda televizyonda gösterilen bazı

yaratıcı yöntemleri benimseyerek becerilerini arttırmışlardır.

- Genel uyarılmışlık halini arttırarak: Çocuklar şiddet içeren televizyon programlarını izlediklerinde, şiddet öğeleri içermeyen televizyon programları izledikleri zamanlara oranla duygusal olarak çok daha fazla uyarılmış olurlar.

- Bireyleri şiddete karşı duyarsızlaştırarak: Çocuklar ve gençler şiddet izlediklerinde duygusal olarak uyarılırlar ancak şiddet sürekli olarak maruz kalması fizyolojik tepkileri azaltır.

- Saldırgan davranış üzerindeki kısıtlamaları azaltarak: Çoğumuz saldırganlık güdülerimizi denetleriz. Kızgın olsak ve bizi tahrik eden ya da zarar veren birisine zarar vermek istesek bile çok sayıda kısıtlama bunu yapmaktan bizi alıkoyar. Deneyler, saldırganca davranan birisinin gözlemlenmesinin bu kısıtlamaları zayıflattığını göstermektedir. Başkaları saldırgan davrandığında istenmeyen sonuçların ortaya çıkmadığını gözlemlediğimizde kendi düşmanlığımızı dışa vurmaya daha yatkın oluruz.

- Çatışmanın çözülmesi hakkındaki görüşleri çarpıtarak: Televizyon ya da sinema ekranında, bireyler arası çatışmalar başka araçlardan çok, fiziksel saldırganlık yoluyla çözüme kavuşturulur. Şiddet içeren araçlarla iyilerin, kötülerin karşısında galip geldiğini izlemek, böyle bir davranışı kabul edilebilir kılmakla kalmaz aynı zamanda ahlaki olarak da haklı çıkarır (Kocadağ, 2002: 230).

2.1.1. Görsel Medyadaki Şiddetin Sosyo-Kültürel Etkileri

20. yüzyıldan 21.yüzyıla geçerken değer yargıları çok hızlı bir şekilde değişime uğramıştır. Artık, “doğal” olan yerini “yapay”a, “gerçek” olan yerini “sanal”a, “asıl” olan da yerini “imge”ye bırakarak gözden kaybolmaktadır. Biyoteknoloji, genlerle oynayarak yapayı, telekomünikasyon “sanal dünyayı”, medyatik kültürde “imge-imag”ı yaratmıştır. Bütün değer yargıları hızla değişmekte, bireyler bu hızlı değişime ayak uydurmakta çok zorlanmaktadırlar. Bu değişimden en çok etkilenenlerde gençlerdir. Çünkü neyin nereye, nasıl gittiğini anlamakta güçlük çekmektedirler. O nedenle de, geçmişten bildikleri değerlerine daha çok sarılmakta, bu değerlerdeki “değişmezliği” benimsemektedirler (Kocadağ, 2002: 235).

Çağımızın diğer önemli bir gelişmesi, görsel medya teknolojisinde yaşanmaktadır. Özellikle televizyon yüzyıla damgasını vuran en önemli teknolojik gelişmelerden biri olmuştur. Köknal’a göre özellikle televizyon, çocuk ve gençler için özdeşleşme ve sosyalleşme sürecinde daha önemli boyutlar kazanmıştır. Gençler izledikleri filmlerdeki ve dizilerdeki kahramanlardan birinin davranışlarını bilerek ya da bilmeyerek benimserler. Onun gibi giyinmek, konuşmak, davranmak isterler. Olumlu örnekler izledikçe, bu benimsemenin kişilik gelişmesine iyi katkıları da olmaktadır, olumsuz örneklerde bu gelişmeyi kötü biçimde etkilemektedir (Köknal, 1996: 55).

Günümüzde, görsel medyadaki içeriklerin, çocuklar ve gençler üzerindeki olumsuz etkileri tartışılmaktadır. Televizyon, bu tartışmaların merkezinde yer almaktadır ve şiddet içerikli yayınların

olumsuz tesirleri eleştirilmektedir. Yapılan araştırmalara göre, haftada 400-500 dizi çeşitli kanallarda gösterilmekte ve bu dizilerin 200'den fazlası Şiddet içeriklidir. Şiddet içerikli bu dizilerde işlenen tema Őudur: “Saldırgan olmazsanız ya da saldırıda bulunmazsanız sorunlarınızı çözemezsiniz. Toplumda saldırganlık, sorun çözme davranışı olarak benimsetilmektedir (Yalın, 1998: 61).

Çocuklar ve gençler televizyondan verilen yaşam ortamlarında Şiddetin, uygun bir davranış olduğunu öğrenmektedirler. Aile ortamında, oyunlarında gördüklerini pratik eden bu çocuklar olgunlaştıka, gençler gibi daha saldırganlaşmakta ve Şiddet kullanan bireyler haline gelmektedirler. Uzun süreli Şiddeti izlemek genellikle tahrip edici bir etki yapmaktadır. Bazı gençler için günlük öldürme sahneleri, tecavüzler vb. olağan hale gelmektedir (Kocadağ, 2002: 242).

Amerika'da kongre, televizyondaki Şiddeti ve diğerlerini yakından takip etmektedir. “Şiddet izleme Komitesi” her yıl araştırmalarını ve alınacak önlemleri içeren raporu Kongre'ye sunmaktadır. 1996 yılındaki iletişim anlaşmasıyla ABD'deki bütün yeni televizyon setlerine bir “V-chip” eklenmesi kararlaştırılmıştır. V-Chip teknolojisi, Şiddet seviye ayarları üzerine temellen dirilmiş, Şiddet içerikli programları engellemek için planlanmıştır. Çünkü ABD'de okullarda, sokaklarda hemen her gün cinayet ve seri cinayetlerin arkasında medyadaki Şiddetin çok önemli bir payı olduğu konusunda en küçük bir tereddüt yoktur. Bizim lkemizde de başta Hollywood filmleri olmak üzere medyanın Şiddet içerikli yayınları çok ciddi bir sorun haline gelmektedir (Alpay, 2001: 1582).

2.1.2. Görsel Medyadaki Şiddetin Psikolojik Etkileri

Medyadaki şiddet, toplumsal yapıya, değerlere ve toplumsal bütünleşmeye zarar verirken, bütün bu unsurların taşıyıcısı olan bireyleri etkilemekte ve bireysel bilinç üzerinde de onarılması güç tesirler yapmaktadır. Görsel medya ve özellikle televizyon, pek çok düşünür tarafından çağımızın “veba”sı ve “şiddet toplumu”nun oluşmasında etkili bir araç olmakla itham edilmektedir. Özellikle birey üzerinde meydana getirdiği olumsuz tesirler karşısında toplumlar çaresiz kalmaktadır (Gezgin, 1996: 11).

İnsanlar birbirlerine dokunmadan da, birbirlerine şiddet uygulayabilirler. Sözle, yazıyla, jestlerle hatta severek de şiddet uygulanabilir. Önemli olan, karşı tarafı ezmek, rahatsız etmek, onun iç dünyasını (düşünce ve duygularını) ele geçirmektir. Düşüncelerimize, yüreğimize yapılan saldırı, uygulanan şiddet belki, salt bedene yöneltilen şiddetten daha tehlikeli, daha ele geçirici ve daha şiddetlidir. Çağımızda artık birey, şiddet ve şiddet içerikli yayınlarla kuşatılmış durumdadır (İnam, 2001: 55).

Medya ve özellikle de televizyondaki şiddet üzerine yapılan araştırmalar dört kuram üzerinde yoğunlaşmaktadır; bu kuramlarda ilki “Arınma Kuramı”dır. Aristo tarafından ortaya konulan “Arınma kuramı”, saldırganlık güdülerinin, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceğini öne sürmektedir. Televizyondaki şiddeti izleyerek, şiddet duygularından arınma süreci biçiminde tanımlanan bu kuram, insanın doğasında bulunan gündelik sorunlarla birlikte açığa çıkan saldırganlık dürtülerini, televizyonda benzer olayları izleyerek gerçek yaşamdaki şiddetten arınma sürecini

öngörmektedir (Gezgin, 1996: 12).

Televizyonun, arınma kuramının tersine, bireylerin önceden öğrenmiş bulunduğu şiddeti açığa çıkarıcı ve hızlandırıcı bir etki yaptığı savından yola çıkan “Saldırganlık Kuramı”na göre, birey görsel ortamda gördüğü şiddeti, gerçek yaşamda uygulamaktadır. Medyadaki şiddetin, gerçek yaşamdaki şiddeti körüklediği yönündeki bir başka kuram ise “Güçlendirilmiş Saldırganlık Kuramı”dır. Bu kurama göre, saldırganlık eğilimi fazla olan birey televizyondaki şiddeti gerçek yaşamda kullanabilmek için bir deneyim biçiminde algılamaktadır. “Deneysel Öğrenme Kuramı”na göre, şiddet içerikli programlar bireylerin şiddeti öğrenmesinde etkilidir. Daha çok çocuklara uygulanabilen bu kurama göre görsel ortamdaki şiddet, çocukların davranışı öğrenme sürecinde, karakterlerinin biçimlenmesinde etkili olmaktadır (Kocadağ, 2002: 280).

2.2. Medyanın Şiddet Eğilimini Arttırdığını Savunan Görüşler

Son yıllarda medya da meydana gelen baş döndürücü değişme ve gelişmeler, gerçek veya gerçek olmayan şiddet mesajlarının da sıklığını arttırmıştır. Özellikle elektronik medyadaki gelişmeler, mesajların izleyiciye daha hızlı ve sık ulaştırılmasını kolaylaştırmış, diğer taraftan bu araçlara açık olanların sayısı her gün katlanarak artmıştır (Avşar, 1991).

Televizyonun şiddetle ilişkisi üzerine sosyal bilimler alanında, 1950’den beri araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar için kullanılan metotlar laboratuvar çalışmalarını, alan araştırmalarını ve karşılıklı ilişki çalışmalarını kapsamaktadır. Fredman ve Atkinson gibi

araştırmacılar, televizyondaki şiddetin saldırganlık üzerine özellikle gençler arasında yaygın olduğunu savunmaktadırlar. Andison ise, televizyondaki şiddet ve saldırganlık görüşü arasında ilişkiyi ele alarak sonuçlarını değerlendirmiştir. Andison, etkilenmenin boyutları üzerine temellenen incelemenin her bir bulgusunu beř kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar; zayıf negatiflik (saldırganlıkta bir azalmaya yol ačan şiddet görüşü), ilgisiz zayıf pozitif ilişki, orta pozitif ilişki ve güçlü pozitif ilişkidir. Andison, televizyondaki şiddeti seyretme ve onu izleyen saldırganlık arasında zayıf pozitif ilişki olduğu sonucuna varmıştır (Primavera ve Arkadaşları, 2001).

Berkowitz'e göre, şiddet gösterimini izlemek, arınma yaratmak şöyle dursun, saldırganlık eğilimini arttırmakta; bu ise "ıpsso-facto" yaşamda şiddete yöneltebilmektedir. Gerbner'in araştırması medyadaki şiddete, çok daha önemli yenilikler getirmektedir. Bu tür yayınlar, "şiddeti ve şiddetin kurbanı olmayı meşrulaştırmaktadır". Bu meşrulaştırma ile bilincimiz değiştirilmektedir (Aktaran: Oskay, 1982: 281).

2.3. Kitle İletişim Araçlarının şiddetin Etkinliğini Arttıran Yayın Türleri

Kitle iletişim araçlarının şiddetin etkinliğini arttıran yayın türleri; filmler ve dizi filmler, magazin programları ve reality showlar, haberler ve haber programları şeklinde ele alınılabilir.

2.3.1. Filmler ve Dizi Filmler

Filmler, sosyal gerçekliğin inşa edilmesine zemin hazırlayan psikolojik duruşları, dünyanın ne olduğu ve ne olması gerektiğine ilişkin ortak düşünceyi yönlendirir. Toplumsal kurumları ayakta tutan geniş bir kültürel temsilciler sisteminin parçasıdır (Erten ve Ardalı, 1996: 6).

Özellikle, sinema için hazırlanan filmlerde aşırı derecede şiddet ve cinsellik vardır. Sinema filmleri, piyasada belli bir süre gösterildikten sonra televizyonlarda, yaş sınırı olmaksızın herkese gösterilmektedir. Televizyondaki şiddet, sinemadan aktarılan filmlerde oldukça fazladır (Pınar, 2006: 37). Öngören'e (1994) göre, çağdaş sinemada şiddet ve cinsellik bir şekilde sergilenmektedir.

Akarcalı'ya (1996) göre, Türk televizyonlarındaki şiddet doğrudan Türkiye'de yapılan filmlerle değil, dış kaynaklı alımlarla gösterime sunulan yapımlardan izleyiciye ulaşmaktadır. Böylece, başka bir ülkenin şiddet anlayışı ve kodlama biçimi, Türk insanına sunulmakta ve şiddet bir bakıma devşirilmektedir.

2.3.2. Magazin Programları ve Reality Showlar

Magazinler gerçekte, çeşitli kaynaklardan toplanmış bilgilerin küçük parçaları ve bölümlerinin “depolandığı” ya da toplandığı yer anlamındadır. Genellikle, pek çok magazin sindirebilir bilgileri içermektedir (Hunt, 2001).

Haberin magazinleştirilerek verilmesinin en önemli amacı, kamuoyunu ciddi, önemli ve hayati sayılabilecek meselelerden uzak tutmaktır. Diğer taraftan, televizyonun araç olarak verdiği mesaja

uygun hale getirilmiş eğlendirici haberciliğin yeni türü olarak karşımıza “Reality Show” lar çıkmaktadır. Ölüm gerçeğini şiddetle karmalayıp, acılardan, ölümden ve şiddetten hoşlanan, eğlenen bir toplum yaratılmaktadır (Rigel, 1996: 11).

Şiddet içeren yayın yapma bakımından film ve dizi filmlerin ardından reality showlar yüzde 21.7 ile ikinci sırada gelmektedir. İzleyici daha fazla ekrana bağlı tutmanın yolunu şiddetin dozajının arttırılmasında gören pek çok özel televizyon kanalı, reality showlara kurtarıcı gözüyle yaklaşmaktadır (Görmez, 1998).

2.3.3. Haberler ve Haber Programları

Haber, haber kıstaslarına göre, izleyici (okuyucu) için önemli olan ve yakın zamanda meydana gelmiş ya da ortaya çıkarılmış bir olaya ilişkin bilgidir (Kocabaşoğlu, 1997).

Televizyon kanallarının yöneticileri haber programlarından büyük paralar kazanabileceklerini keşfettiklerinde ilgi odakları da değişmiştir. Habercilik standartları kaybolmuş ve cinayet, tecavüz ve diğer şiddet olaylarının dehşet verici görüntüleri sıradan olaylar haline gelmiştir. Bir çok televizyon haber merkezi “kan varsa tutar” fikrine kendine ilke edinmiştir (Stuber ve Bredley, 1998).

Televizyon haber programlarında cinayetlerin, katillerin, suç işleme yöntemlerinin ve şiddet olaylarının ayrıntılarıyla gösterilmesi özellikle çocukları etkilemektedir. (Rigel, 1996).

2.4. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Etkilere Kuramsal Yaklaşımlar

Kitle iletişim araçlarındaki şiddet sahnelerinin saldırgan davranışlara olan etkilerini açıklayan yaklaşımlar bulunmaktadır. Aşağıda bunların bazıları açıklanmaktadır.

2.4.1. Kültürleme Kuramı;

George Gerbner ve arkadaşlarının geliştirdiği, iletişim araçlarının içeriğindeki değişiklik ve düzenliliklerin o anki toplumsal gerçekliğin bir yönünü güvenilir bir şekilde yansıttığı veya aktardığı hipotezine dayanan ve iletişim araçlarının zaman içinde toplum üzerindeki etkilerine ilişkin önermeleri sınamayı amaçlayan yaklaşımdır. Gerbner' in projesi televizyonda yaratılan “dünya” yı özellikle bu dünyadaki şiddetin miktarını betimlemeyi nihayetinde de televizyon dramlarını izleme ile televizyon seyircilerinin gündelik yaşamlarında “gerçeklik” kavramlaştırmaları arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Mutlu, 1994).

Gerbner'in bu kuram hakkındaki görüşlerini ve önemli bulgularını kısaca şöyle özetleyebiliriz;

Kişileri birbirine bağlayan ve ortak bilinci kuran popüler kültürün dokusu şimdi kitle iletişiminden sağlanan genellikle işlenmiş üründür.

Televizyon toplumun bütün sektörlerine girer, tekrarlanan ve yaygın kalplar yoluyla belli bir dünya görüşünü ortaya atar; bu kalıplar organik bir şekilde birbiriyle ilişkili ve içsel olarak uyumludur. Gerbner bu grubu televizyon seyretmenin farklı grupların yaşam

koşullarıyla ve dünya görüşleriyle farklı fakat uygun bir şekilde ilgili isimlendirilmiştir (Korkmaz ve Erdoğan, 1990).

Televizyon merkezileşmiş bir öykü anlatma sistemidir. Draması, reklamları, haberleri ve diğer programlarıyla her izleyici eve bir ortak imajlar ve iletiler dünyası getirir. Halk televizyonun simgesel çevresi içinde doğar ve televizyonun tekrarlanan dersleri ile yaşar. Televizyon gelecekteki tercihleri ve kullanışları etkileyen tutumları eker/yetiştirir. Okuryazarlığın ve hareketliliğin önüne geçen televizyon nüfusun günlük kültürünün öncel ortak kaynağı olmuştur.

İzleyiciler televizyon dünyasının kültürel dokusunda yatan anlamları emmeye eğilimlidirler. Çünkü televizyonu genellikle tercihe bağlı olmayan bir şekilde ve programa göre değil, saate göre kullanırlar. Televizyon dünyasında hemen herkes ortalama bir gelire rahat bir yaşam sürüyor görünür.

Televizyonun toplumsal düzeni anlatımda “tecavüz” önemli bir rol oynar. Örneğin akşam programlarında gösterilen cinayet, gerçek hayatta olandan on kat daha fazladır (Fromm, 1985: 22).

2.4.2. Sessizlik Sarmalı Kuramı;

Sessizlik sarmalı, halkın kitle iletişimi araçlarına gerçeğin egemen tanımı için baktıkları zaman değişir. Kitle iletişim araçlarının tekelci doğası ve doğasından olan alışılmış çalışma yöntemi ve araçlar arasında yüksek derecede bir anlaşma ya da uyum vardır.

Kitle iletişim araçlarının önemli bir rol oynamasının nedeni; insanların kamuoyunun nasıl dağıldığını bulmak için baktıkları bir kaynak olmalarıdır. Kitle iletişim araçları “sessizlik sarmalı”nı üç

şekilde etkileyebilir;

a) Hangi düşüncelerin baskın olduğuyula ilgili izlenimleri şekillendirir.

b) Hangi düşüncelerin çoğalmakta olduğuyula ilgili izlenimleri şekillendirir.

c) Hangi düşüncelerin bir kimse tarafından toplum önünde soyutlanmadan söylenebileceği ile ilgili izlenimleri şekillendirir (Garaudy, 1993).

Sonuç olarak “Sessizlik Sarmalı” kuramını şöyle özetleyebiliriz; bu teori, kitle iletişim araçlarının kamuoyu üzerindeki etkilerinin izah edilmesi için geliştirilmiştir. Bu görüşe göre, kitle iletişim araçları belirli bir zaman sürecinde belirli bir konu hakkında sürekli ve tutarlı bir tavır aldığı takdirde, genel kamuoyunun yönü de o görüş bakış açısı istikametine yönelmektedir. Sessizlik sarmalı kuramı; bu yönelimin insanların çoğunluk fikrinin dışında kalarak izole olmaktan korkmalarına bağlı olarak ortaya çıktığını öne sürerek, çoğunluğa uyma kaygısının onları uzlaşmaya ya da sessiz kalmaya yönelttiğini belirtmektedir (Güler, 1991: 16).

2.4.3. Modelleme Kuramı;

Bu kuramın temeli; insanların öğrendikleri birçok şeyi gördükleri örneklere dayanarak öğrendikleri yönündeki düşüncedir. Birçok insan, özellikle çocukluk döneminde, çevrelerinde ve kitle iletişim araçlarında gördükleri davranışları ve alışkanlıkları taklit ederek ve modelleyerek öğrenmekte ve bunları yinelemektedir. Taklit edilen kişiler sadece yakın çevredeki ebeveyn ya da arkadaşlarla

sınırlı kalmayarak sinema, televizyon veya çizgi romanlardaki hayali kahramanlar da modellenerek taklit edilebilmektedir. Kitle iletişim araçları çocukların sosyalleşme sürecine de katkıda bulunmakta; diğer taraftan sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı veya saldırganlık eğilimleri teşvik edilebilmekte ya da çocuğun meslek seçiminde etken olabilmektedir (Groombridge, 1976: 32).

2.4.4. Özdeşleşme Kuramı;

Bu kuramı oluşturan düşünce, modelleme kuramıyla yakından ilgili olup, beğenilen ve sevilen insanlara yönelik bir benzeme, taklit etme ve kendini onların yerine koyarak onlarla özdeşleşme eğilimlerini yansıtmaktadır. Gerek özel yaşamda gerekse kitle iletişim araçlarında izlenen kişiler, onlarla özdeşleşme derecesi oranında bir etkilenme ve benzeşme yaratırlar. Bu açıdan, kitle iletişimi araçlarının özdeşleşme etkisi açısından önemli rolleri ve fonksiyonları bulunmaktadır (Oktay, 1995).

2.4.5. Uyandırma-Kışkırtma Kuramı;

Modelleme kuramı ile birlikte, medyanın etkilerine maruz kalan çocuklarda meydana gelen saldırganlık eğilimlerindeki değişkenliği açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Çeşitli iletişim ve psikoloji araştırmalarının, kitle iletişim araçlarının korkutucu ve şiddete yönelik iletilerine maruz kalan çocuklar üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda bunlarda çeşitli psikolojik ve duygusal değişimler meydana geldiğini ortaya koymuştur. Bilim adamlarına göre insanlar medyada izledikleri bir şey tarafından uyandırılıp kışkırtıldıkları zaman, bu duygusal hareketlenme, izlenen olayla sınırlı kalmamakta,

kişinin özel yaşamına da etki yapmaktadır (Kaya, 1985: 50).

2.4.6. Senaryo veya Şema Kuramı;

Bireylerin her gün yeni enformasyon, haber saldırısı karşısında kalmaları sonucu bunlarla nasıl uğraştıklarını, bunlarla nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını açıklamayı amaçlayan bir kuramdır (Mutlu, 1994).

İnsanların günlük hayatlarında sıkça karşılaşmadıkları halde kafalarında oluşturdukları çeşitli şemalar ve senaryolar vardır. Örneğin cinayetler, kazalar, siyasal kampanyalar, skandallar v.s. hakkında herkesin belli bir fikri ve kafasında canlandığı belirli bir görüntü bulunur. Kitle iletişimi araçları, dünyaya ilişkin imajlarımızı oluşturarak direkt deneyimlemediğimiz olaylar ve olgular hakkında da belirli şemalar kurmamızı sağlar (Oktay, 1995).

2.4.7. İki Aşamalı Akış Kuramı;

1940’larda medyanın politik seçimlerdeki etkisini ölçmek için yapılan saha araştırmaları “Hipodermik İğne” modelinin varsayımlarını sarstı ve bu modelin akademik alanda önemini yitirmesine neden oldu. Sosyolog Paul Lazarsfeld’ in önderliğinde yapılan saha araştırmalarında toplum bireyleri üzerinde medyanın doğrudan etkisi olmadığı ortaya çıktı. Yapılan saha araştırmasında, kişilerin oy vermek için fikirlerini nasıl oluşturdukları araştırıldı. Araştırma sonuçları bir gazeteyi, dergiyi ya da radyo kanalını göstermiyordu. Bunun yerine kişiler, oy vermek için fikirlerini nasıl oluşturdukları sorusuna daha çok arkadaşları, tanıdıkları diğer kişiler ve aile bireylerini gösteriyorlardı. Sonuç olarak kitle iletişim

araçlarından tek yönlü bir manipülasyon olduğu kanısı kökünden sarsılmış oluyordu. Bu yeni yaklaşım, izleyici kitlesinin, kopuk, habersiz ve pasif bir yığın gibi algılanmasına son verecekti (Ayaşlı, 2006: 15).

İki basamaklı akış modeline göre bilgi ve etki iki süreçten geçerek oluşmaktaydı, bir başka deyişle kanaat önderlerinin dünya görüşü süzgecinden geçerek etkide bulunmaktaydı (Ayaşlı, 2006: 16).

Çoğulcu bir toplumda kitle iletişim mesajlarının akışının kamuoyu önderlerince dolaylı yönden öne süren bir kuramdır (Mutlu, 1994).

Lazarsfeld ve Katz tarafından öne sürülen bu kuram, kitle iletişimi araçlarının iletilerinin hedef kitleleri direkt olarak değil, “kamuoyu önderleri” vasıtasıyla etkilemekte olduğunu varsaymaktadır (Aktaran: Dağtaş ve Demiray, 1996:77).

Model, etkin ve edilgen rollerin birbirinden çok iyi bir şekilde ayrılabilceği varsayımına dayanır. “Önderler” ve “Onları İzleyenlerin” her ikisinin de aynı ya da benzer nitelikleri paylaştıkları düşünülebilir ve bunların kitle iletişim araçlarıyla ilgilenmeyen ve tartışmayan üçüncü bir kategoriye giren insanlardan ayrıldıkları söylenebilir. “Kanaat Önderi” kavramı, burada kullanıldığı gibi, yanlış yola götürücü olabilir. Etki sürecinde iki aşamadan fazla olabilir. Etki direkt olarak medyadan bireye doğru olabilir. Model kitle iletişim araçlarını enformasyon elde etmede tek ve birinci kaynak olarak görmektedir. Model normal toplumsal koşullarda yaşayan, gelişmiş toplumlar için çok uygundur (Aktaran: Dağtaş ve Demiray, 1996: 79-80).

2.4.8. Gündem Oluşturma Kuramı;

Gündem kurma teorisinin kurucular McCombs ve Shaw' a göre kitle iletişim araçlarının bazı olayları ihmal edip, bazılarını vurgulayarak kamuoyunun oluşmasını etkilemektedirler. Kitle iletişim araçları tarafından yapılan sunumları herkes çok dikkate almasa da, konular sıralanarak ve olayların çizelgesi çıkartılarak bir seçim yapılmaktadır (Aktaran: Lazar, 2001: 107).

Yani insanlar kitle iletişim araçları sayesinde olup bitenin farkına varırlar, farkına varılan sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterler ve bu noktada etkileme “bilgi” düzeyinde ortaya çıkar. Buda kitle iletişim araçlarının “bilgilendirme etkisidir”. Sonraki aşamalarda ise “tutum” ve “davranış” değişikliği gerçekleşmektedir (İrvan, 1997: 63).

Gerçekleşen olayların öncelik sıralamasını oluşturan kitle iletişim araçları, halkın gündemini de bu belirledikleri gündeme göre kurmaktadır. Yani gündem kurma kitle iletişim araçlarının kamuoyunu etkileme ve yönlendirme yöntemlerinden biridir (Kosicki, 1993: 43).

Kurt Lang ve Glayds Engel Lang ise gündem kurmayı, kitle iletişim araçları dikkati belirli konulara zorla çeker, insanların kamu imajlarını yaratır, gazete sürekli kitle içerisindeki bireylerin ne hakkında düşünceleri, bilmeleri ve hissetmeleri gerektiğini öneren nesnelere sunar şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran: Atabek, 1998: 161).

Teorinin temel tezi, toplumun gündemdeki konuların neler olduğunu ve bu konuların önem sırasını kitle iletişim araçlarından

öğrendiğidir. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla bireyler kendilerini ilgilendiren konuların neler olduğunu öğrenirler ve yapılan vurgulardan hareketle konulara ne kadar önem vermeleri gerektiğini anlarlar (Bulut, 2008: 46).

Kitle iletişim araçlarının konuya verdikleri önemle, halkın aynı konuya verdiği önem arasında bir paralellik olduğu teorisinin temel tezini oluşturmaktadır (Yüksel, 2001: 26).

Televizyon diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla çok daha etkili ve çekici bir araç olduğundan, medya etkilerinin sınırlı olduğu görüşü 1960'lı yıllarda televizyonun gelişi ile allak bullak olmuştur. Ayrıca bu kitle iletişim aracı toplumsal yaşama diğer kitle iletişim araçlarından daha fazla nüfuz etmektedir (Lazar, 2001: 68).

Gündem belirlemenin işlevleri üzerine yapılan araştırmalar, fazla televizyon seyredenlerin az seyredenlere oranla televizyon gerçeklerinden daha çok etkilendiğini ortaya çıkarmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 194).

Kitle iletişim araçlarının gündemi belirleyebilmesi, bireylerin kendilerine referans noktası aramalarından ve bu araçların oldukça geniş kitlelere hitap etmeyi başarmalarından kaynaklanır (İnceğolu, 1991: 197).

Bir noktadan sonra bireyler medyadan öğrendiği konuları kendi kişisel gündemlerine alırlar ve tutum değişikliği göstermeseler bile, bu konular ve sorunlar üzerine kafa yormaya başlarlar. İnsanların en çok takip ettiği kitle iletişim aracı olma özelliğinden dolayı televizyon bu açıdan bireylerin takip edecekleri ve konuşup tartışacakları gündemi belirlemede diğer kitle iletişim araçlarından daha fazla söz

sahibi olmaktadır (Bulut, 2008: 54).

Televizyonda verilen küçük haberler bile, izleyiciler üzerinde konuların önemiyle ilgili ciddi değişikliklere neden olmaktadır. Televizyon haber bültenlerinde ilk sıralarda yer alan haberler, sonraki haberlerden daha önemli olarak algılanmakta ve insanların gündemine daha önemli olduğu izlenimiyle girmektedir (Bulut, 2008: 55).

2.5. Televizyon ve Şiddet İlişkisi Teorileri

Televizyondaki şiddetin etkileri üzerine yapılan araştırmalar bir çok teori üzerinde yoğunlaşmıştır. Aşağıda bunların bazıları açıklanmaktadır.

2.5.1. Uyarma Kuramı

P.H. Tannebaum uyarma kuramının savunucularının öncüsüdür. Bu kurama göre, televizyondaki şiddet sahneleri çocuklardaki saldırgan davranışları tetiklemektedir (Mutlu, 1999: 125).

Bu kurama göre, eğer izleyiciler onları yüksek derecede eğlendiren bir komediye izlerse bunlardan eğlence olarak, ama eğer şiddet içeren bir programı izlerse bunlardan öfke olarak uyarılmaktadır (Gunter ve Mc Aleer, 1997: 102). Televizyondaki şiddet sahneleri çocuklardaki saldırgan davranışları tetiklemektedir.

Farklı yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmalar, şiddet eylemlerini görüntüleyen filmlerin izlenmesiyle, bunun ardından gelen saldırganlık davranışı arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları, çok televizyon izleyen çocukların ise bu filmleri izlemeyenlere oranla daha fazla saldırgan davranışlarda bulduklarını göstermektedir. Sonuçlar şiddet ve adam

öldürme filmlerini seyreden çocukların, okulda daha fazla saldırgan olma eğilimi gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2003: 167).

2.5.2. Duyarsızlaşma Etkisi

Berkowitz, “duyarsızlaşma kuramı”nın önde gelen araştırmacılarından. Bu kuram televizyondaki şiddetin toplumsal saldırganlığın artmasıyla sonuçlanacağını, çünkü bu tarz davranışlara karşı olan çekingenlikleri zayıflattığını öne sürmektedir. Televizyondaki şiddetin tekrar tekrar izlenmesi, şiddete verilen duygusal tepki azaltmakta, gerçek yaşamdaki şiddetin kabulünü arttırmaktadır (Yıldırım, 2008: 19).

Cline ve arkadaşlarının (1973) araştırmaları şiddet edimlerine dolaysız olarak ya da medya aracılığıyla aşırı ölçüde maruz kalmanın, şiddet içeren olaylara karşı normal duygusal tepkileri psikolojik bir donukluğa, boşluğa dönüştürdüğünü saptamaktadır. Bu etkinin derecesi özellikle medyadaki şiddet içerikli mesajlar, şiddetin haklı görülebilir olduğunu daha da arttırmaktadır (Aktaran: Mutlu, 1999: 126).

2.5.3. Toplumsal Öğrenme Kuramı

Toplumsal öğrenme kuramı, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramını temel almaktadır. Bu kurama göre televizyondaki şiddet sahneleri çocukların saldırgan davranışı öğrenmesinde model olmaktadır (Yıldırım, 2008: 20).

Bandura'nın kuramına göre, insanların öğrenmesinde dolaysız, gözlemsel ve simgesel olmak üzere üç ayrı araç bulunmaktadır.

Bunların ilki çevreyle insanın dolaysız ilişkisinin sonucunda ortaya çıkmaktadır.İkincisi gözlem veya taklit yoluyla gerçekleşmektedir. Üçüncüsü de dil ve simgelerin kullanımıyla olmaktadır. Bandura'nın toplumsal öğrenme modeline göre, çocuklar televizyonda şiddete başvuran karakterleri izleyerek, bu karakterlerden saldırgan davranmayı öğrenmektedir. Dubow ve Miller (1996) tarafından yapılan televizyondaki şiddetin çocuklar tarafından taklit edildiğini kanıtlayan çalışmada da, bir çocuk televizyonda daha önce görmüş olduğu durumlara benzer bir durumla karşılaştığında televizyonda öğrenmiş olduğu davranışı karşı karşıya kaldığı durumla başa çıkmak için kullanabildiği görülmektedir. Böylelikle televizyon programlarında çok sayıda saldırgan davranış izleyen çocukların, bu davranışları uygun uyarılarla karşılaştıklarında uygulayacak şekilde ezberleyebildikleri söylenmektedir (Mutlu, 1999: 126).

2.5.4. Catharsis (Arınma) Kuramı

İlk defa Aristo tarafından, bir dram temsilinin seyirciler üzerindeki etkisini belirtmek üzere kullanılan “Arınma” teorisi, “Katharsis” teorisi olarak da bilinmektedir. Saldırganlık dürtülerinin, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceği görüşüne dayanan bu deyim, ilk kez Aristo kullanmıştır. Daha sonra da sosyolog Leonard Berkowitz terimi, çocukların “Televizyondaki şiddeti seyrederek, saldırgan duygularından arınmaları süreci” olarak kullanmıştır (Kebapçı, 2001: 31).

Katharsis hipotezi, televizyonda şiddet sahnelerini görmenin dolaylı saldırgan davranış deneyimleri sağladığı için, saldırgan

davranışların azaldığını savunmaktadır. Saldırganlığın izlenmesi bireylerin ihtiyacı olan saldırganca davranmayı azaltmaktadır (Kimball ve Ark., 1987: 5).

2.5.5. Kullanıma Hazırlama

Kullanıma hazırlama kuramına göre, bir düşünce harekete geçirildiğinde, bu düşünce ile ilişkili olan düşünceler “çağrışım yolları”na dayalı olarak bilince getirilir. Bu işleyiş, ilişkili düşüncelerin yeniden zihne gelme olasılığını arttırmakta ve böylelikle bunlara ortaya çıkma, gerçekleştirme talimatını vermektedir. Berkowitz ve Rgers böyle bir durumun açıklanmasının televizyondaki şiddetin özellikle devamlılığı olmayan ve kısa dönemlerde ortaya çıkan etkileriyle ilişkili olduğunu öne sürmektedir. şiddet içerikli televizyon programları saldırgan düşünceleri izleyicilerin daha sonra kullanımı için hazırlar ama çağrışımlar sürekli olarak pekiştirilmediği takdirde bu düşünceler yok olup gitmektedir (Mutlu, 1998: 128).

2.5.6. Saldırgan Örnekler Kuramı

Bu teoride televizyonda görülen şiddet, seyircinin heyecanını artırır ve zaten öğrenilmiş olan davranışlar içinde var olan saldırganlık için katalizör görevini üstlenir. Kişi, gerçek hayatta da televizyonda gördüğü şiddeti çevresine uygular (Rigel, 1995: 11).

2.5.7. Takviye Saldırganlık Kuramı

Bir evde var olan davranışları televizyon rahatlıkla şiddete dönüştürür. Bu teorinin içinde önemli olan ihtimaller; zaten saldırgan olan, saldırganlık eğilimi fazla olan kişi, televizyondaki şiddeti gerçek

hayatta kullanabilmek için bir deneyim olarak görür. İçinde şiddet duygusu taşımayan kişi için bu programlar eğlendirici bile olabilir.

2.6. Televizyon ve Sosyo- Kültürel Etkileri

Hangi toplumda olursa olsun bireyin günlük yaşam alanı için klasik olarak, 8 saat iş, 8 saat dinlenme, 8 saat uyku şeklinde bir 24 saat bölümlenmesi yapılabilir. Medya, gelişmesine paralel olarak bireyin 8 saat dinlenme olarak tanımlanan zamanını tamamen kaplayabiliyor. Erişkin insanların hafta sonu ya da yıllık tatilleri hariç her gün 8 saatleri medya ile baş başa geçiyor. Ev hanımları ve okul öncesi çocuklar için medya saati 12 saate de çıkabiliyor (Turam, 1996).

Televizyonun zararlı olduğunu kabul eden görüşün önemli savunucularından biri Neil Postman'dır. Postman'a göre; elektronik iletişimin keşfinden sonra, büyüklerin dünyasına ait enformasyonun çocuklara ulaşmasını önlemek imkânsızlaşmaktadır. Daha önceki devirlerde ise yazılı enformasyon hemulaşılması daha zor olduğundan hem de anlaşılması için okuma yazma bilmenin yanında belli bir kültür seviyesine ulaşmış olmayı da gerektirdiğinden çocuklar tarafından kolay kolay ele geçirilememekteydi. Böylece çocuklar kendilerine zararlı olduğu varsayılan büyüklerin dünyasına ait enformasyondan korunmuş olmaktadır. Postman çocukluğun, büyüklere yönelik enformasyonu en azından gerekli kültür seviyesine ulaşmalarına kadar çocuklar için ulaşılmaz kılan matbaa sayesinde korunabildiğini savunmaktadır. Televizyon yaygınlaştığından beri ise, büyüklerin dünyasına ait olan ve en başta seks ve şiddet öğelerini barındıran filmler ve programlar çocuklar için düğmeye basılarak

erişilecek kadar yakın hale gelmektedirler.1987’de İngiltere’de bağımsız televizyon kuruluşu tarafından yapılan çocukların televizyon seyretme alışkanlıklarının ve bunun suç ortamı içerisinde kendine güven duygusuyla ilgisinin araştırıldığı bir çalışma, macera filmleri de dâhil olmak üzere büyüklere yönelik film ve televizyon programı seyreden çocukların düşmanca bir davranış ve şiddet hareketleri ile karşılaştıklarında çok daha cesurca davranabildiklerini ortaya koymaktadır (Turam, 1996: 391).

Arıkan’ın (1997) yapmış olduğu “Gençlik ve şiddet” üniversite gençliğinin ailede kadına ve çocuğa yönelik şiddete bakış açıları ve medyada şiddet konulu araştırmanın kitle iletişim araçlarıyla ilgili sonuçları şöyle;

✓ Gençleri yaşı büyüdükçe (21 yaş ve üstü) insanların çevrelerine zarar vermeleri konusunda %55’lik bir oranla televizyondaki şiddetin etkili olduğu fikri artmaktadır.

✓ Televizyondaki şiddetin insanların çevresine zarar vermesinde etkili olduğunu belirten gençlerin %86’lık bir oranı en uzun süre şehirde yaşamıştır.

✓ Televizyondaki şiddetin insanların çevresine zarar vermesinde etkili olduğu konusunda %54’lük bir oranla Marmara ve İç Anadolu bölgesi ilk sırada yer almaktadır.

Bireyin ya da birey olma yolundaki insan yavrusunun, bu derece açık gönüllülükle kendini verdiği televizyon, kitle iletişim araçları içinde en etkin konumda bulunuyor. Çünkü izleyene görsel ve işitsel bir kapsama getiriyor. Televizyon içeriğinin iki keskin türü ise haberler ve diğer programlar olarak söylenebilir. Haberlerin seçimi,

veriliş biçimi, haber söylemi çok daha geniş bir yanıltmaca alanı oluşturabiliyor (Eslin, 1991).

Televizyonun bilinç-bilgi yoksunu toplumlar ve bireyler üzerindeki etkinliği öyle büyük ki bir hegemonyayı andırıyor. Bütün dünyayı kaplayan bir görüntü selinin önünde durmak imkânsızlaşıyor. Televizyonun ana formatından süzülüp vicdan ve zihinlerimizin üzerine damlayan dört anlayış görüyorum;

1. Bildiğin dünyadasın, değişen pek bir şey yok. Rahat ol, yerinden kıpırdama.

2. Dünya işleri son derece karmaşık, bu karmaşıklığa senin aklın ermez, bırak erbabı halletsin.

3. Gerçeklik yapıntıdır, yapıntı ise gerçeklik.

4. Ne senin ne de günümüz dünyasının sorunlar üzerinde uzun uzadıysa duracak vakti var. Saniyeler geçiyor çabuk ol (Uğur, 1991: 245).

2.7. Televizyon İle Futbolun İlişkisi

Özellikle 1980 sonrasında yaşanan bu köklü değişimin ardından, global pazarlama stratejilerinin yörüngesinde yapılan medya kuruluşları, toplumlardaki etkinliklerini ve hareket kabiliyetlerini son derece arttırmıştır. Neo-liberal politikaların yerleşmesinde yaşamsal bir rol oynayan ve tüm yapılanmasını da karın maksimize edilmesi yönünde yeniden tanımlayan televizyon şirketleri, bu dönemde ellerindeki her malzemeyi kazançlarını arttıracak bir meta olarak ele almışlar ve bu amaç doğrultusunda bir seleksiyon sürecinde tabi tutmuşlardır. Futbol da, bir anda kendini bu “gösteri düzeninin” önemli ve kar getirebilir “metalarından” biri

olarak bulmuştur. Televizyon şirketlerinin futbola yüklediği anlam, 80’li yılların ortalarından itibaren hemen hemen dünyanın her yerinde farklılaşma göstermiştir. Başlangıçta, halkın “haber alma” hakkı doğrultusunda, “beyaz cam” a taşınan futbol karşılaşmalarının, süreç içerisinde medya şirketlerine ciddi açılımlar sağlayacak bir meta oldukları fark edilmiş ve ilişkinin boyutlarında ciddi bir değişim gözlemlenmiştir. 50’li yıllarda futbol, televizyonun yayılmasına yardımcı olmuş ve televizyona para kazandırmıştır. 60’lı ve 70’li yıllarda ise futbol ve televizyonun birbirinden kar ettikleri yıllar olmuştur. 70’li yıllardan günümüze değin gerçekleşen üçüncü aşama ise belirgin bir meta ilişkisinden öte yeni medyatik futbol dünyası’nı yaratma sürecini kapsamaktadır. 80’li yıllardan günümüze, televizyon ve spor arasındaki karşılıklı bağımlılık her iki olgunun da toplumsal hayatta giderek daha önemli hale gelmesiyle birlikte artarak gelişim göstermektedir. şüphesiz ki, futbol televizyonsuz, televizyon da futbolsuz varlıklarını sürdürebilir ama bu yeni toplumsal ya da “medya düzeni”nde bu birliktelik her iki birime de yüz çeviremeyecekleri bir potansiyel sunmaktadır. Kulüpler de, televizyon şirketleri de birbirlerine olan destekleri devam etmediği sürece bu ticari işletmeler popülerlik kazanamaz ve dolayısıyla yeteri kadar taraftar ve izleyici bulamadıkları için hedeflerini gerçekleştiremez (Zeytinoğlu, 2002: 7).

Televizyonun etkisi olmazsa, futbol bu denli yaygınlık kazanamaz ve aynı zamanda medya sayesinde elde ettiği pek çok ticari kazanımdan da sponsorluk geliri, yayın hakları, vs. mahrum olur. Aynı şekilde televizyon da futbolsuz yapabilir belki ama futbolun

seyredilme oranlarına ve dolayısıyla reklam girişine olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda, bu ekonomik gerçekliği medyanın görmezden gelmesi olanaklı değildir. Kısacası, televizyon oyuna endüstriyel gücünü veren ve bu oluşumu harekete geçiren en belirleyici kurumdur; aynı şekilde futbol da televizyona en çok ihtiyacı olan şeyi, yani izler kitleyi eş deyişle “hazır tüketiciyi” vaat eden en ciddi kaynaklardan biridir. Aralarındaki bu çıkar ortaklığı, televizyon ile futbolu birbirlerinden ayırlamayacakları bir kader ortaklığına sürüklemektedir. Futbol öncelikle televizyon izleyicisi sayısının artmasına neden olur. Günümüzde kitle iletişim yayıncılığı ve öncelikle televizyonculuk, diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla, paraya ve reklama son derece bağımlı bir endüstridir. İster kamusal, ister tecimsel yayıncılık yapılsın, televizyonun program üretim süreci, esas olarak verimliliği önceleyen ekonomik bir etkinliktir. Bu yüzden medya şirketlerinin program tercihlerinde piyasa şartlarını, yani kar-zarar mantığını göz önünde bulundurmaları son derece anlaşılırdır. Televizyon işletmeleri günümüzde “para kazanmayı iyi bilen” holdinglerin şirketlerinden biri haline gelmiş, bu grupların benimsedikleri ve taşıyıcılığını yaptıkları neo-liberal söylemin aktif bir ileticisi konumuna dönüşmüşlerdir (Arık, 2004: 273).

Futbol, televizyon şirketlerinin, seyirci toplamaları ve bu seyirciyi de reklam endüstrisine “pazarlayarak” paraya tahvil etmelerini sağlayan “eşsiz bir araç” görünümündedir. Spor olayları, çoğu zaman yüksek izlenme oranlarına ulaşır; bu yüksek “rating” medya organizasyonlarının işletme rasyonallitesi adına son derece olumlu bir yatırıma işaret eder. Micheal Real’e göre, insanlık tarihinde

aynı anda tek bir faaliyetle uğraşmak üzere bir araya gelen ve en fazla sayıda insan kalabalığı, olimpiyat oyunlarını ve dünya kupasını izleyen televizyon izleyicileridir (Rowe, 1996).

Uluslar arası Olimpiyat Komitesi Başkanı Juan Antonio Samaranch, spor ile televizyon arasındaki ilişkinin, Olimpiyat Oyunlarında yeni bir çağın başlangıcı olduğunu ileri sürmektedir. Televizyon ve sponsorluk gelirleri sayesinde olimpiyat oyunları düzenlemek artık parasal sorun olmaktan çıkmıştır. Olimpiyatlar ekonomisindeki bu dönüm noktası, televizyon-reklam bağlantısından ileri gelmektedir. Gerçekten de stada bilet alıp gelen seyirci, oyunların finansmanında marjinal bir unsur olmuştur. Olimpiyat oyunlarının yaşadığı süreç ile Dünya Kupaları arasında koşutluk bulunmaktadır. Her iki organizasyonda televizyonun devreye girmesiyle birlikte zarar ettiren “zorunlu uluslar arası birlikteler” olmaktan çıkarak ev sahibi ülkelere ve endüstrinin birçok koluna önemli katkıları olan etkinliklere dönüşmüşlerdir (Arık, 2004: 277).

Andreas Klose, “Televizyon Futbolu” isimli son derece önemli makalesinde, bu birlikteliğin her iki taraf adına da son derece işlevsel bir faaliyet ilişkisi olduğunu ileri sürmektedir. 50’li yıllarda başlayan bu işbirliği sonucunda futbol televizyona ciddi oranda bir açılım olanağı sağlamıştır. Sözgelimi, Almanya’nın kazandığı 1954 Dünya Kupasının televizyondan naklen yayınmasıyla birlikte bu ülkedeki televizyon aygıtı sayısı bir anda 11 bin’den 85 binin üzerine çıkmıştır. Süreç içerisinde futbol yayıncılığı, televizyon endüstrisini “beslemeye” devam etmiştir. Klose’a göre, 1970’de Meksika’daki Dünya Kupası’nın yayınlanması, televizyonun teknolojik

yeniliklerinin yaygınlaşmasında futbolun ne kadar önemli bir yeri olduğunu kanıtlamıştır. Federal Almanya’da renkli televizyonun kesin olarak perdeyi yırtmasını getirmiştir. 80’li yıllarda kablolu iletişim temelli özel televizyon kuruluşları, özellikle futbol yayınları sayesinde medya pazarında yer tutabilmişlerdir (Klose, 2001: 70).

Futbolun televizyona yönelik ikinci etkisi, program çeşitliliği sağlamasıdır. Futbolun demografik açıdan rakipsiz olması ve varlığının hem izleyiciler için, hem de medyanın ardında ki en önemli güç olan reklâm endüstrisi için kaçırılmaz bir fırsat olarak görülmesi, süreç içerisinde, futbolun ekranlarda kapladığı yerin çoğalmasına ve hatta futbol konulu pek çok uzman televizyonun kurulmasına neden olmuştur. Reklâmcılar spor programlarına yatırım yapmak için isteklidir; zira spor kitleye yakın ilişki kurabilme potansiyeline sahiptir. Bu yüzden “televizyon yayınlarında yer alan reklâmların yaklaşık yüzde 25’i spor programlarına aittir” (Arık, 2004: 276).

Tecimsel televizyonların artması ile birlikte, futbol programlarının sayısında ve televizyonda kapladıkları yer oranında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Günümüzde, hemen hemen her ülkede, neredeyse her televizyon kanalı futbola geniş yer ayırmakta, bu yayınlar sadece maçların naklen yayını ile sınırlanmamakta ayrıca futbol merkezli pek çok program beyaz camda kendine yer bulabilmektedir.

Sözgelimi, “Futbolun Türk televizyonlarında temsilindeki erkek egemen”i söylemi, belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada, kablolu ve ulusal sadece 14 özel televizyon kuruluşunda, haftalık futbol değerlendirme ve tartışma programı formatında 22 program

olduğu tespit edilmiştir. Futbolun kitlesel gücü, aynı zamanda siyasi yönlendirmeye olanak sağlamaktadır. Bu gücü elinde tutmak isteyen medya kuruluşlarının, futbola bu denli iştahla yaklaşmalarının ardında yatan temel etmen de, bu karşılamaların yayın hakkını elinde bulunduran televizyon şirketlerinin, aynı zamanda ideolojik olarak da kitleler nezdinde en etkin olabilme şansını eline geçirmeleridir (Arık, 2004: 273).

2.8. Televizyonun şiddet Davranışı zerine Etkileri ile İlgili Araştırma Bulguları

Televizyon lkemizde insanları sosyal, kültürel, siyasal ve ahlaki açıdan en fazla yönlendiren etkenlerden biridir ve çocuklarımız için bazen alternatif bir eğitmen veya yol gösterici olabilmektedir. Bu bağlamda bütün dünyada olduğu gibi lkemizde de televizyon yayınlarında gösterilen şiddet oğelerinden yakınılmaktadır. Aslında burada asıl problem bu tür yayınların altında yatan nedenlerdir; televizyon kanallarının üst yönetimlerinin maddi karlar veya başka hedefler uğruna yayıncılığın geleneksel düsturu olan toplum yararını korumak fikrinden uzaklaşmaya başlamışlardır (Rigel, 1992: 4).

Türkiye’de en çok izlenen dört kanalda ki görüntülerde nitelik ve nicelik açısından ‘şiddet’i değerlendiren söz konusu araştırmanın Amerika da yapılan araştırmalarla karşılaştırıldığı zaman çok değişik çarpıcı noktalar ortaya çıkmaktadır. Amerika da yapılan bir araştırmada denekler, 8 yaşından 30 yaşına kadar inceleme altında tutularak, televizyonda şiddet izleme sıklığı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çocukluk döneminde şiddet içeren

programları izleyen çocukların; yetişkinliklerinde suç işlemeye daha yatkın oldukları saptanmıştır. Türkiye’de sözel saldırı, bedensel saldırı ve devam eden şiddet görüntülerinin programlara göre dökümü izlendiğinde söz konusu üç değişkenin en belirgin düzeyde arttığı gözlemlenmektedir (Scognamillo, 1996: 6).

Şiddet iyi rating alıyor, öyleyse şiddet içeren programlar, filmler, çizgi filmler televizyon istasyonlarına iyi para kazandırmaktadır. Dünyadaki ve Türkiye’deki televizyonların çoğu bu düşünceden yola çıkmaktadır. Fakat şiddete gösterilen ilgi öylesine önemli ve ürkütücü boyutlara vardı ki, hiçbir televizyon istasyonu ona hizmette kusur etmiyor. Şiddet giderek televizyonların veli nimeti haline gelmektedir (Turam, 1996: 7).

Balcı (1998: 135), yapmış olduğu çalışmasında insanı ve toplumu tahrip eden yayın anlayışı durdurulmalıdır. Çünkü kitle iletişim araçları bilindiği gibi temelde kamu görevi yapmaktadırlar. Günümüzdeki görünümü ise, ağırlıklı olarak tahripkâr ve yıkıcıdır. Adeta şiddetin hizmetindedir. Ancak bunun önlenmesi devletçi bir yaklaşımla değil, kamunun demokratik katılımı yolu ile oluşturacak bir denetim sistemi yolu ile olacağı sonucuna varmıştır.

Kocadağ (2002: 229) yapmış olduğu araştırmasında görsel medyanın şiddet içerikli programların gençlere taşınmasında ve öğretilmesinde bir fonksiyon üstlendiği tespit edilmiştir.

Özmen (2000: 117) yapmış olduğu çalışmasında holiganizm ile medyanın birbiriyle olan ilişkisinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Yılın 365 günü futbol konuşulan, futbolun gündemi belirlediği ülkemizde medya-futbol ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmalar yetersiz

görülmektedir. Holiganizm olgusu diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yeterince dikkate alınmamakta ve bu konuda medya yeterince toplumu aydınlatıcı olmamaktadır. Üstelik yaptığı yayınlarla da bu olayları körükleyici bir rol oynamaktadır.

Futbol medyası spor adına taraftar fanatizmi yapmakta ve bunun sonucu olarak da futbol seyircisi holiganlaşmaktadır. Futbol fanatizmi medya tarafından gerçekleştirilmektedir sonucuna vararak bunun nedenini ise rekabete dayandırmıştır. Sonuç olarak futbol medyamızın Türk toplumunda futbol aracılığıyla şiddet kültürünün yeniden üretilmesinde etkili bir kurum olduğunu vurgulamıştır.

Boz'un (2006: 6) "Öğrenci gençliğin televizyonun etkileri hakkındaki değerlendirmeleri" adlı A.Ü.İ.F. son sınıf öğrencileri ve A.Ü.E.B.F. son sınıf öğrencilerini kapsayan araştırmasına göre "toplumda, televizyon yayınları nedeni ile şiddeti meşru görme eğilimi artıyor" görüşü ağırlık kazanmıştır.

J.L. Singer ile D.S. Singer'in etki ile ilgili İngiltere'de yaptıkları bir araştırmada yatılı okulda kalan 13-16 yaş grubu çocukları ikiye ayırmış. Bir gruba 15 gün süre ile yalnızca komik ve sosyal programlar izlettirilmiş, ikinci gruba ise şiddet içeren filmler gösterilmiştir. Yapılan testler sonucunda birinci grupta hoşgörü, iletişim düzeyi, ikinci grupta isesözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır (Aktaran: Kaskun ve Öztunç, 2002: 39).

Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı ile İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Bölümü tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim öğrencilerinin televizyon ve sinemalarda en fazla film-dizi, en az ise çocuk programlarını izledikleri ortaya

çıkmiştir. Aynı araştırmaya göre son yıllarda çocuk ve ergenler arasında şiddet davranışını yaratan en önemli faktörlerden biri olarak televizyon programları gösterilmektedir. Araştırma sonunda, şiddet içeriği yoğun olan programları izleyen öğrencilerin daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurdıkları ve fiziksel şiddeti çözüm olarak gördükleri ortaya çıkmıştır (Aktaran: Tanrıverdi, 2006: 41).

Aile Araştırma Kurumu tarafından iki özel kanal (ATV ve SHOW TV) üzerinde yapılan bir araştırmaya göre şiddet içeren yayınların %78.3'ünde kurgusal şiddete rastlanırken, %21.7'sinde rastlanmaktadır. Şiddet içeren programların %23.3' ünü yerli filmler ve diziler kaplamaktadır. Şiddet içeren programların en yoğun yayımlandığı yayın kuşağı, prime-time (%38.3), gece kuşağı(36.7) olarak saptanmıştır. Özellikle prime-time'da şiddet içeren programların yayınlanması, yaş ve cinsiyet gözetmeksizin herkesin bu tür yayınlara maruz kalması demektir. Bu durum özellikle çocuklar açısından tehlikeli sonuçlar doğurabilir (Adak, 2001: 31).

Eron ve Heusmann'ın ABD, Finlandiya ve Polonya'da çocuklar üzerinde yaptığı karşılaştırmalı araştırmada ise yine çocukların ile televizyondaki şiddet arasında olumlu bir ilişki görülüyor. Ama bu araştırmada ilginç olan, saldırgan davranışların sadece erkek çocuklar için değil, kız çocuklar için de geçerli olduğudur. Yine buradaki önemli bir değişken televizyon izlem sıklığıdır (Öztürk, 2004: 12).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün, Türkiye'de Televizyon ve Aile (1995) isimli çalışmasında, yetişkinlerin %35'i televizyon programları arasında en çok şiddet içerikli programlardan rahatsız olduğu ve Türkiye'de televizyondaki şiddetin çocuklara

denetimsiz bir biçimde izletildiği ve çocukların şiddet unsuru içeren programlardan direkt olarak etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

F.S. Anderson, 1956 ile 1976 arasında, yirmi yıldan fazla bir süre yürütülen televizyondaki şiddetin çocukların saldırganlık eğilimleri üzerindeki etkisini inceleyen 67 araştırmanın bulgularını derlemiştir. Sonuçta bu araştırmaların dörtte üçünde böyle bir eşleşmenin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmalara göre televizyonun şiddet üreten ve özellikle çocuk seyirciler açısından şiddeti bir tüketim aracı haline getiren bir işlev edindiğini rahatlıkla ifade edebiliriz (Aktaran: Giddens 2000: 394).

Genel kanaatler çerçevesinde yinelemek gerekirse medyanın çocuklardaki şiddet davranışlarının oluşmasındaki etkisi tartışıldığında, başka bir takım faktörlerin varlığından da söz etmek gerekir. Medya filmleriyle, programlarıyla, reklâmlarıyla, çocuk suçluluğu ve şiddet üzerinde pozitif bir etki yapıyor ve çocuklarda bu davranışların artışına neden oluyor. Televizyonda 1973-1993 yılları arasında, 20 yıldaki programlar analiz edildiğinde, bu süre içerisinde prime-time programlarında şiddet içeren sahnelerin her saat tam beş kez yayınlandığını ortaya koyuyor. Son 40 yıl içinde, medyadaki şiddeti içeren binin üzerinde bilimsel çalışma yapılmıştır. Amerikan Tıp Derneği, Amerikan Pedatri Akademisi vb. ayrı ayrı son on yıl içerisinde bu konuda çalışmalar yaptı. Her birinin bağımsız yürüttükleri çalışmalar neticesinde aynı doğrultuda bir sonuca ulaştıkları gözlemlenmiştir: “Medyadaki şiddet, gerçek yaşamdaki şiddeti yönlendirmektedir” (Balcı ve Gergin, 2008: 158).

Şahin’in (2003) yaptığı bir araştırmada katılımcılar

“Televizyondaki Spor Programlarını beğeniyor veya seviyeli buluyor musunuz?” şeklindeki bir soruya %

46.2 oranında “evet”, % 45.8 oranında “hayır” cevabını vermiştir. “Televizyon ve Gazetelerin spor eğitimi ve spor kültürüne katkı sağladığına inanıyor musunuz?” şeklindeki bir soruya % 47.4 oranında hayır, % 38.5 oranında evet cevabı verilmiştir.

Katılımcılar, “Televizyon ya da gazetelerde yorumcuların veya köşe yazarlarının tartışmaları seyircileri hafta içinde maç öncesi nasıl etkiliyor” şeklindeki bir soruya % 57.1 oranında “olumsuz-kışkırtıcı” cevabını verirken % 23.4’ü olumlu bulmuş, %19.5’i de kararsız olduğunu bildirmiştir. Aynı araştırmada “televizyonlardaki ve gazetelerdeki şiddet görüntülerinin sık sık gösterilmesi ve üzerinde hafta boyunca yorumlar yapılması sizi nasıl etkiliyor” şeklindeki soruya %63.8 oranında çoğunluk “doğru bulmuyorum” cevabı vermiştir. “Normal karşılıyorum” diyenler % 19.1, “beni daha çok şiddete alıştıyor ve yönlüyor” diyenler % 9, “insanların şiddet olaylarına karışmaması için eğitici buluyorum” diyenler ise % 7.7 oranındadır (Aktaran: Özsoy, 2007: 88-119).

Sonuç olarak, çocuklardaki şiddet davranışlarının oluşmasında, medyanın azımsanmayacak kadar önemli bir etkisi vardır. Görsel medya, yeni şiddet türlerinin gençler tarafından öğrenilmesine ve toplumda yaygınlaşmasına ve hatta suç içeren şiddet davranışlarının doğmasına da zemin hazırlamaktadır. Yapılan bütün bu araştırmalar, televizyonlarda yayınlanan şiddet görüntülerinin, saldırgan davranışın sebeplerinden biri olduğu sonucunu desteklemektedir. Medyanın bu noktadaki etkinliğini azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak için

tek yönlü olarak değil, gerek bireysel gerekse kuramsal olarak önlemlerin alınması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ

Bu bölümde, araştırmanın tasarımı ve uygulanması, deneklerin seçimi ve örneklemin temsil gücü, soru formu, veri toplama ve kullanılan istatistiksel analizlere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Tasarımı ve Uygulanması

Betimleyici bir tasarıma sahip olan araştırmada Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin futbol karşılaşmalarında şiddet eğilimlerinin ortaya konması ve karşılaşmalarda gösterdikleri şiddet davranışları ile televizyonda (özellikle) spor programlarında izledikleri taraftarların şiddet görüntüleriyle arasındaki olası ilişkinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışma Selçuk Üniversitesi Alaeddin Keykubad yerleşkesinde öğrenim gören 574 öğrenci ile yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir.

3.1.1. Deneklerin Seçimi ve Örneklemin Temsil Gücü

Çalışmanın evrenini Selçuk Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmış, futbol maçlarına en azından “yılda bir kezden daha az” giden öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir. Selçuk Üniversitesinin 80.000 öğrenciye sahip olduğu düşünüldüğünde örneklemin temsil kabiliyeti daha iyi anlaşılmış olacaktır.

3.1.2. Soru Formu

Araştırmada kullanılan anket üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde

22 soruyla katılımcıların futbol maçlarına neden gittikleri ve futbol maçları esnasında/sonrasında sergiledikleri şiddet davranışlarını ölçmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise futbol maçlarında ortaya çıkan şiddet olaylarının nedenleri ve medyada yer alan şiddet görüntüleri ile ilgili sorular yer almaktadır. Toplam kırk altı sorudan oluşan ölçekte son bölümde ise demografik bilgileri elde etmeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Şiddet davranışlarını ölçen ölçeğinin dâhili tutarlılık güvenilirliği alfa değeriyle hesaplanmıştır. Analiz sonucuna göre coefficient alfa .942 gibi oldukça yüksek bir değer olarak hesaplanmıştır. Çalışmada yüzey geçerliliği ile ölçeğin geçerliliği sağlanmıştır. Beş konu uzmanı tarafından ölçek incelenmiş, uzmanların eleştirileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

3.1.3. Verilerin Toplanması ve Kullanılan İstatistiksel Analizler

Deneklerden elde edilen verilerin girişi, SPSS 15.0 adlı program aracılığıyla yapılmış ve araştırma soruları ile hipotezleri sınamak için uygun istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Araştırmada korelasyon analizi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklem *t* testi kullanılmıştır.

3.1.3.1. Korelasyon Analizi

Değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konması, değişkenlerin ölçme yapısı, dağılım özellikleri, aralarındaki ilişkinin doğrusal olup

olmamasına, değişken sayısına ve kontrol durumuna bağlı olarak farklı istatistiksel araçlar kullanılarak yapılmaktadır. İki değişken arasındaki ilişki, ikili ya da basit korelasyon olarak adlandırılan korelasyon teknikleri aracılığıyla hesaplanır (Büyüköztürk, 2002: 31).

Araştırma tasarımında kullanılan ölçüm düzeyleri mesafeli yada oranlı olabilir. Bu ölçüm düzeyine ait değişkenlerde “Pearson product moment correlasyon” testi yapılır. Bu test ile hem anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı test edilir, hem de eğer anlamlı ilişki varsa, ilişkinin yönü ve gücü belirlenir (Erdoğan, 2003: 292).

Genellikle iki farklı korelasyon analizinden söz edilebilir (Bryman ve Cramer, 2001: 114):

Pearson: Mesafeli ölçüm düzeyine sahip değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü tanımlar.

Spearman: Bu tür korelasyon analizinde ise ilişkisi aranan değişkenlerin ölçüm düzeylerinin “sıralayıcı” olması gerekir.

Bu çalışmada ilişkisi aranan değişkenlerin ölçüm düzeyleri mesafeli olduğu için “pearson korelasyon” uygulanmıştır.

3.1.3.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Tek faktörlü varyans analizi ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için kullanılır.

Bu analizin yapılabilmesi için aşağıdaki varsayımların yerine getirilmiş olması gerekir (Norusis, 2002: 301)

1. Bağımlı değişkenin ölçüm düzeyi en az aralık ölçeğinde olmalıdır.

2. Puanlar bağımlı değişkende etkisi araştırılan faktörün her bir düzeyinde normal dağılım gösterir.
3. Ortalama puanların karşılaştırılacağı örneklemler ilişkisizdir.
4. Örneklemlerin varyansları eşittir.

3.1.3.3. Bağımsız Örneklem T Testi (Independent Samples T Test)

Bu tür analizde iki ayrı gruptan ve bu gruplardan alınan ayrı örneklemlerden söz edilir. Buradaki temel amaç grupların herhangi bir özelliğinde benzerlik ya da farklılıkları ortaya koymaktır. Analiz, iki bağımsız gruptan alınan iki örneğin ortalamalarının karşılaştırılması esasına dayanır. Analize ilişkin temel varsayımlar ise şu şekilde özetlenebilir (Büyüköztürk, 2002: 39):

1. Bağımlı değişkene ait ölçüm düzeyleri ya da puanlar mesafeli ya da oranlı ölçek düzeyindedir ve karşılaştırmaya esas iki grup ortalaması aynı değişkene aittir.
2. Bağımlı değişkene ait gruplar normal dağılıma sahiptir.
3. Ortalama puanların karşılaştırıldığı puanlar ilişkisizdir.

3.1.3.4. Regresyon Analizi

Olaylar ve olgular arasındaki ilişkilerin ortaya konmasındaki temel amaç, belirlenen bir ilişkiye dayanarak ileriye yönelik tahmin ve açıklama yapmaktır. Böyle bir tahmin, bilim adamınca bilimsel amaçlar ile yapılırken, sıradan bir birey tarafından gündelik yaşamını kolaylaştırmak için yapılabilir. Sadece deneyim ve bilgi birikimine dayanarak iki olay arasında kurulan ilişkiyi temel alan tahminler yapılabilir. Fakat, bu tür tahminlerde yanılma payı bilinmediği gibi,

yapılan tahminin sayısallaştırılması da olanaklı değildir. Çünkü, sayısallaştırmaya olanak veren bir formülleştirme ancak sistematik verilere dayalı bir hesaplama ile mümkündür.

İşte bu noktada, regresyon analizi bize ilişkilerin ölçülerini verir. Bu analiz sayesinde bir bağımsız (predictor) değişkenin bilinen değerinden, bilinmeyen “kriter” değişkenin değeri tahmin edilebilir ve açıklanabilir.

Regresyon analizinin amaçları dört ana başlıkta toplanabilir:

1. Bağımlı değişken ile bağımsız değişken ya da değişkenler arasındaki ilişkiyi regresyon eşitliği ile açıklamak.
2. Regresyon modelinin bilinmeyen parametreleri tahmin edilince, bağımsız değişken ya da değişkenlerin bilinen değerleri için bağımlı değişkenin alacağı değeri tahmin etmek.
3. Bağımsız değişken ya da değişkenlerin bağımlı değişkende gözlenen değişmelerin ne kadarını açıkladığını determinasyon katsayısı ile belirlemek.
4. Bağımsız değişken ya da değişkenlerin bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde kestirip kestirmediklerini; birden fazla bağımsız değişken var ise bunların bağımlı değişkenler üzerindeki görece önemliliklerini saptamak (Koçak, 2001: 86-87).

3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin futbol karşılaşmalarında şiddet eğilimlerinin ortaya konması ve karşılaşmalarda gösterdikleri şiddet davranışları ile televizyonda (özellikle) spor programlarında izledikleri taraftarların şiddet görüntüleriyle arasındaki olası ilişkinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Taraftarların karşılaşmalarda şiddet davranışları sergilemelerinin ayrıca deneklerin cinsiyet, eğitim düzeyi, izledikleri spor programları, spor basınıni takip etme sıklığı, şiddet görüntülerinden hoşlanma ve spor yapıp yapmamaları değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ortaya konacaktır.

3.2.1. DENEKLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu başlık altında deneklerin cinsiyet, yaş, hayatlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri yerleşim birimi, eğitim düzeyi, medeni durum, anne babanın hayatta olup olmaması, anne babanın öz/üvey olma durumları, gelir, yapılan spor türü, gibi değişkenlere ilişkin betimleyici istatistik (frekans, en düşük, en yüksek, aritmetik ortalama, ortanca, tepe değer) bulgulara yer verilecektir.

3.2.1.1. Cinsiyet Dağılımı

Tablo 1’de yer alan dağılıma göre çalışmaya katılanların % 93’ü cinsiyetle ilgili soruya yanıt vermişler. Cinsiyet sorusunu yanıtlayanların % 76.4’ü erkek, % 23.6’sı da kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Deneklerin cinsiyet dağılımında erkeklerin baskınlığı açıkça görülmektedir.

Tablo 1: Deneklerin Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Erkek	408	71,1	76,4
Kadın	126	22,0	23,6
Toplam	534	93,0	100, 0
Cevapsız	40	7, 0	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.1.2. Yaş Dağılımı

Katılımcıların yaşa göre dağılımları merkezi eğilim istatistikleri aracılığıyla ortaya konmuştur. Tablo 2’de ayrıntıları görülen analiz sonuçlarına göre en düşük katılımcı yaşı 17, en yüksek 32, deneklerin yaşlarının aritmetik ortalaması 20.17, standart sapma ise 2.031’dir. Beklendiği gibi örneklem genç bir yaş ortalamasına sahiptir.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Yaşınız?	542	17	32	20,17	2, 031
	542				

3.2.1.3. Deneklerin Hayatlarının Önemli Bir Bölümünü Geçirdikleri Yerleşim Birimi

Deneklerin hayatlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimini sorgulayan soru, % 98.1 oranında yanıtlanmıştır. Tablo 3’de yer alan dağılıma göre deneklerin % 58.3 gibi önemli bir bölümü hayatının önemli bir kısmını büyük şehirde geçirdiğini ifade ederken, % 29.0’u ilçede ve % 12.8’i de köy/kasabada geçirdiğini ifade etmiştir. Bu dağılıma göre deneklerin önemli bir bölümünün hayatlarının önemli bir bölümünü büyük şehirde ve ilçede yaşadıkları net olarak görülmektedir.

Tablo 3: Yerleşim Birimi Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Büyükşehir	328	57,1	58,3
İlçe	163	28,4	29,0
Köy / Kasaba	72	12,5	12,8
Toplam	563	98,1	100, 0
Cevapsız	11	1, 9	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.1.4. Katılımcıların Medeni Durumu

Çalışmaya katılan deneklerin medeni hallerine göre dağılımları Tablo 4’de yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre katılımcıların % 96.2’si bekâr, % 2.9’u evli, % 0.9’u da boşanmış kategorisindedirler.

Tablo 4: Medeni Durum Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evli	16	2,8	2,9
Bekar	538	93,7	96,2
Boşanmış	5	,9	,9
Toplam	559	97,4	100,0
Cevapsız	15	2,6	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.1.5. Anne-Babanın Hayatta Olma Durumu

Katılımcıların anne-babalarının hayatta olup/olmama durumlarına göre dağılımları Tablo 5’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 92.2’sinin anne- babasının her ikisi de yaşamakta, % 5.0’inin annesi hayatta babası yaşamamakta, % 1.4’ünün babası hayatta annesi yaşamamakta, yine % 1.4’ünün hem annesi hem de babası yaşamamaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların çokbüyük bir kısmının hem annesi hem de babası yaşamaktadır.

Tablo 5: Anne ve Babanız Yaşıyor mu?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Her ikisi de yaşıyor	520	90,6	92,2
Annem hayatta babam yaşamıyor	28	4,9	5,0
Babam hayatta annem yaşamıyor	8	1,4	1,4
Her ikisi de yaşamıyor	8	1,4	1,4
Toplam	564	98,3	100,0
Cevapsız	10	1,7	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.1.6. Anne-Babanın Öz-Üvey Olma Durumu

Katılımcıların anne-babalarının öz-üvey olma durumlarına göre dağılımları Tablo 6'da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 97.2'sinin anne-babasının her ikisi de öz, % 1.1'inin her ikisi de üvey, % 0.9'unun annesi öz abası üvey, yine % 0.9'unun babası öz annesi ise üveydir. Tablodan da anlaşılabacağı üzere katılımcıların çok büyük bir kısmının hem annesi hem de babası özdür.

Tablo 6: Anne ve Babanız Öz veya Üvey mi?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Her ikisi de öz	549	95,6	97,2
Annem öz babam üvey	5	,9	,9
Babam öz annem üvey	5	,9	,9
Her ikisi de üvey	6	1,0	1,1
Toplam	565	98,4	100,0
Cevapsız	9	1,6	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.1.7. Gelir Düzeyi

Çalışmaya katılan öğrenci ve akademisyenlerin gelir dağılımına ilişkin alınan yanıtların istatistikleri Tablo 7’de yer almaktadır. Buna göre deneklerin aylık gelirleri en düşük 50 TL olurken, en yüksek ise 3.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Gelirin ortalaması 465.80 TL, standart sapması ise 407 TL’dir. Deneklerin gelirlerinin normal bir dağılım gösterdiği söylenemez. Ayrıca katılımcıların öğrenci oldukları göz önünde bulundurulduğunda düşük düzeydeki gelir değerlerinin normal olduğu daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Tablo 7: Gelir Düzeyi İstatistikleri

	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Aylık Gelir	275 275	50	3000	465, 80	407, 849

3.2.1.8. Spor Yapma

Deneklere yöneltilen “Lisanslı ya da lisanssız olarak spor yaptınız mı?” sorusuna deneklerin % 97,9’u yanıt vermişlerdir. Tablo 8’de de görüldüğü gibi deneklerin % 51,3’ü gibi önemli bir kısmı daha önceden spor yaptığını belirtirken, % 34,7’si hiç spor yapmadığını, % 14’ü ise halen spor yaptığını ifade etmiştir.

Tablo 8: Lisanslı veya Lisanssız Olarak Spor Yaptınız mı?

	Frekans	Yüzde
Önceleri yapmıştım	287	50,0
Hiç yapmadım	194	33,8
Halen yapıyorum	78	13,6
Toplam	559	97,4
Cevapsız	15	2,6
Genel Toplam	574	100,0

3.2.1.9. Yapılan Spor Türü

Katılımcıların eğer spor yapmışlar ise ne tür spor yaptıklarına ilişkin soruya alınan yanıtların dağılımı Tablo 9’da yer almaktadır. Dağılıma göre en fazla yapılan spor türleri % 28,4 ile futbol, % 20,6 ile voleybol yine % 20,6 ile basketbol olurken, katılımcıların en düşük düzeyde yaptıkları spor türleri ise hepsi % 0,5 oranında olmak üzere jimnastik, eskrim, atıcılık ve son olarak badminton olmuştur.

Tablo 9: Yapılan Spor Türü Dağılımı

	Yanıtlar	
	Denek Sayısı	Yüzde
A Voleybol	42	20,6%
Atletizm	10	4,9%
Basketbol	42	20,6%
Jimnastik	1	,5%
Futbol	58	28,4%
Masa Tenisi	12	5,9%
Tenis	7	3,4%
Taekwando	4	2,0%
Vücut Geliştirme	4	2,0%
Yüzme	5	2,5%
Satranç	3	1,5%
Bilardo	3	1,5%
Eskrim	3	1,5%
Hentbol	1	,5%
Güreş	3	1,5%
Boks	3	1,5%
Atıcılık	4	2,0%
Badminton	1	,5%
Toplam	204	100,0%

3.2.1.10. Stadyuma Gitme Sıklığı

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru da onların futbol maçlarını izlemek için stadyuma ne sıklıkla gittikleri ile ilgilidir. Katılımcıların % 90,6'sı ilgili soruyu yanıtlamışlardır. Tablo 10'da da görüldüğü gibi katılımcıların % 48,5'i yılda bir kezden daha az, % 24,2'si yılda bir iki kez, % 11,7'si ayda bir iki kez, % 11,3'ü iki üç ayda bir kez, % 4,2'si de haftada bir kez futbol maçlarını izlemek için stadyuma gittiğini ifade etmiştir. Katılımcıların futbol maçlarını izlemek için stadyuma gidiş sıklıklarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 10: Stadyuma Gitme Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Yılda 1 kezden daha az	252	43,9
Yılda 1-2 kez	126	22,0
2-3 ayda 1 kez	59	10,3
Ayda 1-2 kez	61	10,6
Haftada 1 kez	22	3,8
Toplam	520	90,6
Cevapsız	54	9,4
Genel Toplam	574	100,0

3.2.1.11. Futbol Dışında Spor Karşılaşmalarını İzleme

Katılımcıların futbol dışında spor karşılaşmalarını izleyip izlemedikleri soru formunda yer alan bir diğer sorudur. Tablo 11’de ayrıntılı olarak yer alan yanıtlara göre katılımcıların % 79,6’sı gibi önemli bir bölümü futbol dışında spor karşılaşmalarını izlediğini belirtirken, % 20,4’ü izlemediğini ifade etmiştir.

Tablo 11: Futbol Dışında Spor Karşılaşmalarını İzleme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	445	77,5	79,6
Hayır	114	19,9	20,4
Toplam	559	97,4	100, 0
Cevapsız	15	2, 6	
Toplam	574	100, 0	

3.2.1.12. Tutulan Takımın Dışında Takımların Maçlarına Gitme

Katılımcılara yöneltilen “Sadece tuttuğunuz takımın maçlarına mı gidersiniz?” sorusuna alınan yanıtların dağılımı Tablo 12’de yer almaktadır. Tablo 12’de yer alan sonuçlara göre katılımcıların % 62,4 gibi önemli bir bölümü tuttukları takımın dışında takımların da maçlarına gittiklerini belirtirken, % 37,4’ü ise sadece tuttukları takımın maçlarına gittiklerini belirtmiştir.

Tablo 12: Sadece Tuttuğunuz Takımın Maçlarına mı Gidersiniz?

	Frekans	Y üzde
Evet	202	35,2
Hayır	338	58,9
Toplam	540	94,1
Cevapsız	34	5,9
Genel Toplam	574	100,0

3.2.1.13. Katılımcıların Çevrelerinde Nasıl Tanındığı

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru da çevreleri tarafından nasıl bir insan olarak tanındıkları ile ilgilidir. Söz konusu soruya alınan yanıtlar Tablo 13’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 53,1’i çevrelerince efendi ve ağırbaŞlı, % 24,2’si sessiz sakin, % 9,8’i sinirli, % 5,8’i de hırçın olarak tanındıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 13: Çevrenizde Nasıl Bir İnsan Olarak Tanınırsınız?

	Frekans	Yüzde
Hırçın	30	5,2
Sinirli	51	8,9
Kavgacı	8	1,4
Sessiz Sakin	126	22,0
Efendi Ağırbaşlı	276	48,1
Zeki ve İlginç	4	,7
Sempatik	10	1,7
Güzel ve Akıllı	1	,2
Vurdumduymaz, Sorumsuz, Pasaklı	1	,2
Neşe Dolu	7	1,2
Komik	3	,5
Dengesiz	1	,2
Fanatik	1	,2
Fırlama	1	,2
Toplam	520	90,6
Cevapsız	54	9,4
Genel Toplam	574	100,0

3.2.2. FUTBOL MAÇLARINA GİTME NEDENLERİ VE KARŞILAŞMALARDA ŞİDDET DAVRANIŞI GÖSTERMESİNE İLİŞKİN BETİMLEYİCİ ANALİZ BULGULARI

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerine, karşılaşma sırasında/sonrasında şiddet davranışları gösterimine ve medya kullanımına ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar frekans analizi ve merkezi eğilim istatistikleri aracılığıyla ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

3.2.2.1. Futbol Maçlarına Gitme Nedenlerine İlişkin Frekans Analizi Bulguları

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans analizi ve merkezi eğilim istatistikleri sonuçları ışığında değerlendirilecektir.

3.2.2.1.1. Stres Atma

Katılımcıların futbol maçlarına gitme nedeni olarak soru formunda yer verilen ilk neden “stres atıyorum” olmuştur. Söz konusu gerekçeye katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 14’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 30,8’i söz konusu ifadeye katılıyorum yanıtını verirken, % 23,8’i kesinlikle katılmıyorum, % 26,7’si kesinlikle katılıyorum, % 12,4’ü katılmıyorum, % 6,2’si ise fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yarısından fazlasının maçlara gitme nedenleri olarak stres atmayı gösterdikleri açıkça görülmektedir.

Tablo 14: Stres Atıyorum

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	123	21,4
Katılmıyorum	64	11,1
Fikrim Yok	32	5,6
Katılıyorum	159	27,7
Kesinlikle Katılıyorum	138	24,0
Toplam	516	89,9
Cevapsız	58	10,1
Genel Toplam	574	100,0

3.2.2.1.2. Boş Zamanları Değerlendirme

Soru formunda futbol maçlarına bir diğer gitme nedeni olarak “boş zamanlarımı değerlendiriyorum” nedenine yer verilmiştir. “Boş zamanlarımı değerlendiriyorum” nedenine ilişkin katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı Tablo 15’de yer almaktadır. Tablo 15’de yer alan dağılımda da görüleceği gibi katılımcıların % 29,5’i boş zamanını değerlendirmek için futbol maçına gidiyorum yargısına katılıyorum, % 20,5’i kesinlikle katılmıyorum, % 20,2’si katılmıyorum, % 17,8’i kesinlikle katılmıyorum, % 12’si de fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yaklaşık yarısı futbol maçlarını izlemeye boş zamanını değerlendirmek için gitmektedir.

Tablo 15: Boş Zamanlarımı Değerlendiriyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	99	17,2	20,5
Katılmıyorum	98	17,1	20,2
Fikrim Yok	58	10,1	12,0
Katılıyorum	143	24,9	29,5
Kesinlikle Katılıyorum	86	15,0	17,8
Toplam	484	84,3	100, 0
Cevapsız	90	15,7	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.2.1.3. Futbolu Sevme

Katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerini ortaya koymaya yönelik olarak onların görüşüne sunulan bir diğer neden ise “futbolu çok seviyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Futbol maçlarına gitme nedeni olarak futbolu çok sevmeye ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 16’da yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre futbolu çok sevdiği için maçlara gidiyorum yargısına katılımcıların % 34,7’si kesinlikle katılıyorum, % 30,6’sı katılıyorum, % 18,7’si kesinlikle katılmıyorum, % 8,7’si katılmıyorum, % 7,3’ü ise fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 65’i gibi önemli bir kısmı “futbolu çok sevdiğim için maçlara gidiyorum” yargısına katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum yanıtlarını vermişlerdir.

Tablo 16: Futbolu Çok Seviyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	95	16,6	18,7
Katılmıyorum	44	7,7	8,7
Fikrim Yok	37	6,4	7,3
Katılıyorum	155	27,0	30,6
Kesinlikle Katılıyorum	176	30,7	34,7
Toplam	507	88,3	100,0
Cevapsız	67	11,7	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.1.4. Arkadaşlık Kurmak

Soru formunda katılımcıların futbol maçlarına gitme nedeni olarak son neden ise “arkadaşlık kurmak için gidiyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Arkadaşlık kurmak için futbol maçlarına gidiyorum yargısına katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 17’de yer almaktadır. Tablo 17’de de görüldüğü gibi arkadaşlık kurmak için futbol maçlarına gitme nedenine ilişkin katılımcıların % 36,8’i kesinlikle katılmıyorum, % 24,5’i katılmıyorum, % 14,2’si fikrim yok, % 14,2’si katılıyorum,

% 10,4’ü ise kesinlikle katılıyorum yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yaklaşık % 60’ı maçlara arkadaşlık kurmak için gitmediğini belirtmiştir.

Tablo 17: Arkadaşlık Kurmak İçin Gidiyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	174	30,3	36,8
Katılmıyorum	116	20,2	24,5
Fikrim Yok	67	11,7	14,2
Katılıyorum	67	11,7	14,2
Kesinlikle Katılıyorum	49	8,5	10,4
Toplam	473	82,4	100,0
Cevapsız	101	17,6	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.1.5. Futbol Maçlarına Gitme Nedenlerine İlişkin Merkezi Eğilim Analiz İstatistik Bulguları

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar, merkezi eğilim istatistik sonuçları ışığında değerlendirilecektir. Tablo 18’de yer alan sonuçlara göre katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenleri önem sırasına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Futbolu çok seviyorum (ort = 3,54)
- 2) Stres atıyorum (ort = 3,24)
- 3) Boş zamanlarımı değerlendiriyorum (ort = 3,04)
- 4) Arkadaşlık kurmak için gidiyorum (ort = 2,37)

Sıralamadan da anlaşılacağı üzere katılımcıların futbol maçlarına gitmelerinin en önemli iki nedeni futbolu çok sevmeleri ve stres atmalarıdır.

Tablo 18: Futbol Maçlarına Gitme Nedenlerine İlişkin Merkezi Eğilim İstatistikleri

	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Futbolu çok seviyorum	507	1	5	3, 54	1,498
Stres atıyorum	516	1	5	3, 24	1,550
Bos zamanlarımı değerlendiriyorum	484	1	5	3, 04	1,425
Arkadaslık kurmak için gidiyorum	473	1	5	2, 37	1,370

3.2.2.2. Futbol Maçı Esnasında/Sonrasında Şiddet Davranışı Göstermeye İlişkin Betimleyici Analiz Bulguları

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında şiddet davranışı göstermelerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans analizi ve merkezi eğilim istatistikleri sonuçları ışığında değerlendirilecektir.

3.2.2.2.1. Hakeme Küfür Etme

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “hakeme küfür etme” davranışına ilişkin verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 19’da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 35,3’ü söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 27,7’si nadiren, % 20,0’si zaman zaman, % 11,1’i her

zaman, % 6,0'sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların % 63'ü hakeme hiçbir zaman küfür etmediklerini ya da nadiren küfür ettiklerini belirtmişlerdir. Hakeme her zaman ya da çoğu zaman küfür ettiğini belirtenlerin oranı % 17'de kalmıştır.

Tablo 19: Hakeme Küfür Ederim

	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	201	35,0
Nadiren	158	27,5
Zaman Zaman	114	19,9
Çoğu Zaman	34	5,9
Her zaman	63	11,0
Toplam	570	99,3
Cevapsız	4	,7
Genel Toplam	574	100,0

3.2.2.2.2. Karşı Takımın Oyuncularına Küfür Etme

Soru formunda futbol maçları esnasında/sonrasında sergilenen bir diğer olumsuz davranış, “karşı takımın oyuncularına küfür ederim” olarak yer almıştır. Karşı takımın oyuncularına küfür etme davranışına ilişkin katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı Tablo 20’de yer almaktadır. Tablo 20’de yer alan dağılımda da görüleceği gibi katılımcıların % 42,6’sı “karşı takımın oyuncularına küfür ederim” yargısına hiçbir zaman, % 23,2’si nadiren, % 17,4’ü zaman zaman, % 10,9’u her zaman, % 6,0’sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Karşı takımın oyuncularına her zaman ya da çoğu zaman

küfür ettiğini belirtenlerin oranı % 16,9’da kalmıştır.

Tablo 20: Karşı Takımın Oyuncularına Küfür Ederim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	243	42,3	42,6
Nadiren	132	23,0	23,2
Zaman Zaman	99	17,2	17,4
Çoğu Zaman	34	5,9	6,0
Her zaman	62	10,8	10,9
Toplam	570	99,3	100,0
Cevapsız	4	,7	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.3. Karşı Takımın Oyuncularını Düşman Olarak Görme

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm” şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaşmalarda karşı takımın oyuncularını düşman olarak görmeye ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 21’de yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre “karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm” yargısına katılımcıların % 56,5’i hiçbir zaman, % 19,0’u nadiren, % 9,5’i zaman zaman, % 8,3’ü her zaman, % 6,7’si ise çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 76’sı gibi önemli bir kısmı “karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm” hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer

bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin oranı % 15’de kalmıştır.

Tablo 21: Karşı Takımın Oyuncularını Düşman Olarak Görürüm

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	321	55,9	56,5
Nadiren	108	18,8	19,0
Zaman Zaman	54	9,4	9,5
Çoğu Zaman	38	6,6	6,7
Her zaman	47	8,2	8,3
Toplam	568	99,0	100,0
Cevapsız	6	1,0	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.4. Tutulan Takımın Oyuncularını Yuhalama

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz davranış ise “tuttuğum takımın oyuncuları kötü futbol oynadıklarında onları yuhalarım” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu yargıya katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 22’de yer almaktadır. Tablo 22’de de görüldüğü gibi tutulan takımın oyuncularının yuhanmasına ilişkin olarak katılımcıların % 49,8’i hiçbir zaman, % 26,0’sı nadiren,

% 10,1'i zaman zaman, % 8,1'i çoğu zaman, % 6,0'sı da her zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yarısı tuttuğu takımın oyuncularını kötü futbol oynasalar da hiçbir zaman küfür etmediğini ifade etmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların topla oranı ise % 14 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 22: Tuttuğum Takımın Oyuncularını Kötü Futbol Oynadıklarında Onları Yuhalarım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	282	49,1	49,8
Nadiren	147	25,6	26,0
Zaman Zaman	57	9,9	10,1
Çoğu Zaman	46	8,0	8,1
Her zaman	34	5,9	6,0
Toplam	566	98,6	100,0
Cevapsız	8	1,4	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.5. Karşı Takımın Taraftarları İle Kavga Etme

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “karşı takımın taraftarları oyuncularımıza küfrettiği zaman onlarla kavga ederim” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı Tablo 23’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 54,8’i söz konusu ifadeye hiçbir zaman

yanıtını verirken, % 19,5'i nadiren, % 12,2'si her zaman, % 7,4'ü zaman zaman, % 6,0'sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların %74'ü karşı takımın taraftarları oyuncularına küfür ettiklerinde onlarla hiçbir zaman kavga etmediklerini ya da nadiren kavga ettiklerini belirtmişlerdir. Her zaman ya da çoğu zaman kavga edenlerin oranı ise % 18'de kalmıştır.

Tablo 23: Karşı Takımın Taraftarları Oyuncularımıza Küfrettiği Zaman Onlarla Kavga Ederim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	309	53,8	54,8
Nadiren	110	19,2	19,5
Zaman Zaman	42	7,3	7,4
Çoğu Zaman	34	5,9	6,0
Her zaman	69	12,0	12,2
Toplam	564	98,3	100,0
Cevapsız	10	1,7	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.6. Tutulan Takımın Maçı Kaybetmesi

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da, “taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtın dağılımı Tablo 24’de

yer almaktadır. Tablo 24’de yer alan dağılımda da görüldüğü gibi katılımcıların % 33,6’sı “tarafтары olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam” yargısına hiçbir zaman, % 23,8’i nadiren, % 16,8’i zaman zaman, % 13,2’si her zaman, % 12,5’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Taraftarı oldukları takımın maçı kaybetmesi durumunda bunu normal karşılayamayacağını belirtenlerin toplam oranı (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 25,0 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 24: Taraftarı Olduğum Takım Maçı Mağlup Durumda Bitirirse Bunu Normal Karşılayamam

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	188	32,8	33,6
Nadiren	133	23,2	23,8
Zaman Zaman	94	16,4	16,8
Çoğu Zaman	70	12,2	12,5
Her zaman	74	12,9	13,2
Toplam	559	97,4	100, 0
Cevapsız	15	2, 6	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.2.2.7. Taraftarı Olunan Takımın Oyuncularını Yuhalama

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “tarafтары olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse futbolcuları yuhalarım”

şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaşmalarda kendi takımının oyuncularını yuhalamaya ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 25’de yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre “tarafтары olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse futbolcuları yuhalarım” yargısına katılımcıların % 55,3’ü hiçbir zaman, % 22,8’i nadiren, % 11,4’ü zaman zaman, % 6,2’si her zaman, % 4,3’ü de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 78’i gibi önemli bir kısmı “tarafтары olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse futbolcuları yuhalarım” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 10’da kalmıştır.

Tablo 25: Tarafтары Olduğum Takım Maçı Mağlup Durumda Bitirirse Futbolcuları Yuhalarım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	305	53,1	55,3
Nadiren	126	22,0	22,8
Zaman Zaman	63	11,0	11,4
Çoğu Zaman	24	4, 2	4, 3
Her zaman	34	5, 9	6, 2
Toplam	552	96,2	100, 0
Cevapsız	22	3, 8	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.2.2.8. Taraftarı Olunan Takımın Oyuncularına Küfür Etme

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz davranış ise “taraftarı olduğum takım mağlup durumdaysa çok sinirlenip futbolculara küfür ederim” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu yargıya katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 26’da yer almaktadır. Tablo 26’da da görüldüğü gibi tutulan takımın oyuncularına küfür edilmesine ilişkin olarak katılımcıların % 58,1’i hiçbir zaman, % 20,8’i nadiren, % 8,7’si zaman zaman, % 6,7’si her zaman, % 5,7’si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların %58’i gibi önemli bir bölümü tuttuğu takımın oyuncuları mağlup durumda olsalar da hiçbir zaman küfür etmediğini ifade etmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise % 12 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 26: Taraftarı Olduğum Takım Mağlup Durumdaysa Çok Sinirlenip Futbolculara Küfür Ederim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	329	57,3	58,1
Nadiren	118	20,6	20,8
Zaman Zaman	49	8,5	8,7
Çoğu Zaman	32	5,6	5,7
Her zaman	38	6,6	6,7
Toplam	566	98,6	100,0
Cevapsız	8	1,4	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.9. Maç Sırasında/Sonrasında Kavgaya Katılım

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “maç sırasında/sonrasında kavga olaylarına katılım” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı Tablo 27’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 70,0’i söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken,

% 12,9’u nadiren, % 8,5’i zaman zaman, % 6,2’si her zaman, % 2,5’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların % 70’i gibi çok önemli bir bölümü kavga olaylarına hiçbir zaman karışmadığını ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman kavga edenlerin oranı ise % 8,7’de kalmıştır.

Tablo 27: Maç Sırasında/Sonrasında Kavga Olaylarına Katılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	397	69,2	70,0
Nadiren	73	12,7	12,9
Zaman Zaman	48	8,4	8,5
Çoğu Zaman	14	2,4	2,5
Her zaman	35	6,1	6,2
Toplam	567	98,8	100,0
Cevapsız	7	1,2	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.10. Küfürlü Tezahüratlarda Bulunma

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da “maçlarda küfürlü tezahüratlarda bulunurum” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı Tablo 28’de yer almaktadır. Tablo 28’de yer alan dağılımda da görüldüğü gibi katılımcıların % 61,0 gibi önemli bir bölümü “maçlarda küfürlü tezahüratlarda bulunurum” yargısına hiçbir zaman, % 19,0’u nadiren, % 8,3’ü her zaman, % 6,2’si zaman zaman, % 5,5’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların % 61 gibi önemli bir bölümü maçlarda küfürlü tezahüratlarda hiçbir zaman bulunmadığını belirtmiştir. Öte yandan küfürlü tezahüratlarda bulunanların toplam oranı yaklaşık (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 14,0 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 28: Maçlarda Küfürlü Tezahüratlarda Bulunurum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	344	59,9	61,0
Nadiren	107	18,6	19,0
Zaman Zaman	35	6,1	6,2
Çoğu Zaman	31	5,4	5,5
Her zaman	47	8,2	8,3
Toplam	564	98,3	100,0
Cevapsız	10	1,7	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.11. Karşı Takım Taraftarına Sözlü Ya da Fiili Saldırıda Bulunma

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla bizim tribüne gelirse ona sözlü ya da fiili saldırıda bulunurum” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu olumsuz tavıra ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 29’da yer almaktadır. Dağılıma göre “karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla bizim tribüne gelirse ona sözlü ya da fiili saldırıda bulunurum” yargısına katılımcıların % 72,2’si hiçbir zaman, % 9,9’u nadiren, % 9,2’si her zaman, % 5,3’ü zaman zaman, % 3,4’ü de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir.

Özetle katılımcıların yaklaşık % 82’si gibi önemli bir kısmı “karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla bizim tribüne gelirse ona sözlü ya da fiili saldırıda bulunurum” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 13’de kalmıştır.

Tablo 29: Karşı Takımın Bir Taraftarı Yanlılıkla Bizim Tribüne Gelirse Ona Sözlü Ya Da Fiili Saldırıda Bulunurum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	408	71,1	72,2
Nadiren	56	9, 8	9, 9
Zaman Zaman	30	5, 2	5, 3
Çoğu Zaman	19	3, 3	3, 4
Her zaman	52	9, 1	9, 2
Toplam	565	98,4	100, 0
Cevapsız	9	1, 6	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.2.2.12. Takım İçin Her şeyi Göze Alma

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer davranış ise “yanlılıkla rakip takımın tribünlerinde bulunursam takımım için her şeyi göze alıp tezahürat yapmaya çalışırım” yargısı ile ifade edilmiştir. Tablo 30’da da görüldüğü gibi söz konusu ifadeye ilişkin olarak katılımcıların % 59,9’u hiçbir zaman, % 13,7’si her zaman, % 12,3’ü nadiren, % 8,4’ü zaman zaman, % 5,6’sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların % 59,9’u gibi önemli bir bölümü yanlılıkla rakip takımın tribünlerinde bulunursa takımı için her şeyi göze alarak tezahürat yapmaya hiçbir zaman teşebbüs etmeyeceğini belirtmiştir.

Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise % 19 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 30: Yanlışlıkla Rakip Takımın Tribünlerinde Bulunursam Takımım İçin Her şeyi Göze Alıp Tezahürat Yapmaya Çalışırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	341	59,4	59,9
Nadiren	70	12,2	12,3
Zaman Zaman	48	8,4	8,4
Çoğu Zaman	32	5,6	5,6
Her zaman	78	13,6	13,7
Toplam	569	99,1	100,0
Cevapsız	5	,9	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.13. Yenilginin Acısını Çevredekilerden Çıkarma

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “tarafтары olduğum takım yenildiği zaman yenilginin acısını çevremdekilerden dolaylı da olsa çıkartmaya çalışırım” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı Tablo 31’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 69,7’si söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 15,5’i nadiren, % 8,1’i zaman zaman, % 4,6’sı her zaman, % 2,1’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yaklaşık % 70’i gibi çok önemli bir bölümü yenilginin acısını çevresindekilerden hiçbir zaman

çıkartmadığını ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman yenilginin acısını çevresindekilerden çıkaranaın oranı ise % 6,7’de kalmıştır.

Tablo 31: Taraftarı Olduğum Takım Yenildiği Zaman Yenilginin Acısını Çevremdekilerden Dolaylı Da Olsa Çıkartmaya Çalışırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	396	69,0	69,7
Nadiren	88	15,3	15,5
Zaman Zaman	46	8,0	8,1
Çoğu Zaman	12	2,1	2,1
Her zaman	26	4,5	4,6
Toplam	568	99,0	100,0
Cevapsız	6	1,0	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.14. Kesici/Delici Alet, Silah Bulundurma

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da “stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı Tablo 32’de yer almaktadır. Tablo 32’de yer alan dağılımda da görüldüğü gibi katılımcıların % 83,3 gibi önemli bir bölümü “stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum” yargısına hiçbir zaman,

% 6,9'u nadiren, % 5,2'si her zaman, % 3,4'ü zaman zaman, % 1,2'si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların % 83 gibi önemli bir bölümü stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanında hiçbir zaman bulundurmadığını belirtmiştir. Öte yandan silah bulunduranların toplam oranı yaklaşık (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 6,4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 32: Stada Girerken Kesici ve Delici Alet Ya Da Silah Yanında Bulundururum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	469	81,7	83,3
Nadiren	39	6,8	6,9
Zaman Zaman	19	3,3	3,4
Çoğu Zaman	7	1,2	1,2
Her zaman	29	5,1	5,2
Toplam	563	98,1	100,0
Cevapsız	11	1,9	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.15. Hakeme Sözlü Ya da Fiili Saldırıda Bulunma

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu olumsuz tavıra ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 33’de yer

almaktadır. Dağılıma göre “hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum” yargısına katılımcıların % 45,1’i hiçbir zaman, % 22,7’si nadiren, % 14,4’ü zaman zaman, % 10,7’si her zaman, % 7,0’si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 68’i gibi önemli bir bölümü “hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 17’de kalmıştır.

Tablo 33: Hakemin Taraftarı Olduğun Takıma Haksızlık Yaptığını Düşündüğümde Sözlü ve Fiili Saldırıda Bulunurum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	256	44,6	45,1
Nadiren	129	22,5	22,7
Zaman Zaman	82	14,3	14,4
Çoğu Zaman	40	7,0	7,0
Her zaman	61	10,6	10,7
Toplam	568	99,0	100,0
Cevapsız	6	1,0	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.16. Sahaya Yabancı Madde Atma

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer davranış ise “herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda sahaya yabancı maddeler atarım” yargısı ile ifade edilmiştir. Tablo 34’de de görüldüğü gibi söz konusu ifadeye ilişkin olarak katılımcıların % 76,1’i hiçbir zaman, % 9,4’ü nadiren,

% 5,8’i her zaman, % 4,8’i zaman zaman, % 3,9’u da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların % 76,1’i gibi önemli bir bölümü sahaya yabancı madde hiçbir zaman atmayacağını belirtmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise yaklaşık % 10 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 34: Herhangi Bir Nedenden Dolayı (Hakeme, Rakip Futbolculara Ya Da Kendi Futbolcularımıza) Kızdığımda Sahaya Yabancı Maddeler Atarım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiçbir zaman	431	75,1	76,1
Nadiren	53	9,2	9,4
Zaman Zaman	27	4,7	4,8
Çoğu Zaman	22	3,8	3,9
Her zaman	33	5,7	5,8
Toplam	566	98,6	100,0
Cevapsız	8	1,4	
Total	574	100,0	

3.2.2.2.17. Stada Zarar Verme

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda stada zarar veririm” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı Tablo 35’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 82,0’si söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 6,8’i nadiren, % 4,9’u her zaman, % 4,2’si zaman zaman, % 2,1’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yaklaşık % 82’si gibi çok önemli bir bölümü herhangi bir nedenden dolayı da olsa hiçbir zaman stada zarar vermediğini ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman stada zarar verdiğini belirtenlerin oranı ise % 7,0’de kalmıştır.

Tablo 35: Herhangi Bir Nedenden Dolayı (Hakeme, Rakip Futbolculara Ya Da Kendi Futbolcularımıza) Kızdığımda Stada Zarar Veririm

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç bir zaman	469	81,7	82,0
Nadiren	39	6,8	6,8
Zaman Zaman	24	4,2	4,2
Çoğu Zaman	12	2,1	2,1
Her zaman	28	4,9	4,9
Toplam	572	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.2.2.18. Futbol Maçı Esnasında/Sonrasında İddet Davranışı Göstermeye İlişkin Merkezi Eğilim Analiz İstatistik Bulguları

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçı esnasında/sonrasında şiddet davranışı göstermeye ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar, merkezi eğilim istatistik sonuçları ışığında değerlendirilecektir. Tablo 36'da yer alan sonuçlara göre katılımcıların futbol maçı esnasında/sonrasında gösterdikleri en sık beş şiddet davranışı, bu davranışların gösterim sıklığına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam (ort = 2,48)
- 2) Hakeme küfür ederim (ort = 2,30)
- 3) Karşı takımın oyuncularına küfür ederim (ort = 2,19)
- 4) Hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum (ort = 2,16)
- 5) Karşı takımın taraftarları oyuncularımıza küfrettiği zaman onlarla kavga ederim (ort = 2,01)

Futbol maçı esnasında/sonrasında sergilenen gösterim sıklığı en düşük beş şiddet davranışı ise bu davranışların gösterim sıklığına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum (ort= 1,38)
- 2) Herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda stada zarar veririm (ort = 1,41)

3) Herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda sahaya yabancı maddeler atarım (ort = 1,54)

4) Taraftarı olduğum takım yenildiği zaman yenilginin acısını çevremdekilerden dolayı da olsa çıkartmaya çalışırım (ort =1,56)

5) Maç sırasında/sonrasında kavga olaylarına katılırım (ort = 1,62)

Bu başlık altında incelenen bir diğer konu ise genel olarak katılımcıların şiddet davranışı gösterim düzeyi ile ilgili olmuştur. Buna göre her bir katılımcı için şiddet davranışı gösterim sıklığının ortalaması hesaplanmış, son olarak da elde edilen ortalamaların ortalaması hesaplanarak genel anlamda katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyi ortaya konmuştur.

Tablo 36: Futbol Maçı Esnasında/Sonrasında Şiddet Davranışı Göstermeye İlişkin Maddelerin Merkezi Eğilim İstatistikleri

	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam	559	1	5	2,48	1,404
Hakeme küfür ederim	570	1	5	2,30	1,304
Karşı takımın oyuncularına küfür ederim	570	1	5	2,19	1,335
Hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum	568	1	5	2,16	1,350
Karşı takımın taraf tarları oyuncularımıza küfrett zaman onlarla kavga ederim	564	1	5	2,01	1,403
Yanlışlıkla rakip takımın tribünlerinde bulunursam takımım için herşeyi göze alıp tezahürat yapmaya çalışırım	569	1	5	2,01	1,465
Tuttuğum takımın oyuncuları kötü futbol oynadıklarında onları yuhalarım	566	1	5	1,95	1,210

Karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm	568	1	5	1,91	1,291
Karşı takımın taraftarlarını düşman gibi Görüyorum	565	1	5	1,88	1,317
Taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirse futbolcuları yuhalarım	552	1	5	1,83	1,170
Taraftarı olduğum takım mağlup durumdaysa çok sinirlenip, futbolculara küfür ederim	566	1	5	1,82	1,212
Maçlarda küfürlü tezahüratlarda bulunurum	564	1	5	1,81	1,269
Karşı takımın bir taraf tarı yanlışlık la bizim tribün gelirse ona sözlü yada fiili saldırıda bulunurum	565	1	5	1,67	1,279
Maç sırasında/ sonrasında kavga olaylarına katılırım	567	1	5	1,62	1,139

Taraftarı olduğum takım yenildiği zaman yenilginin acısını çevremdekilerden dolayı en dolaylıda olsa çıkartmaya çalışırım	568	1	5	1,56	1,042
Herhangi bir nedenden dolayı (hak eme, rakip futbolculara yada kendi futbolcularımız a) kızdığımında sahaya yabancı maddeler atarım	566	1	5	1,54	1,131
Herhangi bir nedenden dolayı (hak eme, rakip futbolculara yada kendi futbolcularımız a) kızdığımında stada zarar veririm	572	1	5	1,41	1,020
Stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum	563	1	5	1,38	0,999

Tablo 37’de elde edilen ortalama değerin gruplandırılması aşağıdaki gruplandırmaya göre gerçekleştirilmiştir:

- 1) 0,00 – 0,99 = Çok Düşük
- 2) 1,00 – 1,99 = Düşük
- 3) 2,0 – 2,99 = Orta
- 4) 3,0 – 3,99 = Yüksek
- 5) 4,0 – 5,00 = Çok Yüksek

Tablo 37’de de görüldüğü gibi katılımcıların genel olarak maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışlarının gücü yukarıdaki sınıflandırmaya göre “düşük” düzey kategorisinde yer almaktadır (ort = 1,871).

Tablo 37: Futbol Maçı Esnasında/Sonrasında Şiddet Davranışı Göstermeye İlişkin Maddelerin Genel Merkezi Eğilim İstatistikleri

	Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Şiddet Ortalama	574	1, 00	5, 00	1, 8711	87621

3.2.3 Futbol Maçları, Medyada Şiddet Görüntüleri ve Şiddet Davranışı Göstermeye İlişkin Diğer Betimleyici Analiz Bulguları

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçları, medyada şiddet görüntüleri ve şiddet davranışı göstermelerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar frekans analizi sonuçları ışığında değerlendirilecektir.

3.2.3.2. Seyircileri En Çok Tahrik Eden Davranış

Bu başlık altında ilk değerlendirilen soru “maç esnasında sizi en çok tahrik eden davranış nedir?” şeklinde soru formunda yer almaktadır. Tablo 38’de yer alan yanıt dağılımına göre katılımcıları maç esnasında en çok tahrik eden davranışın % 50,2 ile hakemin davranışları olduğu görülmektedir. Hakemin davranışlarını % 27 ile seyircilerin davranışları, % 22,7 ile de futbolcuların davranışları takip

etmektedir.

Tablo 38: Maç Esnasında Sizi En Çok Tahrik Eden Davranış Nedir?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hakemin Davranışları	234	40,8	50,2
Futbolcuların Davranışları	106	18,5	22,7
Seyircilerin Davranışları	126	22,0	27,0
Toplam	466	81,2	100, 0
Cevapsız	108	18,8	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.3.3.Şiddet Olaylarının En Önemli Nedeni

Futbol seyircileri arasında şiddet olaylarının en önemli nedenine ilişkin dağılım Tablo 39’da yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre katılımcıların % 32,5’i şiddet olaylarının en önemli nedeni olarak seyircilerinin yetersiz eğitimlerini,

% 20,1’i doğal kişilik yapısındaki şiddet eğilimini, % 17,1’i hakem hatalarını, % 16,9’u da rakip seyircinin ve oyuncunun tahrik etmesini görmektedir.

Tablo 39: Futbol Seyircileri Arasındaki Şiddet Olaylarının En Önemli Nedeni Sizce Nedir?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Seyircilerin yetersiz eğitimleri	173	30,1	32,5
Rakip seyircinin ve oyuncunun tahrik Etmesi	90	15,7	16,9
Hakem hataları	91	15,9	17,1
Doğal kişilik yapısındaki şiddet eğilimi	107	18,6	20,1
Ekonomik yetersizlik	6	1,0	1,1
Toplum sal, siyasal, dinsel görüş ayrılıkları			
Medya (televizyon, gazete v b)	12	2,1	2,3
Takımın ligdeki konumuna bağlı beklentilerin gerçekleşmeme durumu	14	2,4	2,6
	40	7,0	7,5
Toplam	533	92,9	100,0
Cevapsız	41	7,1	
Genel Toplam	574	100	

3.2.3.4. Grup Halinde Kavgaya Karışma

Çalışmada irdelenen bir diğer nokta da katılımcıların grup halinde kavgaya karışıp karışmadıkları ile ilgilidir. Tablo 40'da da görüldüğü gibi katılımcıların % 60,6'sı grup halinde hiç kavgaya karışmadığını belirtirken % 39,4'ü ise grup halinde kavgaya karıştığını belirtmiştir.

Tablo 40: Grup Halinde Hiç Kavgaya Karıştınız Mı?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	222	38,7	39,4
Hayır	341	59,4	60,6
Toplam	563	98,1	100, 0
Cevapsız	11	1, 9	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.3.5. En Sık İzlenen Televizyon Kanalları

Katılımcıların en fazla izledikleri üç televizyon kanalına ilişkin dağılım Tablo 41’de yer almaktadır. Dağılımda da görüldüğü gibi katılımcıların en sık izledikleri televizyon kanalları % 21,4 ile Kanal D, % 15,9 ile Star TV ve % 14,9 ile ATV olarak sıralanmıştır. Bu üç kanalı % 11,7 ile NTV, % 8,7 ile TRT, % 6,7 ile Fox TV, % 5,7 ile Samanyolu TV, % 4,3 ile Show TV, % 3,6 ile Kanal 7 ve % 3,2 ile de CNN Türk takip etmiştir.

Tablo 41: En Sık İzlenen Televizyon Kanalları

	Yanıtlar	
	Katılımcı Sayısı	Yüzde
a ATV	223	14,9%
BRT	4	,3%
CNN TURK	48	3,2%
FOX	101	6,7%
KANAL D	321	21,4%
KANAL 7	54	3,6%
NTV	176	11,7%
SAMANYOLU	86	5,7%
STAR TV	238	15,9%
TRT	131	8,7%
Show TV	65	4,3%
Cem TV	1	,1%
Su TV	1	,1%
Yumurcak TV	1	,1%
Kral TV	4	,3%
Akıllı TV	2	,1%
Kanal 1	1	,1%
Lig TV	7	,5%
e-2	2	,1%
BJK TV	4	,3%
Genç TV	1	,1%

Power Türk TV	1	,1%
Kanal Türk	4	,3%
Avrasya TV	1	,1%
Kon TV	1	,1%
TV8	5	,3%
TV 5	2	,1%
Berat Tv	1	,1%
Hilâl TV	1	,1%
Kanal 19	1	,1%
GS TV	3	,2%
Sky Türk	3	,2%
CNNBCE	3	,2%
Cine 5	1	,1%
D Smart	2	,1%
Toplam	1500	100,0%

3.2.3.6. En Sık İzlenen Spor Programları

Katılımcıların en sık izledikleri üç spor programına ilişkin dağılım Tablo 42’de yer almaktadır. Dağılımda da görüldüğü gibi katılımcıların en sık izledikleri üç spor programı % 27,0 ile Stadyum, % 12,4 ile Maraton ve % 8,4 ile tele lig olarak sıralanmıştır.

Bu üç programı % 8,1 ile Telegol, % 7,2 ile 90 Dakika, % 5,7 ile % 100 Futbol,

% 5,0 ile 6 Pas, % 5,0 ile NTV Spor takip etmektedir.

Tablo 42: En Sık İzlenen Spor Programları

	Yanıtlar	
	Katılımcı Sayısı	Yüzde
a % 100 Futbol	34	5,7%
Stadyum	161	27,0%
NTV Spor	30	5,0%
Samanyolu Spor	1	,2%
Maraton	74	12,4%
Telelig	50	8,4%
12 Adam	1	,2%
Telegol	48	8,1%
Spora Bakarken	1	,2%
Santra	16	2,7%
Tribün Ateşi	2	,3%
3. Devre	3	,5%
6 Pas	30	5,0%
90 Dakika	43	7,2%
Maç Başlarken	1	,2%
Spor Sayfası	2	,3%
Gol	2	,3%
GSTV	6	1,0%
Ver Kaç	2	,3%
Kral Spor	1	,2%
Maçtan Sonra	4	,7%
91. Dakika	11	1,8%
Ve Gol	1	,2%
Maç Kolik	1	,2%
	4	,7%

Futbolig	1	,2%
8. Etap Lİg TV	2	,3%
Lİg Dosyası	3	,5%
Futbolmania	2	,3%
Avrupa'dan Futbol	2	,3%
Spor Zamanı	1	,2%
Futbol Zamanı	8	1,3%
Spor Gündemi	3	,5%
Bizim Stadyum	2	,3%
Spor Türk	2	,3%
120 dk.	1	,2%
Eoru Gol	5	,8%
D Spor	3	,5%
Spor Stüdyosu	5	,8%
İddialı Yorum	2	,3%
NBA	1	,2%
Bay Tahmin Sahada	1	,2%
Damalı Bayrak Sahada	1	,2%
Futbol Futbol Tribün	1	,2%
Toplam	596	100,0%

3.2.3.7. Spor Basınıni Takip Etme Sıklığı

Katılımcıların spor basınıni takip etme sıklığına ilişkin dağılım Tablo 43'de yer almaktadır. Söz konusu dağılıma göre katılımcıların % 26'0 sı spor basınıni zaman zaman, % 25,5'i nadiren, % 20,6'sı sık, % 14,1'i çok sık takip ettiğini belirtirken % 13,9'u ise hiç takip etmediğini belirtmiştir.

Tablo 43: Spor Basınıni Takip Etme Sıklığı

	Frekans	Y üzde
Hiç	79	13,8
Nadiren	145	25,3
Zaman Zaman	148	25,8
Sık	117	20,4
Çok Sık	80	13,9
Toplam	569	99,1
Cevapsız	5	,9
Genel Toplam	574	100,0

3.2.3.8. Yapılan Yorumların Etki Düzeyi

Maç öncesinde ve sonrasında yapılan yorumların seyircileri etkileme düzeyine ilişkin katılımcıların görüşleri çalışma kapsamında sorgulanan bir diğer konudur. Katılımcıların yorumların etkileme düzeyine ilişkin görüşleri Tablo 44’de yer almaktadır. Katılımcıların % 33,0’ü yapılan yorumlardan zaman zaman, % 28,6’sı nadiren, % 9,2’si sık, % 3,2’si de çok sık etkilendiğini belirtirken, % 25,9’u ise hiç etkilenmediğini belirtmiştir.

Tablo 44: Yapılan Yorumlardan Etkilenme Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç	146	25,4	25,9
Nadiren	161	28,0	28,6
Zaman Zaman	186	32,4	33,0
Sık	52	9,1	9,2
Çok Sık	18	3,1	3,2
Toplam	563	98,1	100,0
Cevapsız	11	1,9	
Genel Toplam	574	100,0	

3.2.3.9. Şiddet İçerikli Görüntüleri İzlemekten Hoşlanma

Katılımcılara yöneltilen “şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanırmısınız?” sorusuna alınan yanıtların dağılımı Tablo 45’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 27,6’sı şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hiç hoşlanmadığını belirtirken, % 25,3’ü hoşlandığını, % 20,1’i hoşlanmadığını, % 13,5’i ise çok hoşlandığını belirtmiştir. Katılımcıların % 13,5’i ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 45: Şiddet İçerikli Görüntüleri İzlemekten Hoşlanma

	Frekans	Yüzde
Hiç Hoşlanmıyorum	155	27,0
Hoşlanmıyorum	113	19,7
Fikrim Yok	76	13,2
Hoşlanıyorum	142	24,7
Çok Hoşlanıyorum	76	13,2
Toplam	562	97,9
Cevapsız	12	2,1
Genel Toplam	574	100,0

3.2.3.10. Taraftar Kavga Görüntülerinin Seyircileri Etkileme Düzeyi

Bu başlık altında son olarak irdelenen konu, kavga eden taraftarların televizyonda görüntülerini izleyen diğer taraftarların bundan etkilenmesi ile ilgilidir. “Televizyonun tuttuğunuz takımın taraftarlarının kavgasını göstermesi sizi etkiliyor mu?” biçiminde yöneltilen soruya katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 46’da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 32,5’i söz konusu soruya etkiliyor, % 22,1’i etkilemiyor, % 19,7’si hiç etkilemiyor, % 14,5’i çok etkiliyor,

% 11,2’si de fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. İlgili soruya etkiliyor ve çok etkiliyor yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranının % 47 gibi bir değere ulaşması dikkat çekmektedir.

Tablo 46: Taraftar Kavga Görüntülerinin Seyircileri Etkileme Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç Etkilemiyor	109	19,0	19,7
Etkilemiyor	122	21,3	22,1
Fikrim Yok	62	10,8	11,2
Etkiliyor	180	31,4	32,5
Çok Etkiliyor	80	13,9	14,5
Toplam	553	96,3	100, 0
Cevapsız	21	3, 7	
Genel Toplam	574	100, 0	

3.2.4. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ve ŞİDDET DAVRANIŞI GÖSTERME

Bu başlık altında cinsiyet, hayatın önemli bir kısmının geçirildiği yer, medeni durum gibi değişkenlerle katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışları (olumsuz davranışlar) gösterimi arasında olası ilişkiler irdelenecektir.

3.2.4.1. Cinsiyet ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin

kategorik seviyedeki cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 47: Cinsiyet ve Şiddet Davranış Düzeyi İçin *t* Testi

Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	<i>t</i> Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Erkek	408	1,963	6,612	,000
	Kadın	126	1,510		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 47’de de görüldüğü gibi erkek katılımcıların (ort=1,96) kadın katılımcılara göre (ort=1,51) anlamlı biçimde maç esnasında/sonrasında şiddet davranışları gösterme düzeyi daha yüksektir ($t=6,612$, $p<.05$) (bkz. Ek-1 Tablo 1). Bu sonuçlara göre erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre maç esnasında/sonrasında daha yüksek düzeyde şiddet davranışı sergileyeceklerine ilişkin hipotez doğrulanmıştır.

3.2.4.2. Yaş ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların yaşları ile maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri arasında ilişki olduğunu öngören hipotezi sınamak amacıyla Pearson Correlation analizi uygulanmıştır. Söz konusu analiz sonuçlarına göre Tablo 48’de de görüldüğü gibi katılımcıların yaşları ile onların şiddet davranışı gösterme düzeyleri arasında negatif yönlü, çok zayıf düzeyde, anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r= -.085$, $p <.05$). Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşları yükseldikçe şiddet davranışları gösterme düzeyleri düşmekte, yaşları

düştükçe de şiddet davranışları gösterme düzeyleri artmaktadır (bkz. Ek-1 Tablo 2). Buna göre genç katılımcıların daha yüksek yaştaki katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Tablo 48: Yaş ve Şiddet Davranış Düzeyi İçin Korelasyon Analizi Sonuçları

Yaş			
	N	r	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	542	-,085	,048

3.2.4.3. Yaşanılan Yerleşim Birimi ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimi türüne göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki yerleşim birimi türü değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 49: Yaşanılan Yerleşim Birimi ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Yerleşim Birimi	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Köy/Kasaba	72	1,775	,401	,670
	İlçe	163	1,843		
	BüyükŞehir	328	1,874		

Tablo 49’da ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimi türüne göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($F=,401$, $p>.05$). Buna göre küçük yerleşim birimlerinde yaşayan katılımcıların büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir (bkz. Ek-1 Tablo 3).

3.2.4.4. Anne Babanın Hayatta Olma Durumları ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların anne babalarının hayatta olup olmamalarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki hayatta- hayatta değil değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız

örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır. Aslında söz konusu değişken beş alt kategoriye sahiptir. Ancak anne ya da babadan birinin ya da her ikisinin hayatta olmadığı gruplarda denek sayısı çok düşük olduğu için kategoriler iki grupta toplanmıştır: 1) her ikisi de yaşıyor, 2) anne ya da babadan biri ya da her ikisi yaşamıyor.

Tablo 50: Anne Babanın Hayatta Olma Durumları ve Şiddet Davranışı *t* Testi Sonuçları

	Anne Babanın Hayatta Olma Durumları	N	Ortalama	<i>t</i> Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Her İkisi de Hayatta	520	1,860	,080	,937
	Birisi ya da Her İkisi de Yaşamıyor	44	1,849		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 50’de de görüldüğü gibi katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyleri onların anne babalarının hayatta olup olmamasına göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=,080$, $p>.05$) (bkz. Ek-1 Tablo 4). Bu sonuçlara göre anne babadan birisi ya da her ikisi hayatta olmayan katılımcıların anne babasının her ikisi de hayatta olan katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

3.2.4.5. Anne Babanın Öz/Üvey Olma Durumları ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların anne babalarının öz/üvey olma durumlarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları p uan indeksinin kategorik seviyedeki hayatta- hayatta değil değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır. Aslında söz konusu değişken dört alt kategoriye sahiptir. Ancak anne ya da babadan birinin ya da her ikisinin üvey olduğu gruplarda denek sayısı çok düşük olduğu için kategoriler iki grupta toplanmıştır: 1) her ikisi de öz, 2) anne ya da babadan biri ya da her ikisi de üvey.

Tablo 51: Anne Babanın Öz /Üvey Olma Durumları ve Şiddet Davranışı t Testi Sonuçları

	Anne Babanın Öz/Üvey Olma Durumları	N	Ortalama	t Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Her İkisi de Öz	549	1,850	-,707	,480
	Birisi ya da Her İkisi de Üvey	16	2,009		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 51’de de görüldüğü gibi katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyleri onların anne babalarının öz üvey olma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=-,707, p>.05$) (bkz. Ek-1 Tablo

5). Bu sonuçlara göre anne ya da babalarından birinin ya da her ikisi üvey olan katılımcıların, anne babasının her ikisi de öz olanlara göre daha fazla şiddet davranışı göstereceğine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

3.2.4.6. Gelir Düzeyi Şiddet Davranışı

Katılımcıların gelir düzeyleri ile maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri arasında ilişki olduğunu öngören hipotezi sınamak amacıyla Pearson Correlation analizi uygulanmıştır. Söz konusu analiz sonuçlarına göre Tablo 52’de de görüldüğü gibi katılımcıların gelirleri ile onların şiddet davranışı gösterme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($r = ,015$, $p > .05$). Buna göre düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların yüksek olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir. (bkz. Ek-1 Tablo 6)

Tablo 52: Gelir ve Şiddet Davranış Düzeyi Şçin Korelasyon Analizi Sonuçları

Gelir			
	N	r	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	275	,015	,804

3.2.4.7. Spor Yapma/Yapmama ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların spor yapıp yapmamalarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli

ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki spor yapma değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova - ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 53: Spor Yapma/Yapmama ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Spor Yapma/Yapmama	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hiç Yapmadım	194	1,694	5,539	,004
	Önceleri Yapmıştım	287	1,927		
	Halen Yapıyorum	78	2,003		

Tablo 53’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların spor yapıp yapmamalarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=5,539$, $p<.01$). (bkz. Ek-1 Tablo 7).

Spor yapıp yapmamaya göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Bonferroni testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre önceleri spor yapan gruptaki katılımcıların (ort= 1,927) hiç yapmayan gruba göre (ort= 1,694) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdikleri ortaya konmuştur. Diğer yandan halen spor yapan katılımcılar da (ort=

2,003) hiç yapmayan gruba göre (ort= 1,694) yine anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler (bkz. Ek-1 Tablo 8).

Buna göre lisanslı ya da lisanssız olarak spor yapmış olan katılımcıların yapmamış olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.4.8. Maç İzleme Sıklığı ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç izlemek için stadyuma gitme sıklığına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki maça gitme sıklığı değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 54: Maç İzleme Sıklığı ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Stadyumda Maç İzleme Sıklığı	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Yılda bir kezden daha az	252	1,714	11,742	,000
	Yılda bir iki kez	126	1,812		
	İki üç ayda bir kez	59	2,127		
	Ayda bir iki kez	61	2,255		
	Haftada bir kez	22	2,681		

Tablo 54’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların maç izlemek için stadyuma gitme sıklıklarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=11,742$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 9).

Stadyuma gitme sıklığına göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır.

Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre haftada bir kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,681) yılda bir kezden daha az stadyuma giden katılımcılara göre (ort= 1,714) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Diğer yandan ayda bir iki kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,255) yılda bir kezden daha az (ort= 1,714) ve yılda bir iki kez stadyuma giden katılımcılara göre (ort= 1,812) yine anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Son olarak iki üç ayda bir kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,217) yılda bir kezden daha az stadyuma giden katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. (bkz. Ek-1 Tablo 10). Sonuç olarak katılımcıların maç izlemek için stadyuma gitme sıklıkları arttıkça şiddet davranışı sergileme düzeyleri de artmaktadır.

Buna göre sık olarak maçları izlemek için stadyuma giden katılımcıların seyrek gidenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.4.9. Futbol Dışında Spor Karşılaşmaları İzleme ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların futbol dışında spor karşılaşmaları izleyip izlemediklerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki futbol dışında spor karşılaşmaları izleme değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 55: Futbol Dışında Spor Karşılaşmaları İzleme ve Şiddet Davranışı t Testi Sonuçları

	Futbol Dışında Spor Karşılaşmaları İzleme	N	Ortalama	t Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Evet	445	1,890	1,597	,111
	Hayır	114	1,745		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 55’de de görüldüğü gibi katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyleri onların futbol dışında spor karşılaşmaları izleyip izlemediklerine göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=1,597$, $p>.05$) (bkz. Ek-1 Tablo 11). Bu sonuçlara göre futbolun dışında spor karşılaşmaları izlemeyen katılımcıların izleyenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

3.2.4.10. Tutulan Takımın Maçlarına Gitme ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların sadece tuttıkları takımın maçlarına gidip gitmediklerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki sadece tutulan takımın maçlarına gitme değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 56: Sadece Tutulan Takımın Maçlarına Gitme ve Şiddet Davranışı t Testi Sonuçları

	Sadece Tutulan Takımın Maçlarına Gitme	N	Ortalama	t Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Evet	445	2,075	4,032	,000
	Hayır	114	1,766		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 56'da da görüldüğü gibi sadece tuttıkları takımın maçlarına giden katılımcıların (ort=2,075) şiddet davranışı gösterme düzeyleri başka takımın maçlarına da gidenlere (ort=1,766) göre anlamlı biçimde daha yüksektir (t=4,032, p<.001) (bkz. Ek-1 Tablo 12). Bu sonuçlara göre sadece tuttuğu takımın maçlarına giden katılımcıların gitmeyenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.4.11. Yakın Çevre Tarafından Tanınma Şekli ve Şiddet

Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların yakın çevreleri tarafından tanınma şekillerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki tanınma şekli değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 57: Yakın Çevre Tarafından Tanınma Şekli ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Yakın Çevre Tarafından Tanınma İekli	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hırçın	30	1,984	7,776	,000
	Sinirli	51	2,173		
	Kavgacı	8	2,612		
	Sessiz ve Sakin	126	1,579		
	Efendi ve Ağırbaşlı	276	1,813		

Tablo 57’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların yakın çevreleri tarafından tanınma şekillerine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=7,776$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 13).

Tanınma şekline göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre çevreleri tarafından sinirli olarak tanınan katılımcılar (ort= 2,173) sessiz ve sakin olarak tanınan katılımcılara göre (ort= 1,579) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler (bkz. Ek-1 Tablo 14).

Buna göre çevrelerince hırçın, sinirli ve kavgacı olarak tanındığını ifade eden katılımcıların çevrelerince sessiz-sakin ve efendi-ağırbaşlı tanındığını ifade eden katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5. Futbol Maçları, Medyada Şiddet Görüntüleri ve Şiddet Davranışı

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçları ve medyada şiddet görüntüleri ile şiddet davranışı göstermeleri arasındaki olası ilişki ilgili analizler ışığında ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.2.5.1. Tahrik Olma Nedeni ve İddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç esnasında çok tahrik oldukları etkene göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki tahrik davranışlarına bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way

anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 58: Tahrik Eden Davranış ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Tahrik Eden Davranış	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hakemin Davranışları	234	2,02	16,704	,000
	Futbolcuların Davranışları	106	1,90		
	Seyircilerin Davranışları	126	1,50		

Tablo 58’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onları tahrik eden davranışlara göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=16,704$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 15).

Tahrik olma faktörüne göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre en çok hakemin (ort= 2,02) ve futbolcuların (ort= 1,90) davranışlarından tahrik olan katılımcılar, seyircilerin davranışlarından tahrik olan katılımcılara göre (ort= 1,50) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler (bkz. Ek-1 Tablo 16).

Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri

şiddet davranışlarının onların en çok tahrik oldukları nedene göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.2. Grup Halinde Kavgaya Karışma ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların grup halinde kavgaya karışıp karışmadıklarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki grup halinde kavgaya karışma değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 59: Grup Halinde Kavgaya Karışma ve Şiddet Davranışı t Testi Sonuçları

	Grup Halinde Kavgaya Karışma	N	Ortalama	t Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Evet	222	2,33	10,036	,000
	Hayır	341	1,57		

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre Tablo 59'da da görüldüğü gibi grup halinde kavgaya karışan katılımcıların (ort=2,33) şiddet davranışı gösterme düzeyleri karışmayanlara (ort=1,57) göre anlamlı biçimde daha yüksektir (t=10,036, p<.001) (bkz. Ek-1 Tablo

17). Bu sonuçlara göre grup halinde kavgaya karışmış katılımcıların kavgaya karışmamış olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.3. Spor Basın Yayınıni Takip Etme Sıklığı ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların spor basın/yayınıni takip etme sıklığına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki spor basın yayınıni takip etme sıklığına bağılı olarak farklılık gösterip göstermediğı tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 60'da ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların spor basın/yayınıni takip etme sıklığına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=15,041$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 18).

Tablo 60: Spor Basın/Yayınına Takip Etme Sıklığı ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Spor Basın/Yayınına Takip Etme Sıklığı	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hiç	79	1,53	15,041	,000
	Nadiren	145	1,69		
	Zaman Zaman	148	1,82		
	Sık	117	1,96		
	Çok Sık	80	2,45		

Spor basın/yayınına takip etme sıklığına göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre spor basın yayınına sık takip eden katılımcılar (ort= 1,96), nadiren takip eden (ort= 1,69) ve hiç takip etmeyen (ort= 1,53) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Spor basınına çok sık takip eden katılımcılar ise (ort= 2,45) hiç takip etmeyen (ort= 1,53), nadiren (ort= 1,69), zaman zaman (ort= 1,82) ve sık takip eden katılımcılara göre (ort= 1,96) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. (bkz. Ek-1 Tablo 19).

Buna göre katılımcıların spor basınına takip etme sıklığı arttıkça

daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstereceklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.4. Yorumlardan Etkilenme ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 61’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların maç öncesi/sonrası yorumlardan etkilenme düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=19,068$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 20).

Tablo 61: Yorumlardan Etkilenme Düzeyi ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Yorumlardan Etkilenme Düzeyi	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hiç	146	1,62	19,068	,000
	Nadiren	161	1,75		
	Zaman Zaman	186	1,91		
	Sık	52	2,38		
	Çok Sık	18	3,08		

Maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan çok sık etkilenen katılımcılar (ort= 3,08), hiç etkilenmeyen (ort= 1,62), nadiren etkilenen (ort= 1,75) ve zaman zaman (ort= 1,91) etkilenen katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Bunun yanı sıra maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan sık etkilenen katılımcılar (ort= 2,38), hiç etkilenmeyen (ort= 1,62), nadiren etkilenen (ort= 1,75) ve zaman zaman (ort= 1,91) etkilenen katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca zaman zaman etkilenen katılımcılar da (ort= 1,91), hiç

etkilenmeyen (ort= 1,62) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler (bkz. Ek-1 Tablo 21).

Özet olarak katılımcıların (medyada yer alan) maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışlarının onların maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.5. Şiddet İçerikli Görüntüleri İzleme ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 62’de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir (F=27,695, p<.001). (bkz. Ek-1 Tablo 22).

Tablo 62: Şiddet İçerikli Görüntüleri İzleme ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Şiddet Görüntülerinden Hoşlanma	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hiç Hoşlanmıyorum	155	1,49	27,695	,000
	Hoşlanmıyorum	113	1,66		
	Fikrim Yok	76	1,90		
	Hoşlanıyorum	142	2,04		
	Çok Hoşlanıyorum	76	2,59		

Televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten çok hoşlanan katılımcılar (ort= 2,59); hiç hoşlanmayan (ort= 1,49), hoşlanmayan (ort= 1,66), fikri olmayan (ort= 1,90) ve hoşlanan katılımcılara göre (ort= 2,04) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Bunun yanı sıra televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten hoşlanan katılımcılar (ort= 2,04); hiç hoşlanmayan (ort= 1,49) ve hoşlanmayan (ort= 1,66) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca fikri olmayan katılımcılar da (ort= 1,90), hiç hoşlanmayan (ort= 1,49) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet

davranışı göstermektedirler (bkz. Ek-1 Tablo 23).

Özet olarak katılımcıların televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışları onların televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.6. Taraftar Kavgasını İzleme ve Şiddet Davranışı

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların televizyonda tuttukları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki televizyonda tuttukları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova - ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 63'de ayrıntılı olarak görülen analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların televizyonda tuttukları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=11,427$, $p<.001$). (bkz. Ek-1 Tablo 24).

Tablo 63: Taraftar Kavgasını İzleme ve Şiddet Davranışı ANOVA Sonuçları

	Taraftar Kavgasını İzlemekten Etkilenme	N	Ortalama	F Testi	Sig.
Şiddet Davranışı Puan İndeksi	Hiç Etkilemiyor	109	1,65	11,427	,000
	Etkilemiyor	122	1,65		
	Fikrim Yok	62	1,72		
	Etkiliyor	180	1,96		
	Çok Etkiliyor	80	2,34		

Televizyonda tutulan takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre televizyonda tutulan takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten çok etkilenen katılımcılar (ort= 2,34); hiç etkilenmeyen (ort= 1,65), etkilenmeyen (ort= 1,65) ve fikri olmayan (ort= 1,72) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Bunun yanı sıra televizyonda tuttukları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenen katılımcılar (ort= 1,96); hiç etkilenmeyen (ort= 1,65) ve etkilenmeyen (ort= 1,65) katılımcılara

göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. (bkz. Ek-1 Tablo 25).

Özet olarak katılımcıların televizyonda tuttıkları takımın kavgasını izlemekten etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışları onların televizyonda tuttıkları takımın kavgasını izlemelerinden etkilenme düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

3.2.5.7. Sporda Şiddet Davranışına Etki Eden Değişkenler

Sporda şiddet davranışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla doğrusal regresyon analizine başvurulmuştur. Söz konusu bağımsız değişkenler arasında cinsiyet, yaş, aylık harcama miktarı, ikametgâh gibi sosyo demografik değişkenler, katılımcıların spor basınıni takip etme sıklığı, katılımcıların spor yapma durumu, katılımcıların stadyumda maç takip etme özellikleri, futbol dışında spor müsabakalarını izleme ve sadece tuttuğu takımın maçlarına gidip gitmeme değişkenleri bulunmaktadır. Kategorik değişkenler, analizde kullanılabilmesi için “dummy” değişkene dönüştürülmüştür.

Sporda şiddet davranışına etki eden faktörleri gösteren doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 64 de sunulmaktadır.

Tablo . 64 Sporda Şiddet Davranışına Etki Eden Değişkenlerin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Beta	t	Sig.
Sabit (Constant) Şiddet Davranışı Puan İndeksi	2.495		4.183	.000
Sosyo-Demografik Özellikler				
Cinsiyet ^a	.408	.151	2.245	.026
Yaş	-.059	-.137	-2.144	.033
Aylık Harcama Miktarı	.000	.043	.681	.497
İkametgâh (B.Şehir) ^b	.301	.157	2.236	.026
İkametgâh (Köy ve Kasaba) ^b	-.054	-.019	-.274	.784
Spor Basınıni Takip Etme				
Hiç Takip Etmem ^c	-.145	-.044	-.583	.560
Nadiren Takip Ederim ^c	.004	.002	.025	.980
Zaman Zaman ^c	-.090	-.042	-.528	.598
Çok Sık Takip Ederim ^c	.621	.248	3.300	.001
Katılımcıların Spor Yapma Durumu				
Önceleri Yapmıştım ^d	-.058	-.031	-.401	.689
Halen Yapıyorum ^d	-.173	-.066	-.825	.410
Katılımcıların Stadyuma Gitme Durumu				
Yılda 1-2 Kez ^e	-.009	-.004	-.067	.946
Ayda 1-2 Kez ^e	.512	.169	2.547	.012
Haftada 1 Kez ^e	.664	.141	2.217	.028
Futbol Dışında Spor Karşlaşması İzleme				
Evet ^f	.037	.016	.230	.819
Sadece Tuttuğunuz Takımın Maçlarına Gitme				
Evet ^g	.069	.036	.565	.573
R²= .216 Adjusted R²= .159 F= 3.81; sd.= 16; p=.000				

^a Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “erkekler” referans alınmıştır.

^b Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “ilçe” referans alınmıştır.

^c Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “Sık Takip Ederim” referans alınmıştır.

^d Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “Hiç Yapmadım” referans alınmıştır.

^e Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “2-3 Ayda Bir Kez” referans alınmıştır.

^f Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “evet” referans alınmıştır.

^g Değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş, “evet” referans alınmıştır.

Sporda şiddet davranışını etkileyen faktörler içerisinde ilk grupta cinsiyet, yaş, aylık harcama miktarı ve katılımcıların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yer değişkenleri bulunmaktadır. Cinsiyet bakımından erkekler, bayanlara göre medyada yayınlanan yayınlardan daha çok etkilendikleri ve daha çok şiddet davranışını sergileme eğiliminde oldukları göze çarpmaktadır. Katılımcıların yaşı arttıkça sporda şiddet davranışı gösterme eğiliminde bir azalma olduğu dikkati çekmektedir. Bir başka noktada araştırmaya katılan üniversite öğrencileri arasında ikamet bakımından büyük şehirlerde yaşayanlar, hayatlarının büyük bir kısmını ilçelerde

geçirenlere göre daha fazla şiddet davranışı gösterme potansiyeline sahiptir. Aylık harcama miktarı ile şiddet davranışı puan indeksi arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

İkinci grupta yer alan spor basınıni takip etme sıklığı modele anlamlı katkıda bulunan bir başka bağımsız değişkendir. Özellikle anlamlı farklılaşma çok sık takip edenlerle, sık takip ettiğini söyleyenler arasında yaşanmaktadır. Spor basınıni çok sık takip eden katılımcılar, sık takip ettiğini ifade eden katılımcılara göre daha fazla şiddet davranışı gösterebilmektedir.

Stadyuma gitme durumu bakımından haftada bir kez gidenler ve ayda 1-2 kez stadyumda müsabaka takip edenler, 2-3 ayda bir kez stadyumda maç izleyen seyircilere göre daha fazla şiddet davranışı sergileyebilmektedirler. Bir başka anlatımla stadyumda maç izleme sıklığı şiddet davranışına yönelmeyi özendirilen bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak regresyon analiziyle ortaya konulan modelin anlamlı bir ilişki gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Model, şiddet davranışını etkileyen faktörlerle ilgili toplam varyansın yüzde 21'ini açıklamaktadır ($R^2= 216$). Bir başka anlatımla bu değişkenlerle şiddet davranışını etkileyen faktörlerin % 21'i açıklanabilmektedir. Geriye açıklanamayan % 79'luk bir kısım bulunmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin futbol karşılaşmalarında şiddet eğilimlerinin ortaya konması ve karşılaşmalarda gösterdikleri şiddet davranışları ile televizyonda (özellikle) spor programlarında izledikleri taraftarların şiddet görüntüleriyle arasındaki olası ilişkinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Taraftarların karşılaşmalarda şiddet davranışları sergilemelerinin ayrıca deneklerin cinsiyet, eğitim düzeyi, izledikleri spor programları, spor basınına takip etme sıklığı, şiddet görüntülerinden hoşlanma ve spor yapma yapmamaları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konacaktır.

Araştırmaya katılanların, % 76.4'ü erkek, % 23.6'sı da kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Deneklerin cinsiyet dağılımında erkeklerin baskınlığı açıkça görülmektedir. Araştırmaya katılanların, yaşa göre dağılımları; en düşük katılımcı yaşı 17, en yüksek 32, deneklerin yaşlarının aritmetik ortalaması 20.17, standart sapma ise 2.031'dir. Beklendiği gibi örneklem genç bir yaş ortalamasına sahiptir. Ülkemizin nüfusunun önemli bir kısmının genç olması, ayrıca çalışma alanının üniversite öğrencilerinden oluşması bu sonucun tabii sonucudur. Ayrıca tribünde yapılan çalışmalarda bizim çalışma sonuçlarımızı desteklemektedir (Taşgın, 2000; Küçük ve ark., 1999; Karagözoğlu ve Ay, 1997).

Araştırmaya katılanların, hayatlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimini % 58.3 gibi önemli bir bölümü hayatının önemli bir kısmını büyük şehirde geçirdiğini ifade ederken, % 29.0'u ilçede ve % 12.8'i de köy/kasabada geçirdiğini ifade etmiştir. Bu

dağılıma göre deneklerin önemli bir bölümünün hayatlarının önemli bir bölümünü büyük şehirde ve ilçede yaşadıkları net olarak görülmektedir.

Araştırmaya katılanların, medeni hallerine göre dağılımları; % 96.2'si bekâr, % 2.9'u evli, % 0.9'u da boşanmış kategorisindedirler.

Araştırmaya katılanların, anne-babalarının hayatta olup/olmama durumlarına göre dağılımları; % 92.2'sinin anne-babasının her ikisi de yaşamakta, % 5.0'inin annesi hayatta babası yaşamamakta, % 1.4'ünün babası hayatta annesi yaşamamakta, yine % 1.4'ünün hem annesi hem de babası yaşamamaktadır.

Araştırmaya katılanların, anne-babalarının öz-üvey olma durumlarına göre dağılımları; % 97.2'sinin anne-babasının her ikisi de öz, % 1.1'inin her ikisi de üvey, % 0.9'unun annesi öz abası üvey, yine % 0.9'unun babası öz annesi ise üveydir. Sonuçlardan anlaşılacağı üzere katılımcıların çok büyük bir kısmının hem annesi hem de babası özdür.

Araştırmaya katılanların, gelir dağılımına ilişkin aylık gelirleri en düşük 50 TL olurken, en yüksek ise 3.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Gelirin ortalaması 465.80 TL, standart sapması ise 407 TL'dir. Gelirlerinin normal bir dağılım gösterdiği söylenemez. Ayrıca katılımcıların öğrenci oldukları göz önünde bulundurulduğunda düşük düzeydeki gelir değerlerinin normal olduğu daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Araştırmaya katılanların, "Lisanslı ya da lisanssız olarak spor yaptınız mı?" sorusuna deneklerin % 51,3'ü gibi önemli bir kısmı daha önceden spor yaptığını belirtirken, % 34,7'si hiç spor

yapmadığını, % 14'ü ise halen spor yaptığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılanların, eğer spor yapmışlar ise ne tür spor yaptıklarına ilişkin soruya alınan yanıtların dağılımı en fazla yapılan spor türleri % 28,4 ile futbol, % 20,6 ile voleybol yine % 20,6 ile basketbol olurken, katılımcıların en düşük düzeyde yaptıkları spor türleri ise hepsi % 0,5 oranında olmak üzere jimnastik, eskrim, atıcılık ve son olarak badminton olmuştur.

Araştırmaya katılanların, futbol maçlarını izlemek için stadyuma ne sıklıkla gittikleri katılımcıların % 48,5'i yılda bir kezden daha az, % 24,2'si yılda bir iki kez,

% 11,7'si ayda bir iki kez, % 11,3'ü iki üç ayda bir kez, % 4,2'si de haftada bir kez futbol maçlarını izlemek için stadyuma gittiğini ifade etmiştir. Katılımcıların futbol maçlarını izlemek için stadyuma gidiş sıklıklarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılanların, futbol dışında spor karşılaşmalarını izleyip izlemediklerine göre katılımcıların % 79,6'sı gibi önemli bir bölümü futbol dışında spor karşılaşmalarını izlediğini belirtirken, % 20,4'ü izlemediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılanların, "Sadece tuttuğunuz takımın maçlarına mı gidersiniz?" sorusuna katılımcıların % 62,4 gibi önemli bir bölümü tuttıkları takımın dışında takımların da maçlarına gittiklerini belirtirken, % 37,4'ü ise sadece tuttıkları takımın maçlarına gittiklerini belirtmiştir.

Araştırmaya katılanların, çevreleri tarafından nasıl bir insan olarak tanındıkları ile ilgilidir. Buna göre katılımcıların % 53,1'i çevrelerince efendi ve ağırbaşlı, % 24,2'si sessiz sakin, % 9,8'i sınırlı,

% 5,8'i de hırçın olarak tanındıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılanların, futbol maçlarına gitme nedeni olarak verilen ilk neden “stres atıyorum” olmuştur. Söz konusu gerekçeye katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı % 30,8'i söz konusu ifadeye katılıyorum yanıtını verirken, % 23,8'i kesinlikle katılmıyorum, % 26,7'si kesinlikle katılıyorum, % 12,4'ü katılmıyorum, % 6,2'si ise fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yarıdan fazlasının maçlara gitme nedenleri olarak stres atmayı gösterdikleri açıkça görülmektedir.

Futbol maçlarına bir diğer gitme nedeni olarak “boş zamanlarımı değerlendiriyorum” nedenine yer verilmiştir. Dağılımda da görüleceği gibi katılımcıların % 29,5'i boş zamanını değerlendirmek için futbol maçına gidiyorum yargısına katılıyorum, % 20,5'i kesinlikle katılmıyorum, % 20,2'si katılmıyorum, %17,8'i kesinlikle katılmıyorum, % 12'si de fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yaklaşık yarısı futbol maçlarını izlemeye boş zamanını değerlendirmek için gitmektedir.

Katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerini ortaya koymaya yönelik olarak onların görüşüne sunulan bir diğer neden ise “futbolu çok seviyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Futbol maçlarına gitme nedeni olarak futbolu çok sevmeye ilişkin verilen yanıtların dağılımına göre futbolu çok sevdiği için maçlara gidiyorum yargısına katılımcıların % 34,7'si kesinlikle katılıyorum, % 30,6'sı katılıyorum, % 18,7'si kesinlikle katılmıyorum, % 8,7'si katılmıyorum, % 7,3'ü ise fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık %

65'i gibi önemli bir kısmı “futbolu çok sevdiğim için maçlara gidiyorum” yargısına katılıyorum ya da kesinlikle katılıyorum yanıtlarını vermişlerdir.

Soru formunda katılımcıların futbol maçlarına gitme nedeni olarak son neden ise “arkadaşlık kurmak için gidiyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Arkadaşlık kurmak için futbol maçlarına gidiyorum yargısına katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı

% 36,8'i kesinlikle katılmıyorum, % 24,5'i katılmıyorum, % 14,2'si fikrim yok, % 14,2'si katılıyorum, % 10,4'ü ise kesinlikle katılıyorum yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yaklaşık % 60'ı maçlara arkadaşlık kurmak için gitmediğini belirtmiştir.

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçlarına gitme nedenlerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar, önem sırasına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Futbolu çok seviyorum (ort = 3,54)
- 2) Stres atıyorum (ort = 3,24)
- 3) Boş zamanlarımı değerlendiriyorum (ort = 3,04)
- 4) Arkadaşlık kurmak için gidiyorum (ort = 2,37)

Sıralamadan da anlaşılacağı üzere katılımcıların futbol maçlarına gitmelerinin en önemli iki nedeni futbolu çok sevmeleri ve stres atmalarıdır. Bu sonuçlar Ünlücan, 1998, yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılanların, maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “hakeme küfür etme” davranışına ilişkin verdikleri yanıtların dağılımı % 35,3'ü söz konusu

ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 27,7'si nadiren, % 20,0'si zaman zaman, % 11,1'i her zaman, % 6,0'sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların % 63'ü hakeme hiçbir zaman küfür etmediklerini ya da nadiren küfür ettiklerini belirtmişlerdir. Hakeme her zaman ya da çoğu zaman küfür ettiğini belirtenlerin oranı % 17'de kalmıştır. Ünlücan, 1998, yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Buna neden olarak çalışma grubunun ve yılının farklı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte 2003 yılında Öcalan'nın yapmış olduğu çalışma sonuçları bizim sonuçlarımızı desteklemektedir.

Soru formunda futbol maçları esnasında/sonrasında sergilenen bir diğer olumsuz davranış, “karşı takımın oyuncularına küfür ederim” olarak yer almıştır. Karşı takımın oyuncularına küfür etme davranışına ilişkin katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı % 42,6'sı “karşı takımın oyuncularına küfür ederim” yargısına hiçbir zaman, % 23,2'si nadiren, % 17,4'ü zaman zaman, % 10,9'u her zaman, % 6,0'sı da çoğu zaman yanıtlarını vermilerdir. Karşı takımın oyuncularına her zaman ya da çoğu zaman küfür ettiğini belirtenlerin oranı % 16,9'da kalmıştır. Ünlücan, 1998, yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Buna neden olarak çalışma grubunun ve yılının farklı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm” şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaşmalarda karşı takımın oyuncularını düşman olarak görmeye ilişkin verilen yanıtların dağılımı % 56,5'i hiçbir zaman, % 19,0'u

nadiren, % 9,5'i zaman zaman, % 8,3'ü her zaman, % 6,7'si ise çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 76'sı gibi önemli bir kısmı “karşı takımın oyuncularını düşman olarak görürüm” hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin oranı % 15'de kalmıştır.

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz davranış ise “tuttuğum takımın oyuncuları kötü futbol oynadıklarında onları yuhalarım” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu yargıya katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı % 49,8'i hiçbir zaman, % 26,0'sı nadiren, % 10,1'i zaman zaman, % 8,1'i çoğu zaman, % 6,0'sı da her zaman yanıtlarını vermişlerdir.

Bu sonuçlar Ünlücan, 1998, yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların yarısı tuttuğu takımın oyuncuları kötü futbol oynasalar da hiçbir zaman küfür etmediğini ifade etmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların topla oranı ise % 14 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “karşı takımın taraftarları oyuncularımıza küfrettiği zaman onlarla kavga ederim” davranışına ilişkin verilen yanıtların dağılımı % 54,8'i söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 19,5'i nadiren, % 12,2'si her zaman, % 7,4'ü zaman zaman, % 6,0'sı da çoğu zaman yanıtlarını

vermişlerdir. Buna göre katılımcıların % 74'ü karşı takımın taraftarları oyuncularına küfür ettiklerinde onlarla hiçbir zaman kavga etmediklerini ya da nadiren kavga ettiklerini belirtmişlerdir. Her zaman ya da çoğu zaman kavga edenlerin oranı ise % 18'de kalmıştır. Ünlücan, 1998, yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Buna neden olarak çalışma grubunun ve yılının farklı olduğu düşünülmektedir.

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da, “taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı % 33,6'sı “taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam” yargısına hiçbir zaman, % 23,8'i nadiren, % 16,8'i zaman zaman, % 13,2'si her zaman, % 12,5'i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Taraftarı oldukları takımın maçı kaybetmesi durumunda bunu normal karşılayamayacağını belirtenlerin toplam oranı (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 25,0 olarak gerçekleşmiştir. Ünlücan, 1998, yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse futbolcuları yuhalarım” şeklinde ifade edilmiştir. Karşılaşmalarda kendi takımının oyuncularını yuhalamaya ilişkin verilen yanıtların dağılımı % 55,3'ü hiçbir zaman, % 22,8'i nadiren, % 11,4'ü zaman zaman, % 6,2'si her zaman, % 4,3'ü de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir.

Özetle katılımcıların yaklaşık % 78'i gibi önemli bir kısmı “ taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse futbolcuları yuhalarım” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 10'da kalmıştır.

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz davranış ise “ taraftarı olduğum takım mağlup durumdaysa çok sinirlenip futbolculara küfür ederim” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu yargıya katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı % 58,1'i hiçbir zaman, % 20,8'i nadiren, % 8,7'si zaman zaman, % 6,7'si her zaman, % 5,7'si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların %58'i gibi önemli bir bölümü tuttuğu takımın oyuncularını mağlup durumda olsalar da hiçbir zaman küfür etmediğini ifade etmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise % 12 olarak gerçekleşmiştir. Ünlücan, 1998, yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “maç sırasında/sonrasında kavga olaylarına katılırım” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı % 70,0'i söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 12,9'u nadiren, % 8,5'i zaman zaman, % 6,2'si her zaman, % 2,5'i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların % 70'i gibi çok önemli bir bölümü kavga olaylarına hiçbir zaman karışmadığını ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman kavga

edenlerin oranı ise % 8,7’de kalmıştır. Ünlücan, 1998, yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Buna neden olarak çalışma grubunun ve yılının farklı olduğu düşünülmektedir.

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da “maçlarda küfürlü tezahüratlarda bulunurum” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı % 61,0 gibi önemli bir bölümü “maçlarda küfürlü tezahüratlarda bulunurum” yargısına hiçbir zaman, % 19,0’u nadiren, % 8,3’ü her zaman, % 6,2’si zaman zaman, % 5,5’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların % 61 gibi önemli bir bölümü maçlarda küfürlü tezahüratlarda hiçbir zaman bulunmadığını belirtmiştir. Öte yandan küfürlü tezahüratlarda bulunanların toplam oranı yaklaşık (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 14,0 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla bizim tribüne gelirse ona sözlü ya da fiili saldırıda bulunurum” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu olumsuz tavıra ilişkin verilen yanıtların dağılımı % 72,2’si hiçbir zaman,

% 9,9’u nadiren, % 9,2’si her zaman, % 5,3’ü zaman zaman, % 3,4’ü de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 82’si gibi önemli bir kısmı “karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla bizim tribüne gelirse ona sözlü ya da fiili saldırıda bulunurum” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 13’de kalmıştır.

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer davranış ise “yanlışlıkla rakip takımın tribünlerinde bulunursam takımım için her şeyi göze alıp tezahürat yapmaya çalışırım” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu ifadeye ilişkin olarak katılımcıların

% 59,9’u hiçbir zaman, % 13,7’si her zaman, % 12,3’ü nadiren, % 8,4’ü zaman zaman, % 5,6’sı da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların % 59,9’u gibi önemli bir bölümü yanlışlıkla rakip takımın tribünlerinde bulunursa takımı için her şeyi göze alarak tezahürat yapmaya hiçbir zaman teşebbüs etmeyeceğini belirtmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise % 19 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “tarafı olduğum takım yenildiği zaman yenilginin acısını çevremdekilerden dolayı da olsa çıkartmaya çalışırım” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı % 69,7’si söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 15,5’i nadiren, % 8,1’i zaman zaman, % 4,6’sı her zaman, % 2,1’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yaklaşık % 70’i gibi çok önemli bir bölümü yenilginin acısını çevresindekilerden hiçbir zaman çıkartmadığını ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman yenilginin acısını çevresindekilerden çıkaranların oranı ise % 6,7’de kalmıştır.

Soru formunda bu başlık altında sorgulanan bir diğer davranış da “stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda

bulundururum” olarak yer almıştır. Söz konusu davranışa ilişkin olarak katılımcılardan alınan yanıtların dağılımı % 83,3 gibi önemli bir bölümü “stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum” yargısına hiçbir zaman, % 6,9’u nadiren, % 5,2’si her zaman, % 3,4’ü zaman zaman, % 1,2’si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların

% 83 gibi önemli bir bölümü stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanında hiçbir zaman bulundurmadığını belirtmiştir.

Diğer yandan silah bulunduranların toplam oranı yaklaşık (her zaman ve çoğu zaman yanıtlarının toplamı) % 6,4 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların futbol maçları esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer olumsuz tavır ise “hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu olumsuz tavıra ilişkin verilen yanıtların dağılımı % 45,1’i hiçbir zaman,

% 22,7’si nadiren, % 14,4’ü zaman zaman, % 10,7’si her zaman, % 7,0’si de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Özetle katılımcıların yaklaşık % 68’i gibi önemli bir bölümü “hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum” ifadesine hiçbir zaman ya da nadiren yanıtlarını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle söz konusu yargıya her zaman ya da çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı % 17’de kalmıştır.

Soru formunda katılımcıların maç esnasında/sonrasında sergileyip sergilemedikleri sorgulanan bir diğer davranış ise “herhangi

bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda sahaya yabancı maddeler atarım” yargısı ile ifade edilmiştir. Söz konusu ifadeye ilişkin olarak katılımcıların % 76,1’i hiçbir zaman, % 9,4’ü nadiren, % 5,8’i her zaman, % 4,8’i zaman zaman, % 3,9’u da çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere katılımcıların % 76,1’i gibi önemli bir bölümü sahaya yabancı madde hiçbir zaman atmayacağını belirtmiştir. Söz konusu ifadeye her zaman ve çoğu zaman yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranı ise yaklaşık % 10 olarak gerçekleşmiştir. Ünlücan, 1998, yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermemektedir. Buna neden olarak çalışma grubunun ve yılının farklı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların maç sırasında veya sonrasında sergiledikleri olumsuz davranışlardan birisi olan “herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda stada zarar veririm” davranışına ilişkin olarak verilen yanıtların dağılımı % 82,0’si söz konusu ifadeye hiçbir zaman yanıtını verirken, % 6,8’i nadiren, % 4,9’u her zaman, % 4,2’si zaman zaman, % 2,1’i de çoğu zaman yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre katılımcıların yaklaşık % 82’si gibi çok önemli bir bölümü herhangi bir nedenden dolayı da olsa hiçbir zaman stada zarar vermediğini ifade etmiştir. Her zaman ve çoğu zaman stada zarar verdiğini belirtenlerin oranı ise % 7,0’de kalmıştır.

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçı esnasında/sonrasında şiddet davranışı göstermeye ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar, katılımcıların futbol maçı esnasında/sonrasında

gösterdikleri en sık beş şiddet davranışı, bu davranışların gösterim sıklığına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1 Taraftarı olduğum takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılayamam (ort = 2,48)
- 2 Hakeme küfür ederim (ort = 2,30)
- 3 Karşı takımın oyuncularına küfür ederim (ort = 2,19)
- 4 Hakemin taraftarı olduğun takıma haksızlık yaptığını düşündüğümde sözlü ve fiili saldırıda bulunurum (ort = 2,16)
- 5 Karşı takımın taraftarları oyuncularımıza küfrettiği zaman onlarla kavga ederim (ort = 2,01)

Futbol maçı esnasında/sonrasında sergilenen gösterim sıklığı en düşük beş şiddet davranışı ise bu davranışların gösterim sıklığına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Stada girerken kesici ve delici alet ya da silah yanımda bulundururum (ort= 1,38)
- 2) Herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda stada zarar veririm (ort = 1,41)
- 3) Herhangi bir nedenden dolayı (hakeme, rakip futbolculara ya da kendi futbolcularımıza) kızdığımda sahaya yabancı maddeler atarım (ort = 1,54)
- 4) Taraftarı olduğum takım yenildiği zaman yenilginin acısını çevremdekilerden dolayı da olsa çıkartmaya çalışırım (ort =1,56)
- 5) Maç sırasında/sonrasında kavga olaylarına katılırım (ort = 1,62)

Bu başlık altında incelenen bir diğer konu ise genel olarak katılımcıların şiddet davranışı gösterim düzeyi ile ilgili olmuştur. Buna göre her bir katılımcı için şiddet davranışı gösterim sıklığının ortalaması hesaplanmış, son olarak da elde edilen ortalamaların ortalaması hesaplanarak genel anlamda katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyi ortaya konmuştur.

Ortalama değerin gruplandırılması aşağıdaki gruplandırmaya göre gerçekleştirilmiştir:

- 1) 0,00 – 0,99 = Çok Düşük
- 2) 1,00 – 1,99 = Düşük
- 3) 2,0 – 2,99 = Orta
- 4) 3,0 – 3,99 = Yüksek
- 5) 4,0 – 5,00 = Çok Yüksek

Araştırmaya katılanların, genel olarak maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışlarının gücü yukarıdaki sınıflandırmaya göre “düşük” düzey kategorisinde yer almaktadır (ort = 1,871).

Bu başlık altında ilk değerlendirilen soru “maç esnasında sizi en çok tahrik eden davranış nedir?” şeklinde soru formunda yer almaktadır. Araştırmaya katılanların, maç esnasında en çok tahrik eden davranışın % 50,2 ile hakemin davranışları olduğu görülmektedir. Hakemin davranışlarını % 27 ile seyircilerin davranışları, % 22,7 ile de futbolcuların davranışları takip etmektedir.

Futbol seyircileri arasında şiddet olaylarının en önemli nedenine

ilişkin dağılım ise % 32,5'i şiddet olaylarının en önemli nedeni olarak seyircilerinin yetersiz eğitimlerini, % 20,1'i doğal kişilik yapısındaki şiddet eğilimini, % 17,1'i hakem hatalarını, % 16,9'u da rakip seyircinin ve oyuncunun tahrik etmesini görmektedir. Öcalan, 2003 yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. Acet, 2001, yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile örtüşmektedir.

Çalışmada irdelenen bir diğer nokta da katılımcıların grup halinde kavgaya karışıp karışmadıkları ile ilgilidir. Katılımcıların % 60,6'sı grup halinde hiç kavgaya karışmadığını belirtirken % 39,4'ü ise grup halinde kavgaya karıştığını belirtmiştir.

Katılımcıların en fazla izledikleri üç televizyon kanalına ilişkin dağılıma göre; % 21,4 ile Kanal D, % 15,9 ile Star TV ve % 14,9 ile ATV olarak sıralanmıştır. Bu üç kanalı % 11,7 ile NTV, % 8,7 ile TRT, % 6,7 ile Fox TV, % 5,7 ile Samanyolu TV, % 4,3 ile Show TV, % 3,6 ile Kanal 7 ve % 3,2 ile de CNN Türk takip etmiştir. Kocadağ, 2002, Batmaz ve Asu, 1995, yapmış oldukları çalışmalarda da bizim sonuçlarımızı desteklemektedirler.

Katılımcıların en sık izledikleri üç spor programına ilişkin dağılımda ise; % 27,0 ile Stadyum, % 12,4 ile Maraton ve % 8,4 ile Telegol olarak sıralanmıştır. Bu üç programı % 8,1 ile Telegol, % 7,2 ile 90 Dakika, % 5,7 ile % 100 Futbol, % 5,0 ile 6 Pas, % 5,0 ile NTV Spor takip etmektedir. Kocadağ, 2002, orta öğretim öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışmada spor programları en fazla takip edilen program olduğunu tespit etmiştir.

Katılımcıların spor basınına takip etme sıklığına ilişkin dağılıma göre katılımcıların % 26'0 sı spor basınına zaman zaman, % 25,5'i

nadiren, % 20,6'sı sık,

% 14,1'i çok sık takip ettiğini belirtirken % 13,9'u ise hiç takip etmediğini belirtmiştir.

Maç öncesinde ve sonrasında yapılan yorumların, seyircileri etkileme düzeyine ilişkin katılımcıların görüşleri, çalışma kapsamında sorgulanan bir diğer konudur. Katılımcıların % 33,0'ü yapılan yorumlardan zaman zaman, % 28,6'sı nadiren, % 9,2'si sık, % 3,2'si de çok sık etkilendiğini belirtirken, % 25,9'u ise hiç etkilenmediğini belirtmiştir.

Katılımcılara yöneltilen “şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanır mısınız?” sorusuna alınan yanıtların dağılımı; katılımcıların % 27,6'sı şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hiç hoşlanmadığını belirtirken, % 25,3'ü hoşlandığını, % 20,1'i hoşlanmadığını, % 13,5'i ise çok hoşlandığını belirtmiştir. Katılımcıların % 13,5'i ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Bu başlık altında son olarak irdelenen konu, kavga eden taraftarların televizyonda görüntülerini izleyen diğer taraftarların bundan etkilenmesi ile ilgilidir. “Televizyonun tuttuğunuz takımın taraftarlarının kavgasını göstermesi sizi etkiliyor mu?” biçiminde yöneltilen soruya katılımcıların verdikleri yanıtlara göre katılımcıların % 32,5'i söz konusu soruya etkiliyor, % 22,1'i etkilemiyor, % 19,7'si hiç etkilemiyor, % 14,5'i çok etkiliyor, % 11,2'si de fikrim yok yanıtlarını vermişlerdir. İlgili soruya etkiliyor ve çok etkiliyor yanıtlarını veren katılımcıların toplam oranının % 47 gibi bir değere ulaşması dikkat çekmektedir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı

sergileme düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; erkek katılımcıların (ort=1,96) kadın katılımcılara göre (ort=1,51) anlamlı biçimde maç esnasında/sonrasında şiddet davranışları gösterme düzeyi daha yüksektir ($t=6,612$, $p<.05$). Bu sonuçlara göre erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre maç esnasında/sonrasında daha yüksek düzeyde şiddet davranışı sergileyeceklerine ilişkin hipotez doğrulanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri arasında ilişki olduğunu öngören hipotezi sınamak amacıyla Pearson Correlation analizi uygulanmıştır. Söz konusu analiz sonuçlarına göre katılımcıların yaşları ile onların şiddet davranışı gösterme düzeyleri arasında negatif yönlü, çok zayıf düzeyde, anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r= -.085$, $p <.05$). Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşları yükseldikçe şiddet davranışları gösterme düzeyleri düşmekte, yaşları düştükçe de şiddet davranışları gösterme düzeyleri artmaktadır. Buna göre genç katılımcıların daha yüksek yaştaki katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir. Öcal'ın 2003 yılında yapmış olduğu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı

sergileme düzeylerinin onların yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimi türüne göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki yerleşim birimi türü değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerleşim birimi türüne göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($F=,401, p>.05$). Buna göre küçük yerleşim birimlerinde yaşayan katılımcıların büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların anne babalarının hayatta olup olmamalarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki hayatta- hayatta değil değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örnekleme t testi aracılığıyla sınanmıştır. Aslında söz konusu değişken beş alt kategoriye sahiptir. Ancak anne ya da babadan birinin ya da her ikisinin hayatta olmadığı gruplarda denek sayısı çok düşük olduğu için kategoriler iki grupta toplanmıştır: 1) her ikisi de yaşıyor, 2) anne ya da babadan biri ya da her ikisi yaşamıyor.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre katılımcıların şiddet

davranışı gösterme düzeyleri onların anne babalarının hayatta olup olmamasına göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=,080$, $p>.05$). Bu sonuçlara göre anne babadan birisi ya da her ikisi hayatta olmayan katılımcıların anne babasının her ikisi de hayatta olan katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların anne babalarının öz/üvey olma durumlarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki hayatta- hayatta değil değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır. Aslında söz konusu değişken dört alt kategoriye sahiptir. Ancak anne ya da babadan birinin ya da her ikisinin üvey olduğu gruplarda denek sayısı çok düşük olduğu için kategoriler iki grupta toplanmıştır: 1) her ikisi de öz, 2) anne ya da babadan biri ya da her ikisi de üvey.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyleri onların anne babalarının öz üvey olma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=-,707$, $p>.05$). Bu sonuçlara göre anne ya da babalarından birinin ya da her ikisi üvey olan katılımcıların, anne babasının her ikisi de öz olanlara göre daha fazla şiddet davranışı göstereceğine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

Katılımcıların gelir düzeyleri ile maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri arasında ilişki olduğunu öngören

hipotezi sınamak amacıyla Pearson Correlation analizi uygulanmıştır. Söz konusu analiz sonuçlarına göre katılımcıların gelirleri ile onların şiddet davranışı gösterme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($r= ,015, p >.05$). Buna göre düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların yüksek olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir. Ünlücan,1998, ise yapmış olduğu çalışmada şiddet faktöründe ekonomik yetersizlik ve eğitim düzeylerinin düşük olmasının önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir. Bizim çalışma ile çeşitli tespitlerin örtüşmemesinin ana temelini çalışma grubundan kaynaklandığını belirtebiliriz.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların spor yapıp yapmamalarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki spor yapma değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova - ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların spor yapıp yapmamalarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=5,539, p<.01$).

Spor yapıp yapmamaya göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Bonferroni testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre önceleri spor yapan gruptaki

katılımcıların (ort= 1,927) hiç yapmayan gruba göre (ort= 1,694) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdikleri ortaya konmuştur. Diğer yandan halen spor yapan katılımcılar da (ort= 2,003) hiç yapmayan gruba göre (ort= 1,694) yine anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Buna göre lisanslı ya da lisanssız olarak spor yapmış olan katılımcıların yapmamış olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç izlemek için stadyuma gitme sıklığına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki maça gitme sıklığı değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların maç izlemek için stadyuma gitme sıklıklarına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=11,742$, $p<.001$).

Stadyuma gitme sıklığına göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre haftada bir kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,681) yılda bir kezden daha az stadyuma giden katılımcılara göre (ort= 1,714) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde

şiddet davranışı göstermektedirler. Diğer yandan ayda bir iki kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,255) yılda bir kezden daha az (ort= 1,714) ve yılda bir iki kez stadyuma giden katılımcılara göre (ort= 1,812) yine anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Son olarak iki üç ayda bir kez stadyuma giden katılımcılar (ort= 2,217) yılda bir kezden daha az stadyuma giden katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Sonuç olarak katılımcıların maç izlemek için stadyuma gitme sıklıkları arttıkça şiddet davranışı sergileme düzeyleri de artmaktadır.

Buna göre sık olarak maçları izlemek için stadyuma giden katılımcıların seyrek gidenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir. Kayaoğlu, 2000 yılında yapmış olduğu çalışmada şiddet kavramının taraftarlık kimliği ile ilgili olduğunu tespit etmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların futbol dışında spor karşılaşmaları izleyip izlemediklerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki futbol dışında spor karşılaşmaları izleme değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre katılımcıların şiddet davranışı gösterme düzeyleri onların futbol dışında spor karşılaşmaları izleyip izlemediklerine göre anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir ($t=1,597$, $p>.05$). Bu sonuçlara göre futbolun

dışında spor karşılaşmaları izlemeyen katılımcıların izleyenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez reddedilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların sadece tuttıkları takımın maçlarına gidip gitmediklerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki sadece tutulan takımın maçlarına gitme değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre sadece tuttıkları takımın maçlarına giden katılımcıların (ort=2,075) şiddet davranışı gösterme düzeyleri başka takımın maçlarına da gidenlere (ort=1,766) göre anlamlı biçimde daha yüksektir ($t=4,032, p<.001$). Bu sonuçlara göre sadece tuttuğu takımın maçlarına giden katılımcıların gitmeyenlere göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların yakın çevreleri tarafından tanınma şekillerine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki tanınma şekli değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların yakın

çevreleri tarafından tanınma şekillerine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=7,776$, $p<.001$).

Tanınma şekline göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre çevreleri tarafından sınırlı olarak tanınan katılımcılar ($ort= 2,173$) sessiz ve sakin olarak tanınan katılımcılara göre ($ort= 1,579$) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Buna göre çevrelerince hırçın, sınırlı ve kavgacı olarak tanındığını ifade eden katılımcıların çevrelerince sessiz-sakin ve efendi-ağırbaşlı tanındığını ifade eden katılımcılara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Bu başlık altında katılımcıların futbol maçları ve medyada şiddet görüntüleri ile şiddet davranışı göstermeleri arasındaki olası ilişki ilgili analizler ışığında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç esnasında çok tahrik oldukları etkene göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki tahrik davranışlarına bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/

sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onları tahrik eden davranışlara göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=16,704$, $p<.001$).

Tahrik olma faktörüne göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre en çok hakemin (ort= 2,02) ve futbolcuların (ort= 1,90) davranışlarından tahrik olan katılımcılar, seyircilerin davranışlarından tahrik olan katılımcılara göre (ort= 1,50) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Çepe, 1992, yapmış olduğu çalışmada şiddet davranışına neden en önemli faktörün kulüp yöneticileri olduğunu tespit etmiştir. Öcalan, 2003, yapmış olduğu çalışmada ise hakemin en önemli faktör olduğu tespit edilerek bizim çalışma ile paralellik göstermektedir.

Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışlarının onların en çok tahrik oldukları nedene göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların grup halinde kavgaya karışıp karışmadıklarına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki grup halinde kavgaya karışma değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi aracılığıyla sınanmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına grup halinde kavgaya karışan katılımcıların (ort=2,33) şiddet davranışı gösterme düzeyleri karışmayanlara (ort=1,57) göre anlamlı biçimde daha yüksektir (t=10,036, p<.001). Bu sonuçlara göre grup halinde kavgaya karışmış katılımcıların kavgaya karışmamış olanlara göre daha yüksek düzeyde şiddet davranışı gösterdiklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir. Öcalan, 2003, yapmış olduğu çalışmada 20 yaş altı grupların daha yoğun bir şekilde kavgaya karıştıklarını tespit edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların spor basın/yayınını takip etme sıklığına göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki spor basın yayınına takip etme sıklığına bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların spor basın/yayınını takip etme sıklığına göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir (F=15,041, p<.001).

Spor basın/yayınını takip etme sıklığına göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre spor basın yayınına sık takip eden katılımcılar (ort= 1,96), nadiren takip eden (ort= 1,69) ve hiç takip

etmeyen (ort= 1,53) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Spor basınıni çok sık takip eden katılımcılar ise (ort= 2,45) hiç takip etmeyen (ort= 1,53), nadiren (ort= 1,69), zaman zaman (ort= 1,82) ve sık takip eden katılımcılara göre (ort= 1,96) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Buna göre katılımcıların spor basınıni takip etme sıklığı arttıkça daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstereceklerine ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine bağılı olarak farklılık gösterip göstermediğı tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların maç öncesi/sonrası yorumlardan etkilenme düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=19,068$, $p<.001$).

Maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre maç öncesi/sonrası

yapılan yorumlardan çok sık etkilenen katılımcılar (ort= 3,08), hiç etkilenmeyen (ort= 1,62), nadiren etkilenen (ort= 1,75) ve zaman zaman (ort= 1,91) etkilenen katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Bunun yanı sıra maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan sık etkilenen katılımcılar (ort= 2,38), hiç etkilenmeyen (ort= 1,62), nadiren etkilenen (ort= 1,75) ve zaman zaman (ort= 1,91) etkilenen katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca zaman zaman etkilenen katılımcılar da (ort= 1,91), hiç etkilenmeyen (ort= 1,62) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Özet olarak katılımcıların (medyada yer alan) maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışlarının onların maç öncesi/sonrası yapılan yorumlardan etkilenme düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir. Çetin, 1999, yapmış olduğu çalışmada medyanın bilakis televizyonların sportif faaliyetlerin toplumda yer edinmesinde büyük bir faktör olduğunu tespit etmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine bağlı olarak

farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova -ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=27,695$, $p<.001$).

Televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten çok hoşlanan katılımcılar (ort= 2,59); hiç hoşlanmayan (ort= 1,49), hoşlanmayan (ort= 1,66), fikri olmayan (ort= 1,90) ve hoşlanan katılımcılara göre (ort= 2,04) anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Bunun yanı sıra televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten hoşlanan katılımcılar (ort= 2,04); hiç hoşlanmayan (ort= 1,49) ve hoşlanmayan (ort= 1,66) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca fikri olmayan katılımcılar da (ort= 1,90), hiç hoşlanmayan (ort= 1,49) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Özet olarak katılımcıların televizyonda şiddet görüntüleri izlemekten etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışları onların

televizyonda şiddet içerikli görüntüleri izlemekten hoşlanma düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeylerinin onların televizyonda tuttıkları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre farklılık göstereceğine ilişkin hipotezi sınamak amacıyla sürekli ölçüm düzeyine dönüştürülmüş olan şiddet davranışları puan indeksinin kategorik seviyedeki televizyonda tuttıkları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (one way anova - ANOVA) aracılığıyla sınanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında şiddet davranışı sergileme düzeyleri onların televizyonda tuttıkları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($F=11,427$, $p<.001$).

Televizyonda tutulan takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenme düzeyine göre farklılık gösteren şiddet davranışı gösterim düzeyinin, hangi alt gruplar arasında anlamlı olarak farklılaştığını tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma tablosu hesaplanmıştır. Tamhane testi uygulanarak elde edilen çoklu karşılaştırma tablosuna göre televizyonda tutulan takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten çok etkilenen katılımcılar ($ort= 2,34$); hiç etkilenmeyen ($ort= 1,65$), etkilenmeyen ($ort= 1,65$) ve fikri olmayan ($ort= 1,72$) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler.

Bunun yanı sıra televizyonda tuttıkları takımın taraftarlarının kavgasını izlemekten etkilenen katılımcılar (ort= 1,96); hiç etkilenmeyen (ort= 1,65) ve etkilenmeyen (ort= 1,65) katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde şiddet davranışı göstermektedirler. Ortaöğretim çağında gençler üzerine yapmış olduğu çalışma bizim çalışma sonuçları desteklemektedir (Kocadağ, 2002). Özmen, 2000, yılında yapmış olduğu çalışmada medyanın şiddeti tetiklediğini tespit etmiştir.

Özet olarak katılımcıların televizyonda tuttıkları takımın kavgasını izlemekten etkilenme düzeyi arttıkça şiddet davranışı gösterme düzeyleri de artmaktadır. Buna göre katılımcıların maç esnasında/sonrasında gösterdikleri şiddet davranışları onların televizyonda tuttıkları takımın kavgasını izlemelerinden etkilenme düzeyine göre farklılaşacağına ilişkin hipotez kabul edilmiştir.

Özet olarak televizyonun toplumu etkileme gücü bireylerin davranış şekillerini etkilediğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2001). *Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Adak, N. (2001). *Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet*. Eskişehir: Çocuk Edebiyatın ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu.
- Afyon, Y. A. (1994). *Futbolda Öğrenme ve Öğretme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akarcalı, S. (1996). *Televizyon ve Şiddet*. Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı. Sayı:11. Eylül- Ekim.
- Alpay, İ. (2001). *Şiddet ve TV*. İstanbul: Milliyet Gazetesi, 6 Ocak.
- Altınkök, M. & Kurnaz, M. “Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi ile İlgili Değerlerinin İncelenmesi”. (Pepe, K., Karataş, Ö.), Spor bilimleri alanında yenilikçi yaklaşımlar. Gece Kitaplığı, Ankara, Aralık 2018, 245–254.
- Altınkök, M. (2016). Examining the Attitudes of the Students of Anatolian High Schools and Other High Schools Towards Physical Education Classes. 2nd International Conference on Lifelong Education and Leadership for All-ICLEL, 611–617. isbn: 978-605-66495-1-6
- Altınkök, M. (2018). Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Mesleki Yeterlilik Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. 5th International Congress on Multidisciplinary Studies, 1, 611–618. isbn: 978 605-258-219-0

- Arendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. Çev. Peker, B.İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arık, M. B. (2004). *Top Ekranda*.İstanbul: Salyangoz.
- Arıkan, Ç. (1997). *Gençlik ve Şiddet “Üniversite Gençlerinin Ailede Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddete Bakış Açıları ve Medyada Şiddet”*. Ankara.
- Atabek, E. (1999). *Toplumsal Şiddetin Kökenleri*. Cumhuriyet, 31 Ocak.
- Atabek, N. (1998). *Gündem Belirleme Yaklaşımı*.İstanbul: İ.Ü.İletişim Fak. Dergisi. Sayı: VII.
- Atkinson, R. (1995). *Psikolojiye Giriş 1*. Çev: Mustafa Atalay.İstanbul: Sosyal Yay.
- Avşar, B. Z. (1992). *Kitle İletişim Araçları ve Terör*. İstanbul: Kamer Yay. S.53.
- Ayaşlı, Z. (2006). *Televizyon Popüler Kültürü Oluşturma ve Yayma Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniv. Sos. Bil. Enst. s: 15-16
- Ayvery, R., Bezmez S., Edmonds, A. ve Yaylalı, M. (1995). *Redhouse İngilizce Türkçe Sözlük* (23.Basım), s:23. İstanbul.
- Balcı, F. Gergin, N. (2008). *Medya ve Çocuk: Medyadaki şiddetin çocuklara etkisi*, Medya ve Çocuk Rehberi. Konya: Eğitim Kitabevi Yay. s:158.
- Balcı, S. (1998). *İletişim Bilimleri Açısından Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*. Yüksek Lisans Tezi, s:135.İstanbul.
- Balcıoğlu,İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge Yayınları, s:22-24.
- Bandura, A. (1965). *Vicarious Proseses: A Case of no-trial Learning*.

- Advences in Experimental Social Psychology, Vol.2,s:1-55.Newyork.
- Bandura,A. (1963). Influence of Model Reinforcement Contingencies on The Acqvisition o Imilative Response,s.1,s:589-595.
- Barrat. D : Media Sociology. General Editör: Patrick Mcneil, Rouledge. London. L990.S.I.
- Batur, Y. (1998). *Bilim Kurgu Sinemasında Şiddet ve İdeoloji*. Ankara: Kitle Yay s:4.
- Berger, A.A. (1991). *Bir Terör Aygıtı Olarak Televizyon*. Kuramsal Bir Yaklaşım Denemesi, Çev.Der: Yusuf Kaplan İstanbul: Rey.Yay.s:12.
- Bilgin, V. (1997). *Sosyal Çözülme ve Din*. Samsun: Etüt Yay. s.121.
- Binbaşıoğlu, C. (1992). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 8. Baskı, s:2.
- Boz, A.H. (2000). *Öğrenci Gençliğinin Televizyonun Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri*. Ankara.
- Bromberger, C. (1989). Spor ve Şiddetin Ayın Haline Dönüşmesi. *Türkiye Günlüğü*, 4, 78-80.
- Buker, S. ve Kıran, A. (1999). *Reklamlarda Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Alan Yay. s.17
- Bulut, G. (2008). *Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Televizyon Haberlerinin Gündem Kurmadaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: G.Ü. Sos. Bil. Enst.
- Buss, A. (1973). *Psychology-Manin Perspective*, John Willey-Song, Inc. s:425- 440, Newyork.
- Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. İmge Kitabevi, Ankara.

- Chomsky, N. (2001). *Violence and Youth: A Broadar Perspective*. (<http://www.Zmag.org>).
- Cowie, A. P. (1989). *Oxford Advenced Learn's Dictionary*, s:16. (Fourth Edition). Oxford Universty Pres.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. Baskı. Cole, L. (2000). *Vidence And The Media*.s:12 (<http://www.global.epnet.com>).
- Dağtaş, B. Demiray, U. (1996). *Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri*. Eskişehir: A.Ü. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Tay. No:92. S:77–80.
- Demir, B. & Altınkök, M., 2018 “Beden Eğitimi Derslerinin Lise Öğrencilerin Ahlaki Gelişimine Etkisi”. (Yalçınkaya, E.), Küreselleşme Teknolojik Yenilikler ve Eğitim Araştırmaları. Iksad Publications, Aralık, 86–102.
- Dunning E, Murphy P, Williams J and Maquire , J (1984). Football Hooliganism in Britain Before the First World War. *International Reiew for Sociology of Sport* 19, 215-240.
- Eraslan, M. & Altınkök, M. (2018). Beden Eğitimi Dersi Alan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Fen Lisesi Öğrencilerin Ahlaki Gelişim Durumlarının İncelenmesi. 5th International Congress on Multidisciplinary Studies, 1, 596–600. isbn:978 605-258-219-0
- Erdoğan, İ. (2002). *Seyirci Psikolojisi*, [www. superonline.com](http://www.superonline.com).
- Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum*. Ankara: Erk.
- Erkal, M. (1998). *Sosyolojik Açıdan Spor*. Geliştirilmiş İkinci Baskı,

s:42. İstanbul.

- Erten, Y. ve Ardalı, C. (1996). *Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları*. Cogita Dergisi. Sayı: 6-7.
- Esslin, M. (1991). *TV. Beyaz Camın Arkası*, Çev. M. Çiftkaya, İstanbul. Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yay.
- Fischer, A.C. (1986). *Psycholog of Sports*. My Field Publishing Co–California Livining.
- Freedman, S.L. (1998) *Television Vidence And Aggression: What The Evidence Shows” Applied Secial Psychology Annual*, 8:144-162.
- Freud, S. (1930). *Civilization and It’s Discontents*, s:64. London.
- Fromm, E. (1985). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. Çev: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel Yay. Mart. s.22.
- Fromm, E. (1990). *Sevginin Ve Şiddetin Kaynağı*, Çev: Yurdanur Salman, Nalan İçten. İstanbul: Payel Yayınları, s:8.
- Garaudy, R. (1993). *Entegrizm Kültürel İntihar*. Çev. Kamil Bilgin Çileçöp. Pınar Yay. Ocak.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: 13. Baskı, Remzi Kitabevi, Nisan 1997.
- Gezgin, S. (1996). *Basın ve Özgürlük*, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı. Sayı. 11. Eylül – Ekim.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ayraç Yay. s:394. Ankara.
- Glyn, C. (1986). *Learning Experiences in Sport Psycolgy*, s:71-77. USA.
- Görmez, K. (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*. Ankara:

- A.A.K. Yay.
- Goswami, B.B. (1995). *Cultural Adaptability of Violence, Perspectives in Grimindogy*, s:9, Indian.
- Groombridge, B. (1976). *Televizyon ve Toplum*. Çev: Ayseli Usluata. İstanbul: Reklam Yay. s.32.
- Güler, A.D. (1991). *Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları İle Bir Model Önerisi*. Eskişehir: Anadolu Ü.İ.B.Y.O. Yay. s.16.
- Gunter, B. And McAleer J. (1997). *Children and Television*. London: Rutledge. s:102.
- Guttman, A. (1986). *Sport Spectators*. s:30. New York: Columbia University Pres.
- Hovardaoğlu, S. (1999). *Spor ve Şiddet: Bir Model Önerisi*, VI. Ürgüp: Sosoyal Psikiyatri Sempozyumu, s:18-20.
- Hunt, P. (2001). *Magazines*. <http://interact.uoregon.edu/Media Lit>.
- İkizler, C. (1994). *Sporda Başarının Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı s:9.
- İkizler, C. ve Karagözoğlu,C. (1997). *Sporda Başarının Psikolojisi*. Genişletilmiş 3. Baskı, S.79-89 İstanbul.
- İlal, E. (1991). *İletişim, Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum*.İstanbul: Der Yay.
- İnam, A. (2001). Şiddeti Anlamak. Ankara: *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı:399, s:46- 47.
- İnceoğlu, M. (1991). *Tutum, Algı, İletişim*. Ankara: Verso Yay.
- İrvan, S. (2000). Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. Ankara: G.Ü.İletişim Fak. Der. Sayı:9 sayfa: 69-107.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim

Yayınevi, Sosyal Psikoloji Dizisi.

Karagözoğlu C ve Ay S. (1999). Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri, (İstanbul Örneği), *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Yıl:6, Sayı:3, 27-31.

Karasüleymanoğlu, A. (1992). *Yeni Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Engin Yayınları, Deneme Dizisi:1, 3. Baskı.

Kaskun, A. Öztunç, S. (2002). *Çocuk, Televizyon ve Şiddet*. (web:http://ilef.ankara.edu.tr.)

Kaya, A. R. (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*. Ankara: Teori Yayınları.

Kayaoğlu, G. A. (2000). Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik Ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayıoğlu, N.B., Altınkök, M., Temel, C., Yüksel, Y. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi: Karabük İli Örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 1044-1056.

Kebapçı, R.A. (2001). *Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Şiddet Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi.İstanbul: Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst.

Kerr, J. H (1994). *Understanding Soccer Hooliganism*. Buckingham: Open University Pres.s:82-84.

Kimbal, M.M. and Lesley, A.J. (1987). *Children and Television*. Edted by Michael, E. Manley and Casimir Carmen Luke, Newyork: Proeger.

- Klose, A. (2001). *Televizyon Futbolu. İçinde: R.Horak, & W. Reiter, & T. Bora (Eds.). Futbol ve Kültürü.s:70. İstanbul: İletişim.*
- Koca, N. (1993). Görüntüden Gerçeğe Şiddet Toplumu. *İzlenim Dergisi. Yıl:I. Sayı: 4. 1993. s. 35.*
- Kocabaşoğlu, U. (1997). *Haber Kavramı Üzerine. Ankara: A.Ü. S.B.F. B.Y.Y.O. Yıllığı. 1974-1975.*
- Kocadağ, B. (2002). *Görsel Medya ve Şiddet Kültürü (Orta Öğrenim Çağı Gençliğinin Şiddet Eğiliminde Görsel Medyanın Etkisi)-Malatya İli Uygulaması, Yayımlanmamış Doktora Tezi Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Koçak, A. (1991). *Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri ve Doyumları, Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Araştırma. Doktora Tezi. Konya: S.Ü. Sos.Bil. Enst.*
- Köknal, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s:45-48,50-55,60-64.*
- Koloğlu, O. (1994). *Futbolsuz Yaşayabilir miyiz? Birikim 60, 69-77.*
- Korkmaz, A. (1988). *Şehirleşme ve Suç. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Korkmaz, A. ve Erdoğan, I. (1990). *Popüler Kültür ve İletişim. Ankara: Ümit Yayıncılık.*
- Kosicki, G.M. (1991). *Problems and Opportunities in Agenda Setting Research. Journal of Communication.*
- Küçük Kurt, M. (1990). *Televizyon ve Çocuk. Ankara: Aile Yazıları 3. Der. Aile Araştırma Kurumu Yay. S.402.*
- Kucur, R. (1995). *Kimlik Aşırılıkları. Ankara: Aksiyon Dergisi, Yıl:2,*

s:2.

- Kuru E. (2000). *Sporda Psikoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s:8.
- Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. Çev: Cengiz Anık. Ankara: Vadi Yay.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*, 1. Baskı Hayat Yayınları. S:27-31.
- Leslie, W.Kennedy ve Stephan, W. Baron (1991). "Activities And A Subculture Of Violence: A Study Of Violence On The Street", *Journal Of Research In Grime And Delinquency*, Feb. 93, Vol:30, Issue:1, P.88, S.2.
- Marvin, G. (1989) *İspanyol Boğa Güreşinde Şeref, Haysiyet ve Şiddet Sorunu*. Antropolojik Açından Şiddet Der: David Riches, Çev: Dilek Hattatoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yay. s:25.
- Mavili A. A. (1997). *Grup Süreci ve Grup Dinamikleri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Melnick, M. J. (1986). The Mythology of Football Hooliganism: A Closer Look At The British Experince, *International Review For Sociology of Sport*, 21, 1, 1-19.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. Çev: Cem Muhtaroğlu İstanbul: İletişim Yay.s:18.
- Moses, R. (1996). *Şiddet Nerede Başlıyor*. Cogita Dergisi. Çev: Ayşe Kul. Sayı:6-7.
- Mutlu, E. (1997). *Televizyon, Çocuklar ve Şiddet*. İletişim Fak. Dergisi, s:41-75.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayım Müdürlüğü. S.125-126.

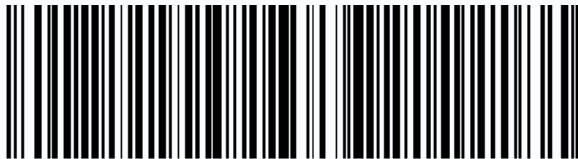
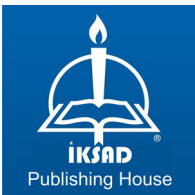
- Mutlu, E (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Gündoğan Yay.
- Newcombe, A. (1985). Some Contributions of The Behavioral Sciences to The Study Violence, *International Social Science Journal*, Vol.30, No:4, 1978, Akt: Türkdoğan, Orhan: Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği. Ankara: Mayaş Yay.
- Oktay, A. (1995). *Toplumsal Değişme ve Basın, Bilim, Felsefe Sanat*. Yayıncılık İnceleme Dizisi.
- Öngören, M. T. (1994). Bu Ne Şiddet. Ankara: Kitle Yay. s:114.
- Oskay, Ü. (1982). *XIX. Yüzyıldan Günümüze, Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, s:281. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınevi.
- Özmen, H. (2000). *Futbol, Holiganizm ve Medya*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s:117-119.
- Özsoy, S. (2007). *Kamuoyunun Spor Medyasından Beklentilerinin Nitel ve Nicel Yönden Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniv. Sos. Bil. Enst. s:88-119.
- Öztürk, T. (2004). *Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri*, Yayımlanmamış Proje, Yakın Doğu Üniversitesi.
- Pınar, N. (2006). *Görsel Medya ve Şiddet Kültürünün Orta Öğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: S.Ü. Sağ. Bil. Enst.
- Primavera, L. H. , Herron, William, G. (2001) The Effect of Viewing Television Violence On Aggression. (<http://global.epnet.com>).
- Riches, D. (1989). *Şiddet Olgusu, Antropolojik Açından Şiddet* (Çev:Dilek Hattatoğlu), 1. Baskı, 10-42, İstanbul.

- Rigel, N. (1992). *Medyaların Duygu İmparatorluğu*, Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi BYYO Yay. S.1.
- Rigel, N. (1995). Reality Show ve Haber Programlarının 1994-1995 Karşılaştırmalı Etki Analizi. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı Sayı: 11 Eylül-Ekim*.
- Rowe, D. (1996). *Popüler Kültürler*. (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Savaş İ. (1995). Spor Genel Kültürü. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Şahin H. M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayınları, s:60- 61-79.
- Scognamillo, H. (1996). *Şiddet, Toplum, Birey ve Kan*, Yapı Kredi Yay. Sayı.6-7.
- Sezen, Y. (1999). Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar. İstanbul: *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları*, No:39.
- Sloan L. R. (1979). *The Function And Impact Of Sports For Fans: A Review of Theory and Contemporary Research*. In J.H. Goldstein, (Ed) *Sports Games and Play: Social and Pshyological Viewpoints*. Hillsdale, Nj: Laurence Erlbaum Associates.
- Stuber, R. ve Bradley, J. (1998). *Çocukları Kötülüklerden Korumak*. Çev: Yonca Karakılıç. İstanbul: Beyaz Yay.
- Tanrıseven, B (1999). *Televizyonlar Şiddet Kaynağı*. Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ocak.
- Tanrıverdi, M. (2006). *Yetişkinlerin Televizyon Programlarındaki*

- Şiddet Ögesi İçeren Yayınların Etkilerine İlişkin Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, s:41. Ankara.
- Taşğın, Ö. (2000). *Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi*. Ankara: Eylül Yayınevi, Yayın No:5, s:5-7.
- Turam, E. (1994). *Medyanın Siyasal Hayata Etkileri*. İstanbul: İrfan Yay.
- Turam, E. (1996). TV'deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış. *Cogito*, Sayı 6-7, Kış-Bahar. S.391-406.
- Uğur, A. (1991). *Zihinlerin Yeni Efendileri: Medyalar*, Rey.Yay.s:245. Usluata, A. (1994). *İletişim*, İletişim Yay.s:16. İst.
- Ünlücan, Ç. (1998). *Türk Futbol Seyircisinde Saldırganlık ve Nedenleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogita Dergisi*, Sayı: 6-7, s.31.
- Voight, D. (1998). *Spor Sosyolojisi*, Çev:Ayşe Atalay. İstanbul: Alkım Yay. s:202-224.
- Walvin, J. (1986). *Football and the decline of Britain*, The Macmillan Press Ltd.s:11. London.
- Yalın, A. (1998). *Televizyondaki Şiddet ve Müstehcenliğin Çocuk ve Aile Üzerindeki Etkisi*. Paneli, A.A.K. Yay.s:61. Ankara.
- Yavuzer, H. (2003). *Anne- Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

S.167.

- Yazıcı, F. (1991). *En Büyük Taraftar Başka Büyük Yok*, Araştırma Dizisi, Sabah Gazetesi, Şubat.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara Toprak Matbaacılık.
- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve Televizyonda Şiddet*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniv. Eğitim Bil. Enst. S.19-20-21.
- Yıldız, G. (1998). *Futbol Karşılaşmalarında Taraftarlar Arasında İzleyici Saldırganlığı*, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.
- Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Zeytinoğlu, E. (2002). Boş Zaman Oyunu ve Televizyon. *Karizma Dergisi*, 11:7-12.



978-605-7875-11-2